

VYHODNOCOVÁNÍ OCHRANNÝCH A RIZIKOVÝCH FAKTORŮ V SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ

Pomáháme dětem. Nabízíme řešení.

Vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů v sociálně-právní ochraně dětí

Vydala mezinárodní organizace Lumos Foundation

Národní 9, 110 00, Praha 1

www.wearelumos.org

Praha 2018

Vydání první

© Lumos

ISBN 978-80-270-4974-5

Obsah

Shrnutí	2
1. Úvod	7
2. Teoretická část – vyhodnocování a řízení rizik	8
2.1 Vymezení základních pojmů	8
2.2 Vyhodnocování rizikových a ochranných faktorů	16
2.3 Řízení rizik	28
2.4 Spolupráce při vyhodnocování a řízení rizik	34
2.5 Manažerská supervize	36
3. Vznik a obsah publikace	39
3.1 Nástroje vybrané pro publikaci	39
3.2 Pilotní ověření nástrojů v praxi	40
4. Praktická část – nástroje pro vyhodnocování rizik	41
4.1 Znaky bezpečí	41
4.2 Trojúhelníky ochrany a rizika	60
4.3 Rozhodujeme v zájmu dítěte	65
4.4 Jednotný rámec pro vyhodnocování rizik ve Skotsku	79
4.5 OZON	104
5. Přehled jednotlivých přístupů	118
6. Literatura a internetové zdroje	120
6.1 Literatura	120
6.2 Internetové zdroje	122
7. Poděkování	123

Shrnutí

Proč publikace o vyhodnocování rizik?

Jedním z nejčastějších dilemat pracovníků sociálně-právní ochrany dětí je, jak poznat míru ohrožení dítěte, jak ji stanovit, čím svůj závěr podložit, o co se při rozhodování opřít. Český psaná odborná literatura na téma vyhodnocování rizik v rámci sociálně-právní ochrany není k dispozici. Nástroje pro vyhodnocování rizik v zahraničí jsou specificky vytvořené pro praxi v dané zemi a pro použití v jiné zemi je třeba je adaptovat. Potřeba pracovníků v oblasti sociálně-právní ochrany dětí a nedostupnost odborných materiálů v českém jazyce byly základními východisky pro vznik této publikace.

Publikace je rozdělena na dvě základní části: první část se věnuje rizikům, jejich vyhodnocování a řízení obecně a druhá část představuje jednotlivé nástroje pro vyhodnocování rizik.

Rizika, jejich vyhodnocování a řízení

Počátky standardizace postupů ve vyhodnocení rizik lze datovat do 80. let minulého století, kdy na základě tlaku vlád v západní Evropě a v USA docházelo ke vzniku prvních standardizovaných postupů. Záměrem bylo vyhnout se opakování chyb, ke kterým v sociálně-právní ochraně dětí docházelo a které měly za následek vážnou újmu na straně dítěte, nebo dokonce smrt. Subjektivní posuzování rizikových faktorů u ohrožených dětí mělo být nahrazeno jednotnými nástroji, které by postup pracovníků co nejvíce objektivizovaly.

Vývoj v západní Evropě a výzkumy zaměřené na efektivitu využití těchto nástrojů ukázaly, že žádný nástroj **nemůže plně nahradit odborný úsudek sociálního pracovníka, ale může mu napomoci v jeho rozhodování.** Proces vyhodnocování je proto založen na odborném úsudku pracovníka a nástroje se staly podpůrným doplňkem, který úsudek pomáhá vytvářet.

V České republice dosud systematicky žádné nástroje využívány nejsou. V praxi se objevují jednotlivé přístupy, jako např. nástroj Rozhodujeme v zájmu dítěte, ale ty nejsou využívány systematicky. Přitom o návrhu o odebrání dítěte z rodiny často rozhoduje pouze jeden pracovník, na kterém tak leží nejen rozhodnutí, ale i zodpovědnost.

Základní principy vyhodnocování rizik

1. „Vyhodnocení rizik musí být založeno na jasných důkazech a analýze.
2. Nástroje pro vyhodnocování rizik by měly spíše informovat, než aby nahradily odborný úsudek.
3. Všichni odborníci zapojení do vyhodnocování rizik by měli o riziku mluvit stejným jazykem a mít společné porozumění základních konceptů.
4. Sdílení informací pro vyhodnocení rizik by mělo být založeno na jasně odsouhlasených postupech a porozumění tomu, k čemu budou dané informace využity.
5. Vyhodnocení rizik by nemělo být viděno jako oddělený proces, ale jako nedílná součást řízení a minimalizace rizik.“¹

Možnosti využití vyhodnocování rizik

Do procesu práce s rodinou je možné zařadit vyhodnocení ochranných a rizikových faktorů v několika různých fázích:

1. **při základním vyhodnocení**, kdy dochází k rozhodování, zda se jedná o dítě ohrožené podle § 6 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí, nebo nikoli;

¹ Barry, M.: Effective Approaches to Risk Assessment in Social Work: An International Literature Review, Final Report. Scottish Executive Social Research 2007.

2. **při podrobném** vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny;
3. **při přehodnocení individuálního plánu** ochrany dítěte, kdy je zjišťováno, jestli plán splnil očekávání a dítě je i nadále ohroženo, nebo není. V této fázi může dojít k vyhodnocení ochranných a rizikových faktorů a k porovnání výstupů s výstupy vyhodnocení rizik z podrobného vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Vyhodnocování rizik lze tak využívat v průběhu práce s rodinou i pro srovnání, zda se podařilo rizika zmenšit či odstranit, nebo naopak jestli navzdory poskytnuté podpoře rizika přetrvávají nebo dokonce rostou.

Základní přístupy k vyhodnocování rizik

Kapitola Vyhodnocování rizikových a ochranných faktorů v teoretické části přináší v neposlední řadě **popis základních tří přístupů pro vyhodnocování rizik**, které se v praxi objevují. Jedná se o model intuitivní, pojistný a konsenzuální. Jednotlivé zmapované nástroje používané ve světě lze vždy přiřadit k jednomu z uvedených přístupů.

1. **Intuitivní přístup**, který v České republice převládá, je založen na vzdělání, zkušenostech a intuici jednotlivých pracovníků, není tedy možné jej nějak standardizovat.
2. **Pojistný přístup** vychází ze statistiky a analýzy předchozích situací. Je založen na statistickém zobecnění a snaží se předpovídat chování skupin jedinců v budoucnu. Nástroje v pojistném modelu mívají formu zaškrtačích seznamů, které v případě, že jsou podloženy validními výzkumy a dobře korelované, mohou být velice přínosné. Nevýhodou pojistného modelu je fakt, že je pevně vázán na sociodemografické údaje v konkrétní zemi nebo dokonce v regionu. Další nevýhodou je, že tento přístup nezohledňuje specifika jednotlivých rodin.
3. **Konsenzuální model** dává jednotlivé položky spíše k zamyšlení, na jednotlivé otázky si sice odborník odpovídá, avšak neboduje je na škále. u oblastí, kde pracovník riziko identifikuje, doplňuje komentář, který dané riziko konkretizuje. Rozhodnutí o míře rizika je nakonec na odborníkovi, který míru rizika zvažuje s ohledem na názory dalších odborníků nebo zainteresovaných osob.

Na základě principů jednotlivých přístupů a zohlednění kritických pohledů na tyto přístupy nám vycházejí jako **vhodné nástroje ty, které jsou založeny na konsenzuálním přístupu**. Intuitivní přístup považujeme za příliš subjektivní, není prakticky možné jej standardizovat. Pojistný přístup je založen na sociodemografických údajích, které pro vytvoření adekvátního nástroje nejsou v současné době pro české prostředí dostupné. Proto se kloníme k využití konsenzuálního přístupu. Nástroje dále v publikaci uváděné lze všechny zařadit pod konsenzuální přístup.

Řízení rizik

Řízení rizik znamená nejen rozpoznání a porozumění riziku, kterému děti čelí, ale k tomu také aktivní řízení rizika tak, abychom dopad rizika co nejvíce zmenšili. Znamená to také rozlišení rizik, které intervenci vyžadují, a rizik, které ji nevyžadují.

Řízení rizik je pro české prostředí novinkou, v praxi se lze plošně setkat s tím, že rizika jsou rozpoznána, ale není s nimi dále systematicky pracováno.

Při řízení rizik pracujeme s riziky, která jsme identifikovali jako nebezpečná, ale lze najít postup, jak rizika řídit a zajistit tak bezpečí dítěte.

Konkrétní postupy pro řízení rizik jsou uvedeny v kapitole principy řízení rizik.

Plán na řízení rizik je třeba zakomponovat do individuálního plánu ochrany dítěte. To lze dvěma způsoby: popsat konkrétní kroky k minimalizaci rizik přímo v individuálním plánu ochrany dítěte či do individuálního plánu poskytování sociální služby;

1. Vypracovat plán bezpečí nebo pravidla bezpečí pro dítě.
2. V kapitole řízení rizik jsou uvedeny také konkrétní kazuistické příklady plánů nebo pravidel bezpečí.

Zapojování dětí, rodičů a dalších aktérů do procesu

Jedním ze základních principů vyhodnocování a řízení rizik je **zapojování dětí, rodičů a dalších odborníků do celého procesu**. Zapojování dětí do rozhodování o věcech, které se jich týkají, je obecným principem sociálně-právní ochrany dětí. Participace dává dítěti možnost vyjádřit své pocity, vize, přání a umožňuje tak ovlivnit samotné rozhodnutí. Dítě může konkrétně vysvětlit, jak by měla vypadat situace, kdy se bude cítit bezpečně. Odborníci by měli při poskytování podpory reflektovat přání dítěte.

Přítomnost rodičů a pečovatелů je stejně jako přítomnost dítěte nutná pro hledání cest k minimalizaci identifikovaných rizik. Při stanovování pravidel pro bezpečný pobyt dítěte v rodině je pohled rodičů a pečovatелů stejně důležitý jako pohled dítěte. **V praxi mohou fungovat jen taková pravidla, která jsou akceptovatelná pro dítě a rodiče.**

V publikaci jsou i tipy na konkrétní metodiky a postupy pro praktické zapojování dětí do výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Manažerská supervize jako nástroj snižování rizik

Publikace také nabízí nový pohled na minimalizaci rizik v rámci sociálně-právní ochrany dětí, a to **manažerskou supervizi**. Manažerská supervize:

1. Představuje formu **bezpečného prostředí pro kritickou reflexi** práce s rodinou, kterou nabízí nadřízený pracovník pracovníkovi při setkání jeden na jednoho.
2. Dává pracovníkovi možnost sdílet informace o dítěti a rodině a slyšet názor dalšího odborníka.
3. Napomáhá pracovníkům oddělit zjištění a fakta od názorů a pocitů.
4. Díky pohledu nadřízeného jako nezávislé osoby je možné snižovat počet nesprávných rozhodnutí a zejména v obtížných kauzách dospět k profesionálnímu úsudku.

Publikace tak kromě základního popisu vyhodnocování rizik nabízí širší kontext, tedy i zařazení procesu řízení rizik a manažerské supervize jako účinného nástroje snižování rizik tím, že je nastaven systém pravidelné kontroly a podpory pracovníků, kteří jsou v každodenním kontaktu s dětmi a jejich rodinami.

Nástroje vyhodnocování rizik

V publikaci jsou podrobně představeny následující nástroje:

1. Znaky bezpečí
2. Trojúhelníky ochrany a rizika
3. Rozhodujeme v zájmu dítěte
4. Národní rámec pro vyhodnocování rizik
5. OZON

Publikace ke všem nástrojům poskytuje:

- podrobné návody, jak nástroje v praxi používat,
- **výhody a nevýhody** jednotlivých nástrojů vyplývající z pilotního ověření,
- příklady **vyplněných** nástrojů.

Samotné **prázdné formuláře** pro práci s klienty nejsou součástí tištěné verze publikace, jsou dostupné v elektronické podobě, abychom zajistili jejich snazší používání v praxi.

Jednotlivé nástroje jsou v publikaci velmi podrobně popsány, pro využití v praxi je však důležité využít školení, které k nástrojům Lumos nabízí. Školení zaměřené na používání nástrojů v praxi vedou zkušení školitelé z organizace Lumos, kteří jsou zároveň tvůrci jednoho z nástrojů.

Znaky bezpečí

Přístup je postavený na uceleném rámci vyhodnocování rizik zahrnujícím všechny zúčastněné osoby (rodinu a odborníky), včetně posuzování újmy na dítěti, nebezpečí, komplikací, ochranných faktorů a bezpečí. Přístup je založen na hledání pozitiv a na bezpečnosti dítěte.

Trojúhelníky ochrany a rizika

Nástroj využívající jednoduchého trojúhelníku z konceptu vyhodnocování situace dítěte pochází ze severoanglického hrabství Lancashire. Jde o jednoduchý a rychlý návod na vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů, který vydala místní profesní rada v oblasti sociálně-právní ochrany dětí (Lancashire Safeguarding Children Board). Nástroj je rozdělen podle věku na mladší a starší děti a mládež.

Rozhodujeme v zájmu dítěte

Nástroj vytvořený dvojicí českých pracovníků Janou Kocourkovou a Riou Černou v roce 2011, revidovaný v roce 2017 pro účely této publikace. Nástroj je určen pro vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů v rodině na straně pečovatелů, většinou rodičů. Na základě kvalitativního popisu jednotlivých indikátorů je přiřazována bodová hodnota na škále 1–4. Kombinuje tedy kvalitativní a kvantitativní hledisko při vyhodnocování míry ohrožení dítěte.

Národní rámec pro vyhodnocování rizik

1. Obecná rizika
2. Graf odolnosti – zranitelnosti
3. Kruh změny

Skotsko má od roku 2012 zaveden jednotný rámec pro vyhodnocování rizik. Na vyhodnocování rizik u dětí se v praxi podílí nejen oddělení sociálně-právní ochrany dětí, ale také rodinné sestry, učitelé, školští pracovníci, sociální pracovníci všeobecných sociálních služeb. Jedná se o obecný rámec, který je dělen do 3 stupňů. Ty lze použít dohromady, nebo jen jeden z uvedených nástrojů podle toho, u jakých dětí a rodin jsou rizika vyhodnocována. Jednotlivé správní oblasti ve Skotsku si nástroj přizpůsobují svým jedinečným podmínkám. Nástroj byl adaptován pro české podmínky pracovníky Lumos.

OZON

Kromě výše uvedených nástrojů převzatých z českého nebo zahraničního prostředí představujeme nástroj pro vyhodnocování rizikových a ochranných faktorů, který vyvinuli pracovníci Lumos. Název OZON znamená zkratku pojmů:

- Ochrana
- Zranitelnost
- Odolnost
- Nepříznivé okolnosti

Jedná se o nástroj, který je určen pro elektronické využití a je inspirován zejména skotským modelem. Zjednodušuje papírové využití nástrojů tím, že z elektronicky vyplněných odpovědí na sadu otázek **automaticky generuje výstupy, které je možné tisknout a dále používat při řízení rizik**. Nepřináší tedy úplně nový pohled na riziko, spíše novou formu, jak rizikové a ochranné faktory vyhodnocovat.

Do nástroje jsme doplnili otázky, které nám chyběly, a první verzi zpracovaného nástroje jsme nechali pilotovat orgány sociálně-právní ochrany dětí a neziskové organizace zaměřené na práci s rodinami, kde je ohrožené dítě. Na základě připomínek jednotlivých pracovníků jsme otázky doplnili o ty, které v nástroji chyběly, a upřesnili (zejména pak jejich srozumitelnost). Novou verzi jsme opět pilotovali ve spolupráci s odborníky z praxe. Opět došlo k úpravě nástroje. Metodou objektivizace zkušeností tedy vznikl nástroj, který je zde předkládán. Nástroj bude i nadále v budoucnu upravován na základě připomínek a námětů pracovníků sociálně-právní ochrany v praxi.

Jak dopadlo ověření nástrojů v praxi?

Všechny nástroje pro vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů byly pilotně ověřeny v praxi v České republice a na základě zpětné vazby upravovány. Do pilotního ověření se zapojili pracovníci 5 orgánů sociálně-právní ochrany dětí a 6 neziskových organizací provozujících služby pro rodiny s dětmi. Nástroje byly pilotovány s rodinami ohrožených dětí. Celkově byly nástroje v průběhu dvou fází pilotního ověřování vyzkoušeny při práci s celkem 156 rodinami.

Při pilotním ověření se ukázalo, že OZON byl pro pilotující pracovníky nejlépe využitelný v praxi. Ze zpětných vazeb vyplynulo, že:

1. OZON je komplexní, ale zároveň po bližším poznání poměrně snadno vyplnitelný,
2. odborníci si cenili výstupů, které jsou svou stručností a přehledností nejlépe dále využitelné např. na případové konferenci.

Závěrem

Publikace nabízí jak teoretické informace k vyhodnocování a řízení rizik, tak praktické nástroje pro využití v praxi v rámci sociálně-právní ochrany dětí. Vyhodnocování rizik je nedílnou součástí vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny, a stejně jako samotné vyhodnocování situace dítěte, je i vyhodnocování rizik procesem, který je třeba aktualizovat a průběžně s ním pracovat.

Nástroje uvedené v publikaci nemohou nahradit odborný úsudek pracovníka, ale mohou mu napomoci tento úsudek vytvořit. Lumos nenesení odpovědnost za to, jak jsou nástroje používány v praxi.

1. Úvod

Riziko je běžnou součástí života. Každý den podstupujeme rizika doma, nebo když jsme venku. Můžeme být ohroženi mnoha riziky: pádem, přírodní katastrofou, autonehodou, napadením a mnoha dalšími. Přesto se ven vydáváme i dál žijeme ve svých domovech. Slovy této publikace podstupujeme rizika a řídíme je. Někdo z nás v dětství lezl na stromy a teď na ně nechává lézt svoje děti nebo třeba ze stromu v dětství spadl a teď se bojí děti na ně pustit. Jiný nikdy na stromy nelezl a svoje děti na ně také nepouští. Nebo možná překonal svůj strach a jeho děti na stromy lezou. Někdo dětem na stromy pomáhá, jiný je nechává lézt samotné a jiný to „radši“ nechce ani vidět. A je to tak úplně v pořádku, protože se jedná o naše soukromí a my máme právo o něm rozhodovat. Vidíme, že riziko a jeho vyhodnocení jsou subjektivní a vychází z našich znalostí, zkušeností a dalších faktorů.

Jiná situace nastává, když vstupujeme jako pracovníci do života klientů a naším úkolem je posoudit, zda a jak rizika, která se v rodině vyskytují, zasahují do vývoje a života dítěte. A tady najednou náš subjektivní úsudek o rizicích nestačí. To, co jedna pracovnice považuje za vysoké riziko a chce navrhnout umístění dítěte mimo rodinu, druhá považuje za mírné riziko a nijak na situaci nereaguje a třetí si rizika ani nevšimne.

Během pravidelného kontaktu s pracovníky sociálně-právní ochrany dětí, jak na obcích s rozšířenou působností, tak na krajské úrovni, pracovníci Lumosu opakovaně diskutovali téma míry ohrožení dítěte, jeho rozpoznání a rozhodování o tom, kdy a jakým způsobem zasahovat do života rodiny, tedy téma rizik, jejich míry a řízení. Pracovníci uváděli, že vyhodnocování rizik probíhá nahodile, spíše dochází k vyjmenování rizik než k další práci s nimi. Vyhodnocování rizik je subjektivní – intuitivní. Zároveň jsou pracovníci na rozhodování o rizicích sami, rozhodování jen výjimečně probíhá týmově, což subjektivitu jen umocňuje. V situaci, kdy ovlivňujeme a rozhodujeme o životech dětí a jejich rodičů, tento přístup neobstojí.

V České republice se doposud tématu vyhodnocování rizik nevěnuje žádná odborná literatura ani není nabízeno žádné speciální vzdělávání.

Činnost Lumosu v České republice je zaměřená mimo jiné na zvyšování kvality sociálně-právní ochrany dětí, proto jsme se rozhodli zaměřit se na téma vyhodnocování rizik a poskytnout pracovníkům sociálně-právní ochrany dětí publikaci a kurz, které by přinášely teoretické poznatky a praktické nástroje k této oblasti. Publikace představuje 5 přístupů pro vyhodnocování rizik v praxi. Je na vás, který z nástrojů si pro svou práci vyberete. Doporučujeme vyzkoušet si v praxi všechny nástroje. V praxi lze využívat jen jeden z nástrojů, který vám nejlépe vyhovuje, nebo nástroje dle potřeby v dané situaci kombinovat.

Doufáme, že vás publikace bude inspirovat k přemýšlení o tématu vyhodnocování rizik a že přispěje ke zkvalitnění vaší práce.

2. Teoretická část – vyhodnocování a řízení rizik

Jedním ze základních principů sociálně-právní ochrany dětí je umožnit dětem bezpečně žít doma se svou rodinou, protože rodina je pro vývoj dítěte nejlepším prostředím. Proto se intervence směrem do rodiny musí zaměřovat na identifikaci rizik, jejich snižování a řízení, tak aby bylo zajištěno bezpečí dětí v rodině. Kde to není možné, nebo to nemůže být zajištěno v čase, který odpovídá potřebám dětí, je třeba v souladu se zájmem dítěte zajistit mu bezpečnou péči v náhradním prostředí. Riziko je červená nit, která se line celým procesem práce s ohroženým dítětem a jeho rodinou. Sociální pracovníci by měli být při svém vzdělávání a praxi neustále trénováni ve vyhledávání a předcházení rizik v životě dítěte, protože riziko nebo nebezpečí jsou důvodem k využívání opatření a intervencí zákonem o poskytování sociálně-právní ochrany dětí.

„Jádrem dobrého výkonu sociálně-právní ochrany je rozpoznání, vyhodnocení a řízení rizik.“

Ruth Gardner, Gwynne Rayns, National Society for the Prevention of Cruelty to Children²

2.1 Vymezení základních pojmů

Některé pojmy používané v publikaci jsou v běžném životě srozumitelné, avšak pro jasné porozumění v kontextu sociálně-právní ochrany je nutné je vymežit.

Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny

Účelem vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny je identifikovat schopnosti rodiny nebo pečovatelů naplňovat potřeby dítěte a vytvořit plán, jak tyto potřeby naplnit. To zahrnuje sběr informací v oblasti vývojových potřeb dítěte, kapacity rodičů či pečovatelů a v oblasti širšího prostředí dítěte. Získané informace jsou analyzovány z hlediska sociálně-právní ochrany dětí a na základě toho je pak vytvořen plán.

Povinnost vyhodnocení potřeb dítěte a jeho rodiny, nebo také vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny ukládá zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí s účinností od 1. ledna 2013. Podle § 10 odst. 3 písm. c) je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen: „*Pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6, podle druhu a rozsahu opatření nezbytných k ochraně dítěte, a poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte.*“³ Cílem vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny je posouzení, zda se jedná o dítě ohrožené (situace uvedené v § 6), na které se vztahuje sociálně-právní ochrana, nebo nikoli (tzv. úvodní vyhodnocení). Pokud je dítě vyhodnoceno jako ohrožené, provádí orgán sociálně-právní ochrany tzv. podrobné vyhodnocení. Rozdíl je uveden v příloze č. 1 prováděcí vyhlášky k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí – Standardy kvality sociálně-právní ochrany při poskytování sociálně-právní ochrany orgány sociálně-právní ochrany, konkrétně v kritériu 9c: „*Orgán sociálně-právní ochrany provádí u všech případů, zejména v okamžiku zavedení dítěte do evidence dětí uvedených v § 54 zákona, základní vyhodnocování potřeb dítěte a situace rodiny (dále jen vyhodnocování), zaměřené na skutečnost, zda se jedná o dítě uvedené v § 6 a § 54 písm. a) zákona, o dítě uvedené v § 54 písm. b) zákona, nebo o dítě zařazené do evidence dětí z jiného důvodu. Jestliže ze závěru vyhodnocování vyplývá, že se jedná o dítě uvedené v § 6 zákona, provádí orgán sociálně-právní ochrany podrobné vyhodnocování.*“⁴

² <http://cdn.communitycare.co.uk>

³ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

⁴ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Macela a kol. (2015) v komentáři k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí uvádí: „Účelem tohoto vyhodnocování je shromáždit a analyzovat co nejvíce relevantních informací o dítěti, jeho rodině a širším sociálním prostředí, tedy podkladů pro stanovení dalšího postupu sociální práce s dítětem a rodinou a zpracování individuálního plánu ochrany dítěte. Cílem je nalézt optimální řešení z hlediska zájmu dítěte.“⁵ Konkrétní podrobné vyhodnocení zajistí rozpoznání nenaplněných potřeb dítěte, ochranných a rizikových faktorů, případně přání dítěte a přání rodičů. Více k vyhodnocování potřeb dítěte viz publikace Lumos „Vyhodnocování potřeb dětí. Praktický průvodce“⁶ nebo manuál Ministerstva práce a sociálních věcí „Vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte pro orgány sociálně-právní ochrany.“⁷

Individuální plán ochrany dítěte

Individuální plán ochrany dítěte je plán spolupráce mezi sociálním pracovníkem orgánu sociálně-právní ochrany dětí, rodinou a dítětem a je zaměřen na naplnění potřeb dítěte.

Plán je výsledkem vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny. Pokud je dítě vyhodnoceno jako dítě ohrožené, tedy jeho situace odpovídá některé ze situací uvedených v § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, musí mu být zpracován individuální plán ochrany dítěte, a to ve lhůtě do 30 dnů. Podle § 10 odst. 3 písm. d) stejného zákona „Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny podle písmene c) individuální plán ochrany dítěte, který vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.“⁸ Dále je v ustanovení § 10 odst. 5 uvedeno:

„(5) Individuální plán ochrany dítěte se:

- a) zpracovává s důrazem na přijetí opatření, které umožní setrvání dítěte v péči rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte,
- b) vypracovává od počátku doby poskytování sociálně-právní ochrany, nejpozději do 1 měsíce od zařazení dítěte do evidence obecního úřadu obce s rozšířenou působností,
- c) pravidelně aktualizuje, zejména v situacích, kdy je uloženo výchovné opatření, nařízena ústavní výchova, ochranná výchova nebo kdy je dítě svěřeno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, do pěstounské péče nebo jiné náhradní výchovy.⁹

Obsah individuálního plánu je blíže definován v prováděcí vyhlášce k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí v § 2 odst. 1.

Proces plánování s rodinou lze rozdělit do 3 fází:

1. Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny
2. Zpracování individuálního plánu ochrany dítěte
3. Přehodnocování individuálního plánu ochrany dítěte (ověřování, zda jsou navržená opatření účinná a směřují ke zlepšení situace dítěte)

5 Macela, M. a kol.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář. Wolters Kluwer, Praha 2015. ISBN 978-80-7478-727-0. Str. 113.

6 Racek, J., Solařová, H., Svobodová, A.: Vyhodnocování potřeb dětí. Praktický průvodce. Lumos Foundation, Česká republika, 2014. ISBN 978-80-260-5521-1.

7 Manuál implementace Vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte pro orgány sociálně-právní ochrany. MPSV, 2014.

8 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

9 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Zájem dítěte

Úmluva o právech dítěte v článku 3 odstavci 1 uvádí: „*Nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.*“¹⁰

Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dětí, který vydal Výbor pro práva dětí OSN, se celý věnuje pojmu „nejlepší zájem dítěte“ a uvádí „*Faktory, které musí být zohledněny při posuzování nejlepšího zájmu dítěte:*

- a) *Názory dítěte*
- b) *Identita dítěte*
- c) *Ochrana rodinného prostředí a udržování vztahů*
- d) *Péče, ochrana a bezpečí dítěte*
- e) *Zranitelné postavení dítěte*
- f) *Právo dítěte na zdraví*
- g) *Právo dítěte na vzdělání.*“¹¹

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí uvádí v § 5: „*Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přitom se přihlíží i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.*“¹² Přičemž Macela a kol. (2015) v komentáři k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí k pojmu „zájem dítěte“ uvádí, že se jedná o „neurčitý právní pojem... Konkretizace jeho obsahu je v rukou toho, kdo rozhoduje (tzn. v některých případech i orgánu sociálně-právní ochrany, zpravidla však soudu) a aplikace jednotlivých zákonných nařízení (např. ukládání výchovných opatření) tak, aby byla v souladu se zásadou zájmu dítěte, bude v každé konkrétní situaci především záležet na jedinečných okolnostech případu.“¹³ Dále Macela a kol. (2015) uvádí: „*Úmluva o právech dítěte v čl. 3 odst. 1 pracuje s pojmem ‚nejlepšího zájmu dítěte‘, v témže čl. odst. 2 pak s pojmem ‚blaha dítěte‘, jímž se tam rozumí dosažení objektivního stavu každého jednotlivého dítěte, garantovaného státem, přičemž se bere ohled též na práva rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu, jinými slovy ‚blaha dítěte‘ je cílový stav, k němuž by měl jakýkoli proces, a to pod zorným úhlem zásady nejlepšího zájmu dítěte, směřovat.*“¹⁴

Obavy

Pojem obavy se váže k pojmu zájem dítěte a blaho dítěte. Povinností a cílem každého sociálního pracovníka je v rámci vyhodnocení potřeb dítěte zjistit, zda existují obavy o blaho dítěte. Zjištěné obavy jsou pak důvodem další spolupráce s rodinou. Ta směřuje ke zvýšení kvality života dítěte. Jedná se např. o zhoršené školní výsledky, horší kvalitu komunikace mezi rodičem/rodiči a dítětem, horší kvalitu stravy atp. Obavy se však liší od rizika, kdy riziko již přímo ohrožuje zdraví, vývoj nebo život dítěte.

Leeds Safeguarding Children Board definuje obavy jako „*obavy pracovníka o kvalitu života dítěte. Kvalita života dítěte může být zlepšena smysluplnou intervencí. Pokud je to možné, obavy by měly být zjištěny a rozptýleny. Snížení obav není to samé jako snížení rizik, které dítěti hrozí.*“¹⁵

10 Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Praha 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.

11 Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Praha 2016. ISBN 978-80-7421-120-1. Str. 125–129.

12 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

13 Macela, M. a kol.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář. Wolters Kluwer, Praha 2015. ISBN 978-80-7478-727-0. Str. 48.

14 Macela, M. a kol.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář. Wolters Kluwer, Praha 2015. ISBN 978-80-7478-727-0. Str. 48.

15 Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeylscb.org/>. Str. 5.

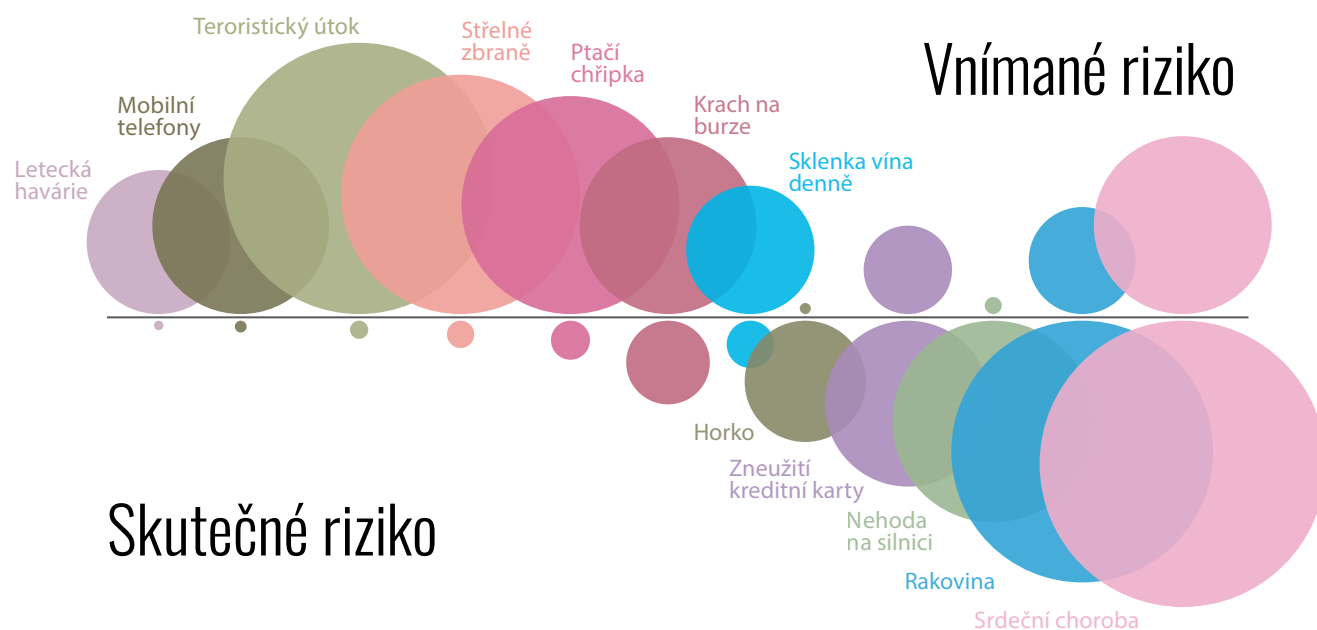
Riziko

Titterton (2004) cituje definici rizika podle Alberga: „Riziko může být definováno jako možnost prospěšných nebo škodlivých výsledků a pravděpodobnost jejich výskytu v stanoveném časovém rámci.“¹⁶ Další možnou definicí je: „V managementu je riziko pojem, který označuje nejistý výsledek s možným nežádoucím stavem. Riziko znamená potenciální problém, nebezpečí vzniku škody, možnost selhání a neúspěchu, poškození, ztráty či zničení. Riziko tedy vyjadřuje určitou míru nejistoty, pravděpodobnost dosažení výsledku, který je rozdílný od očekávaného.“¹⁷

Riziku se věnuje mnoho odborných textů, různí odborníci uvádějí různé členění, zejména podle oborů, kterých se odborné texty týkají. Zde uvádíme dělení rizik podle Erica Marsdena, který dělí rizika na objektivní a subjektivní:¹⁸

- „Objektivní riziko (jako inženýrský přístup) je určené na základě historického pozorování frekvence a důsledků a předpokládá, že historie + modelace rizik nám umožňuje předpovídat budoucnost.
- Subjektivní riziko (jako sociální přístup) je riziko založené na myšlenkách, přesvědčeních a pojetích. Úroveň vnímaného rizika je subjektivní úsudek.“

Ze společenského hlediska je velmi důležitý pojem reálné a vnímané riziko. Susanna Hertrich v roce 2008¹⁹ vytvořila názorný graf, který míru skutečného a vnímaného rizika jasně znázorňuje (viz obrázek č. 1).

Obrázek č. 1: Susanna Hertrich: Nástroj pro kontrolu skutečnosti (Reality Checking Device), 2008

Graf Susanny Hertrich odpovídá dobře, kdy byl zpracován, v současné době by možná některá rizika – skutečná i vnímaná – vycházela v grafu v jiné velikosti. Na co však graf velmi jednoduše ukazuje, je míra rizika, jak ji subjektivně vnímáme. Ona subjektivita při vnímání rizika je velmi důležitá. Sociální pracovníci si musí být vědomi, že každý z nás vnímá riziko na základě svých znalostí a zkušeností. Vnímání rizika se tedy liší jak pracovník od pracovníka, tak klient od klienta.

16 Titterton, M.: Risk and risk taking in health and social welfare. Jessica Kingsley Publishers 2004. ISBN: 978-1-85302-482-5. Str. 83.

17 <https://managementmania.com/cs/rizeni-rizik>

18 <https://risk-engineering.org/>

19 <https://risk-engineering.org/>, <http://www.susannahertrich.com/>

„Riziko je součástí každodenního života člověka. Každá příležitost obsahuje riziko – život bez rizika je životem bez příležitostí, bez kvality, beze změny.“

Quip: Na člověka zaměřený přístup k riziku²⁰

Z hlediska sociálně-právní ochrany dětí lze riziko definovat velmi jednoduše. Leeds Safeguarding Children Board definuje riziko jako „záležitost, která způsobuje nebo může způsobit vážné ohrožení dítěte“²¹. Stejný zdroj upozorňuje i na nutnost odlišovat v praxi obavy a rizika. Obavy se mohou týkat kvality života dítěte, zatímco rizika mohou vést k vážnému ohrožení dítěte²². Mezi oběma pojmy je třeba důsledně rozlišovat.

Pojem riziko se váže k § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, který stanovuje, na jaké děti se sociálně-právní ochrana dětí vztahuje (viz dále pojem ohrožené dítě).

Ohrožené dítě

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR²³ uvádí konkrétní a jasnou definici: „Za ohrožené dítě se považuje dítě, jehož životní podmínky mohou bezprostředně ohrožovat nebo poškozovat jeho vývoj a začlenění do společnosti. Příčiny tohoto ohrožení mohou být na straně dítěte či prostředí, v němž žije. Definice ohroženého dítěte vyplývá ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Ten vymezuje okruh dětí, na které se zaměřuje sociálně-právní ochrana.“ Vymezení okruhu dětí je v zákonu o sociálně-právní ochraně dětí uvedeno v § 6:

„Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti,

- a) jejichž rodiče:
  1. zemřeli,
  2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo
  3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti;
- b) které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;
- c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;
- d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;
- e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;
- f) které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
- g) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;

²⁰ Prezentace ke kurzu Na člověka zaměřený přístup k riziku. Quip, 2014. Snímek č. 6.

²¹ Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeyslscb.org/>. Str. 5.

²² Pozn. aut.: Vážné ohrožení dítěte je ve Velké Británii pojem vyjadřující hranici, kdy orgán sociálně-právní ochrany dětí musí dle zákona začít činit opatření na ochranu dítěte.

²³ <http://slovník.mpsv.cz/>

h) které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu; pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.“²⁴

V důvodové zprávě k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí je uvedeno: „Návrhem zákona se vymezuje okruh dětí, jimž se věnuje zvýšená pozornost. Jedná se o děti, jejichž rodiče z vážných objektivních nebo subjektivních důvodů neplní nebo nedostatečně plní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, popřípadě o děti v péči jiných osob, které jsou odpovědné za výchovu dítěte a neplní povinnosti vyplývající ze svěření dítěte do jejich péče. Dále jsou to děti, na kterých byl spáchán závažný trestný čin, anebo děti, které vzhledem k svému jednání nebo chování zvýšenou ochranu a pomoc vyžadují. Vymezení okruhu těchto dětí má pak význam pro postup orgánů sociálně-právní ochrany při poskytování pomoci těmto dětem.“²⁵

Vyhodnocení ochranných a rizikových faktorů

Vyhodnocení rizik je nedílnou součástí vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Vyhodnocení rizik může probíhat i po úvodním šetření či v jakékoli fázi práce s rodinou.

Vyhodnocení ochranných a rizikových faktorů (někdy též označováno jen „vyhodnocení rizik“) je nedílnou součástí vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Vyhodnocení rizik nejčastěji navazuje na fázi zjištění všech podstatných informací o dítěti. Vyhodnocení rizik může probíhat i po úvodním šetření či v jakékoli fázi práce s rodinou. Záleží na potřebnosti vyhodnocení rizik v konkrétní situaci konkrétního dítěte.

Proces vyhodnocení rizikových a ochranných faktorů je předmětem této publikace a budeme se mu dále věnovat podrobněji. Jedná se o proces, kdy jsou prostřednictvím různých standardizovaných nástrojů či postupů rizika identifikována. Vyhodnocení rizik se provádí pro každé dítě samostatně, stejně jako je tomu u vyhodnocování situace dítěte. Na vyhodnocení rizik bezprostředně navazuje proces řízení rizik.

Pokud se v publikaci objevuje vyhodnocování rizik, je tím vždy myšleno vyhodnocování jak rizik, tak ochranných faktorů. Na základě cizojazyčné literatury je používán jednodušší pojem vyhodnocení rizik, ačkoli do vyhodnocení musí být vždy zařazeny i ochranné faktory.

Procesu vyhodnocení rizik se podrobně věnuje kapitola č. 2.2.

Rizikové a ochranné faktory

Při vyhodnocování situace dítěte sleduje sociální pracovník rizikové a ochranné faktory. To jsou takové skutečnosti, které mohou negativně nebo pozitivně situaci dítěte ovlivnit. Rizikové i ochranné faktory mohou být na straně dítěte, na straně pečovatele, nebo v širší rodině a okolí dítěte. Pro další práci s dítětem a rodinou je nezbytné tyto faktory identifikovat, aby byly rozpoznány a bylo na ně adekvátně reagováno.

Australský institut rodinných studií uvádí definici ochranných faktorů: „Ochranné faktory jsou znaky nebo okolnosti, které se mohou objevit u jedince, rodiny, komunity nebo na širší úrovni. Ochranné faktory zmírňují rizika nebo nepřízeň a podporují zdravý vývoj dítěte a blaho rodiny.“²⁶

24 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

25 Macela, M. a kol.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář. Wolters Kluwer, Praha 2015. ISBN: 978-80-7478-727-0. Str. 62.

26 Risk and protective factors for child abuse and neglect. Australian Institute of Family Studies, Australian Government 2017. Dostupné na <https://aifs.gov.au>.

Ochranné faktory jsou takové skutečnosti, které podporují zdárný vývoj situace dítěte, které mohou spolupráci dítěte, rodiny a sociálního pracovníka prospět, které mohou přispět k ochraně dítěte. Může se jednat konkrétně např. o dobré vztahy dítěte či rodičů, stabilitu v bydlení, zaměstnání apod.

Rizikové faktory dle definice Australského institutu rodinných studií „... jsou měřitelné okolnosti, podmínky nebo události, které zvyšují pravděpodobnost, že rodině se do budoucna nebude dařit“.²⁷

Rizikové faktory jsou naopak skutečnosti, které mohou být překážkou pro spolupráci. Jsou to faktory, které navzdory snaze jednotlivých aktérů mohou spolupráci zhatit. Může se jednat např. o obtížnou komunikaci některého z aktérů, opožděný vývoj, onemocnění, výskyt násilí či závislosti v rodině, zadlužení apod.

Řízení rizik

Leeds Safeguarding Children Board k pojmu řízení rizik uvádí: „Řízení rizik znamená porozumění a analýzu rizik, kterým děti čelí, a aktivní řízení těchto rizik tak, abychom jejich dopad co nejvíce umenšili. Znamená to vyvažování rizik, které vyžadují intervenci, s riziky, které intervenci nevyžadují.“²⁸ Obecně lze říci, že ve chvíli, kdy máme rizika identifikována a vyhodnocena z hlediska sociálně-právní ochrany dětí, následuje fáze řízení rizik. Tedy hledání řešení, jak s riziky pracovat, aby dítě nadále ohrožené nebylo. Cílem procesu řízení rizik je snížení ohrožení tak, aby mohlo dítě bezpečně vyrůstat ve své rodině.

Procesu řízení rizik se podrobně věnuje kapitola č. 2.3.

Manažerská supervize

Manažerská supervize (nebo také manažerské vedení případu) je model kontroly a podpory pracovníků v sociálně-právní ochraně dětí ve Velké Británii a Irsku. Spočívá v setkání pracovníka v přímé péči se svým nejbližším nadřízeným. Nejedná se tedy o supervizi tak, jak ji známe obvykle z českého prostředí. Supervizi neprovádí nezávislý odborník, ale přímý nadřízený sociálního pracovníka – koordinátora případu. Přímý nadřízený se setkává s pracovníkem v přímé péči cca 1x za 4–8 týdnů na 1–2 hodiny. Předmětem setkání jsou konkrétní případy, kterými se sociální pracovník v praxi zabývá.

Cílem manažerské supervize je podpořit sociálního pracovníka, metodicky jej vést a monitorovat, jestli vyhodnocení a plán odpovídají potřebám dítěte a dítě zůstává ve středu pozornosti. Supervizoři, kteří jsou zároveň nejbližšími nadřízenými, mají právo měnit plány a činit kroky navzdory sociálním pracovníkům, pokud plány nejsou v souladu s potřebami a zájmem dítěte. Supervize také sleduje emoční kontext z pohledu pracovníka, tedy jak emoce a předchozí zkušenosti ovlivňují průběh vedení případu. Nadřízený pomáhá pracovníkovi najít objektivnější pohled na riziko, protože vnímané a skutečné je rozdílné (viz výše pojem riziko). Nadřízený nabízí konkrétní strukturovaný proces podpory vedoucí k lepšímu pochopení případu a hledání dalších řešení. Zároveň tím, že manažerskou supervizi vede přímý nadřízený sociálního pracovníka, dochází ke kontrole případu, tedy k jisté organizační pojistce, že případ je veden v nejlepším zájmu dítěte.

V některých zemích si ponechává zodpovědnost za případ nadřízený (supervizor), sociální pracovník (supervidovaný) doporučuje a plánuje další postup při konzultaci s manažerem.

Manažerská supervize je podrobněji popsána v kapitole č. 2.5.

²⁷ Risk and protective factors for child abuse and neglect. Australian Institute of Family Studies, Australian Government 2017. Dostupné na <https://aifs.gov.au>.

²⁸ Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeylscb.org/>. Str. 1

Zapojování dětí

Úmluva o právech dítěte garantuje právo dětí zapojovat se do věcí, které se jich týkají. Článek 11, bod 1 úmluvy konkrétně uvádí: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.*“

Nosál (2014) definuje zapojování dětí nebo také participaci takto: „*Participace znamená podílet se na něčem, účastnit se něčeho spolu s ostatními. Jádrem participace je dialog, diskuse, vzájemné naslouchání a ovlivňování. Participace dítěte představuje celou škálu různého stupně zapojení dítěte do rozhodování ve věcech, které se ho týkají.*“²⁹ Ve stejné publikaci cituje Harryho Shiera, který definuje škálu pěti úrovní participace dětí:

- „*na nejvyšší 5. úrovni sdílají děti moc a zodpovědnost při rozhodování,*
- *na 4. úrovni jsou děti zahrnuty v rozhodovacích procesech,*
- *na 3. jsou názory dětí brány v úvahu,*
- *na 2. úrovni jsou děti podporovány, aby vyjadřovaly své názory,*
- *základní 1. úroveň znamená, že se dětem naslouchá.*“³⁰

Zapojování dětí je tedy jedním z principů sociálně-právní ochrany dětí. Děti by měly být zapojeny do vyhodnocování potřeb, vyhodnocování rizik a měly by mít možnost vyjadřovat se ke zjištěným skutečnostem. Také by měly mít možnost zapojovat se do dalšího plánování, a to přiměřeně svým schopnostem. To znamená, že děti jsou zapojovány přiměřenou formou, tedy pomocí rozhovorů, hry, výtvarných aktivit apod. Na druhou stranu není možné na děti klást zodpovědnost za rozhodnutí, které je nutné učinit. Zodpovědnost nese sociální pracovník společně s rodiči, resp. pečovateli.

Zapojování dětí se podrobně věnuje kapitola č. 2.4.1.

Standardizace

Sociologický slovník Akademie věd uvádí k pojmu standardizace: „*Ve vědě obecně metodologický princip, který přispívá k zajištění objektivit a komparability empirického zkoumání, nejčastěji sjednocením podoby výzkumného nástroje, případně i výzkumné situace, jejich uzpůsobením ke zkoumání šířeji vymezeného okruhu případů, respektive úloh.*“³¹

V publikaci se pojem standardizace objevuje v souvislosti se sociálně-právní ochranou dětí. V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí je od roku 2015 zavedena standardizace agendy orgánu sociálně-právní ochrany dětí a osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, a to formou standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí uveřejněných v prováděcí vyhlášce k zákonu. Manuál implementace standardů vydaný Ministerstvem práce a sociálních věcí doplňuje: „*Účelem procesu standardizace je faktické zvyšování kvality poskytované sociálně-právní ochrany.*“³²

²⁹ Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Praha 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.

³⁰ Nosál I., Čechová I.: Participace a nové přístupy k práci s ohroženými dětmi a rodinami, Studie inspirované zkušenostmi ze Švýcarska. Česko-britská o. p. s., Brno 2014. ISBN 978-80-905598-1-3. Str. 15.

³¹ Sociologický slovník AV ČR, V.V.I., hlavní editor Zdeněk R. Nešpor, dostupné na encyklopedie.soc.cas.cz.

³² Manuál implementace Standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí pro orgány sociálně-právní ochrany. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha 2015. ISBN 978-80-7421-095-2. Str. 3.

2.2 Vyhodnocování rizikových a ochranných faktorů

2.2.1 Vyhodnocování rizik v zahraničí

Proces systematizace vyhodnocování rizik v sociálně-právní ochraně dětí lze datovat v západní Evropě a v USA přibližně od 80. let minulého století. V té době vznikaly první nástroje pro vyhodnocování rizik, a to zejména díky tlaku vlád v daných zemích. Velmi dobře proces vystihuje Eileen Munro (2007): *„Bezpečnost a blaho dětí jsou životně důležité v každé společnosti, takže existuje velký tlak veřejnosti ke zlepšení výkonu sociálně-právní ochrany.“*³³

Stalker (2003) cituje Gurneye, který uvádí pragmatičtější definici procesu vyhodnocování a řízení rizik: *„proces vynalezený organizacemi proto, aby minimalizovaly negativní výsledky, které by se mohly dostavit při poskytování sociální služby.“*³⁴

Zaměření na vyhodnocování rizik a jejich řízení skutečně přichází od organizací, případně od státu, který se snaží minimalizovat počty případů, kdy zejména díky nedokonalému posouzení situace dítěte sociálním pracovníkem došlo k újmě na zdraví či dokonce k úmrtí dítěte. Velká Británie praktikuje od 80. let přístup „učení se z chyb“. U každé kauzy, kdy dojde k vážnému ublížení dítěti nebo jeho smrti, je iniciováno vyšetřování. To však není zaměřeno pouze na to, aby byl nalezen viník, ale také na to, aby byly mechanismy práce sociálního pracovníka na základě zkušenosti zlepšeny tak, aby k podobným pochybením v budoucnu nedocházelo. Na základě jednotlivých kauz se tak ve Velké Británii nemění pouze sociální politika v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, ale mění se i praxe ostatních profesionálů v oblasti školské a zdravotní.

Eileen Munro (1999) provedla přezkum všech 45 zpráv o zneužívaných dětech ve Velké Británii mezi lety 1973 a 1994. Zjišťovala, co bylo příčinami pochybení a jestli došlo k poučení z chyb. u případů, kde docházelo k vyhodnocení rizik, byla předmětem zkoumání kvalita vyhodnocování. Zajímavé jsou výsledky:

*„Bylo zjištěno, že odborníci vyhodnocovali rizika na úzké škále důkazů. Škála byla vychýlená směrem k informacím snadno dostupným, byly přehlíženy podstatné údaje, které byly známé jiným odborníkům. Škála byla rovněž vychýlená směrem ke snadněji zapamatovatelným údajům, tedy směrem k důkazům, které jsou jasné, hmatatelné, vzbuzující emoce a jsou buď první, nebo poslední, které byly získány. Důkazy byly v mnoha případech zavádějící, většinou kvůli odchylkám nebo nepřesnostem v předávání zpráv nebo chybám v komunikaci. Kritický přístup k důkazům souvisel s tím, zda nové informace podporovaly nebo nepodporovaly dosavadní pohled na rodinu. Velkým problémem bylo to, že odborníci byli pomalí v případě změny názoru, a to i navzdory narůstajícímu množství důkazů, které jejich původní názory vyvracely.“*³⁵

K tomu Munro (1999) dodává: *„Odborníci, kteří mají příliš mnoho případů, ale příliš málo času se jimi zabývat, se mohou cítit přemoženi škálou potenciálních důležitých detailů, které musí zvážit, když vyhodnocují situaci dítěte a jeho rodiny. Proto mají sklony selektivně nakládat s informacemi. Přičemž způsob, jak informace vybírají, je zaujatý. Mají sklon využívat fakta, která okamžitě vytanou na mysl. Paměť funguje tak, že tyto informace nemusí nezbytně být ty nejpodstatnější. Údaje se dobře pamatují, pokud jsou čerstvé, hmatatelné, vzbuzují emoce a jsou to buď ty první, nebo ty poslední. To souhlasí s výsledky výzkumu: mdlé, teoretické materiály ve výzkumných studiích, spisy, dopisy a zprávy byly přehlíženy, zatímco čerstvé, současné informace z rozhovorů si odborníci pamatovali. První dojmy měly trvalý efekt, protože první dojmy ovlivnily způsob, jak byly interpretovány nové*

³³ Munro, E.: Improving practice: Child protection as a systems problem. Children and Youth Services Review, Vol. 27, Issue 4, 2005. Str. 745.

³⁴ Stalker, K.: Managing Risk and Uncertainty in Social Work: a Literature Review. Journal of Social Work, 2003. Str. 218.

³⁵ Munro, E.: Common Errors of Reasoning in Child Protection Work. Child Abuse and Neglect, Vol. 23, No. 8, 1999. Str. 17.

informace... Tudiž sociální pracovník, který si vytvořil na rodinu dobrý názor, bude nové obvinění ze zneužívání přijímat spíše se skepsí.“³⁶

Dílo Munro poukazuje na nedávný vývoj vyhodnocování včetně vyhodnocování rizik ve Velké Británii. Zatímco na konci 90. let a na začátku 21. století byla posilována standardizace systému vyhodnocování, v roce 2010 publikovala Munro pro britský parlament zprávu, která doporučovala změnu systému od „příliš byrokratického a zaměřeného na dodržování jasných pravidel k systému, který si váží odborné dovednosti a rozvíjí ji a je zaměřen na bezpečí a blahobyt dětí a mladých lidí.“³⁷

Na základě této zprávy došlo ve Velké Británii k většímu zaměření na vzdělávání sociálních pracovníků, pochopení významu kvalitní supervize, pochopení významu dovedností a odbornosti sociálních pracovníků provést vyhodnocení, analýzu a zpracovat plán, a zejména pak zaměření na potřeby dětí. K tomu bylo zapotřebí nástrojů, které pomáhají sociálnímu pracovníkovi v měření a pochopení rizik. Tyto nástroje tvoří nedílnou součást vyhodnocení.

„Systém vyhodnocování rizik je zaměřen na to, aby se zvýšilo bezpečí dětí a zlepšila schopnost rozhodování sociálních pracovníků.“

Philip Gillingham a Cathy Humphreys³⁸

2.2.2 Vyhodnocování rizik v České republice

Od roku 2013 je v České republice zákonem daná povinnost vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny a vytvářet individuální plán ochrany dítěte.

Pracovníci Lumos jsou v pravidelném kontaktu se sociálními pracovníky sociálně-právní ochrany dětí prakticky v celé České republice. Při realizaci školení spojených s tématem vyhodnocování potřeb dětí a individuální plán ochrany dítěte vyvstávají opakovaně stejné otázky. Nejčastějším tématem je dilema, jak poznat míru ohrožení dítěte, jak ji stanovit, čím svůj závěr podložit, o co se při rozhodování opřít.

Na většině pracovišť je vedení případu svěřeno jednomu sociálnímu pracovníkovi – koordinátorovi případu. Kuchařová (2010) uvádí ve své analýze: „Charakter sociální práce v jednotlivých OSPOD z hlediska autonomie rozhodování můžeme definovat jako týmovou spolupráci s výraznými autonomními prvky rozhodování pracovníka, a to ve všech zkoumaných krajích.“³⁹ Týmovost dle stejného zdroje je založena zejména na vzájemných konzultacích s kolegy. Jedná se o neformální postup, který má i své limity: „Vzhledem k časové vytíženosti pracovníků nebývá možné, aby kolega dostatečně detailně pronikl do případů, které řeší jeho spolupracovník, a tak jeho rady mohou být povrchní a v praxi nepoužitelné.“⁴⁰

Na většině pracovišť chybí také multidisciplinární spolupráce. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí ve své analýze uvádí: „Základní překážkou pro účinnou spolupráci a uspokojivý výkon SPO je, že v mnoha důležitých aspektech

³⁶ Munro, E.: Common Errors of Reasoning in Child Protection Work. Child Abuse and Neglect, Vol. 23, No. 8, 1999. Str. 17.

³⁷ Munro, E.: The Munro Review of Child Protection: Final Report a Child Centred System. Eileen Munro, 2011. Str. 6.

³⁸ Gillingham, P., Humphreys, C.: Child Protection Practitioners and Decision-Making Tools: Observations and Reflections from the Front Line. British Journal of Social Work 40, 2010. Str. 2600.

³⁹ Kuchařová, V. a kol.: Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha 2010. Str. 68.

⁴⁰ Kuchařová, V. a kol.: Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha 2010. Str. 69

není s kým spolupracovat... Obecně schází mezioborová výměna poznatků a zkušeností.“⁴¹ Až na výjimky neexistuje systém sdílení jednotlivých případů, případně systematický dohled a kontrola, jak jsou případy vedeny. Výjimku tvoří úřady, které do své praxe zavedly pravidelné intervizní a supervizní setkání a systém kontroly jednotlivých případů.

Sociální pracovníci jsou tedy stále na své případy většinou sami. Rozhodnutí, zda doporučit odebrání dítěte z rodiny pro příliš velké ohrožení dítěte, nebo doporučení na setrvání dítěte v rodině, je tak v České republice často pouze na jednom pracovníkovi. Velká zodpovědnost spojená často s velkým množstvím případů, které jeden pracovník musí řešit, vede nebo může vést k chybným rozhodnutím, ale také k profesnímu vyhoření pracovníků.

Z neformálních rozhovorů s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dítěte vyplynulo, že je velký zájem o nástroje, které pomohou vyhodnotit rizika. Většina pracovníků by si přála nástroj, který po vyplnění ukáže jednoznačně míru rizika nebo dokonce doporučí opatření, které je třeba následovat. Žádný podobný nástroj publikace nepřináší a ani přinést nemůže. Takový nástroj neexistuje. Sociální práce a její metody jsou založeny na práci s lidmi, vyhodnocování konkrétní situace a posuzování konkrétních faktorů (rizikových i ochranných), které dítě ovlivňují. Žádný nástroj nemůže nahradit odborný úsudek sociálního pracovníka, ale může mu napomoci v rozhodování.

„Nástroje pro vyhodnocování rizik mají být využívány spíše jako doplnění než jako náhrada odborného úsudku.“

Philip Gillingham a Cathy Humphreys⁴²

Tato publikace nabízí nástroje, které napomohou získat co nejvíce informací a dojít k takovému rozhodnutí, které bude podloženo popisem zjištěných rizik konkrétního dítěte v konkrétní situaci.

Zároveň publikace nabízí širší kontext, tedy i zařazení procesu řízení rizik a manažerské supervize jako účinného nástroje snižování rizik tím, že je nastaven systém pravidelné kontroly a podpory pracovníků, kteří jsou v každodenním kontaktu s dětmi a jejich rodinami.

2.2.3 Proces vyhodnocování rizik

Existuje mnoho definic, co je vyhodnocování rizik. Scottey (2001) shrnul definice více autorů takto: „Vyhodnocování rizik je definováno jako systematický sběr informací, které se vztahují k budoucímu zneužívání nebo zanedbávání dítěte... Jiní autoři navrhují, že vyhodnocování rizik je také odhad pravděpodobnosti, že dítě bude v budoucnu zanedbáváno nebo týráno, že v budoucnu bude chybět intervence nebo dohled, které by mohla rodina dostávat.“⁴³

Ačkoli existuje pro vyhodnocování rizik mnoho přístupů a nástrojů, samotný proces má vždy společné principy. Barry (2007) definovala klíčové principy posuzování rizik, které jsou platné i v českém prostředí:⁴⁴

⁴¹ Analýza současného stavu v oblasti terénní činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí a stanovení optimálních podmínek výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve vazbě na počet klientů. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha 2009. Str. 48.

⁴² Gillingham, P., Humphreys, C.: Child Protection Practitioners and Decision-Making Tools: Observations and Reflections from the Front Line. British Journal of Social Work 40, 2010. Str. 2602.

⁴³ Scottey J. Cash: Risk Assessment in Child Welfare: The Art and Science. Children and Youth Services Review, Vol. 23, No. 11. USA 2001. Str. 811.

⁴⁴ Barry, M.: Effective Approaches to Risk Assessment in Social Work: An International Literature Review, Final Report. Scottish Executive Social Research 2007.

Vyhodnocení rizik musí být založeno na jasných důkazech a analýze

Vyhodnocení rizik, stejně jako vyhodnocení situace dítěte, musí být založeno na důkazech a analýze informací, které při sběru dat získáme.

Nástroje pro vyhodnocování rizik by měly spíše informovat, než aby nahradily odborný úsudek.

Nástroje jsou pouze podporou v rozhodování, která rizika se v situaci dítěte objevují. Odborný úsudek sociálního pracovníka je stále klíčovým pro proces vyhodnocení rizik.

Všichni odborníci zapojení do vyhodnocování rizik by měli o riziku mluvit stejným jazykem a mít společné porozumění základním konceptům.

Sociální pracovník spolupracuje při vyhodnocení rizik s dalšími odborníky, společně zvažují, jaká rizika se v situaci dítěte vyskytují. Odborníci zapojení do sociálně-právní ochrany dětí používají stejný jazyk, mají sjednocený pohled na riziko.

Sdílení informací pro vyhodnocení rizik by mělo být založeno na jasně odsouhlasených postupech a porozumění tomu, k čemu budou dané informace využity.

Všechny osoby zapojené do sociálně-právní ochrany dětí vědí, jakého procesu se účastní, k čemu směřují. Všichni mají stejný cíl – minimalizaci či eliminaci rizik v situaci ohroženého dítěte.

Vyhodnocení rizik by nemělo být viděno jako oddělený proces, ale jako nedílná součást řízení a minimalizace rizik.

Všichni zainteresovaní si jsou vědomi toho, že rozpoznání rizik je pouze prvním krokem, základem pro proces řízení rizik a plánování změn v životě dítěte a rodiny.

Munro (2008) ve své práci *Effective Child Protection* stanovuje, co je potřeba zjistit (nebo zvažovat) pro identifikaci rizika:

- i. „Co se dělo
- ii. Co se děje nyní
- iii. Co by se mohlo stát
- iv. Jak je to pravděpodobné
- v. Jak závažné by to mohlo být
- vi. Kombinace závažnosti a pravděpodobnosti směřuje ke komplexnímu zhodnocení rizika“⁴⁵

Všechny nástroje, které byly vytvořeny za účelem vyhodnocení rizik, sledují tento jednoduchý koncept. Jsou také zaměřeny na minulost, současnost a budoucnost.

„Vyhodnocení rizik musí zvažovat minulé i současné rizikové faktory, abychom mohli identifikovat budoucí rizika u dítěte.“

Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board⁴⁶

Je třeba opět připomenout, že pokud je řeč o procesu vyhodnocování rizik, je tím zamýšlen proces vyhodnocování rizik i ochranných faktorů.

Proces vyhodnocování rizik:

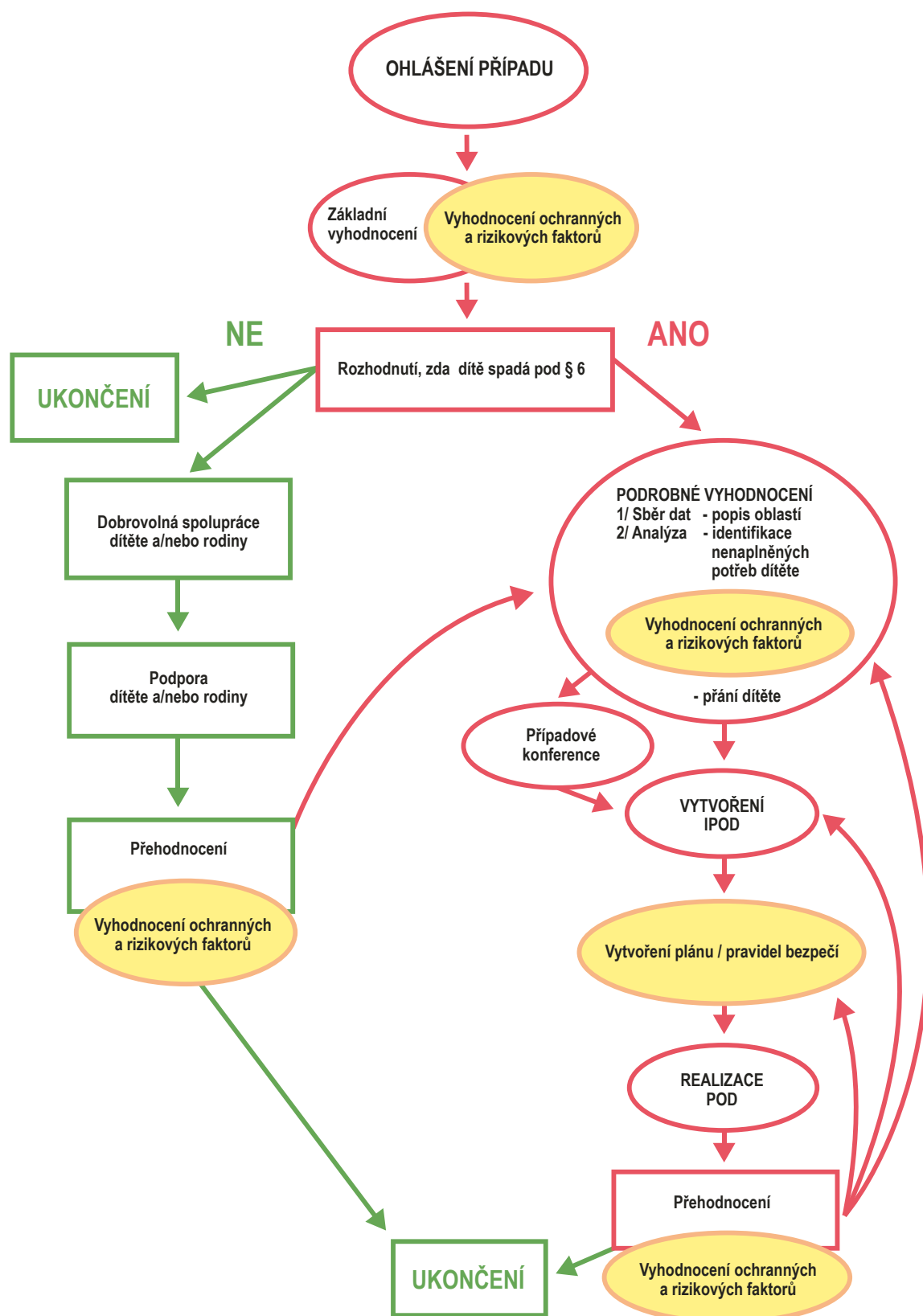
Vyhodnocování rizik může probíhat v různých fázích práce s rodinou. Základním předpokladem pro vyhodnocování rizik je znalost situace dítěte a jeho rodiny.

⁴⁵ Munro, E.: *Effective Child Protection*. Sage Publications. Los Angeles 2008. ISBN 9781412846957. Str. 76.

⁴⁶ Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeylscb.org/>. Str. 4.

Rizika v situaci dítěte můžeme vyhodnocovat při základním vyhodnocení, kdy ještě není zřejmé, zda se jedná o ohrožené dítě, či nikoli. Dále rizika vyhodnocujeme při podrobném vyhodnocení situace dítěte, stejně jako ve fázi přehodnocení. Viz obrázek č. 2.

Obrázek č. 2: Graf spolupráce s dítětem a rodinou v rámci sociálně-právní ochrany dětí

Graf poukazuje na proces práce s dítětem a rodinou v rámci výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Na začátku procesu je ohlášení případu orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Po ohlášení je provedeno vždy základní (nebo úvodní) vyhodnocení situace dítěte, na základě kterého dochází k rozhodnutí, zda se jedná o dítě ohrožené podle § 6 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Již při základním vyhodnocení jsou vyhodnocovány ochranné a rizikové faktory. Pokud se jedná o ohrožené dítě, následuje podrobné vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, které zahrnuje sběr dat (informací o dítěti, rodičích a širší rodině a okolí dítěte) a analýza, která se zaměřuje na identifikaci nenaplněných potřeb dítěte, vyhodnocení ochranných a rizikových faktorů a zjištění přání dítěte. Podrobné vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny vede k vytvoření individuálního plánu ochrany dítěte (buď přímo, nebo prostřednictvím případové konference). Součástí individuálního plánu ochrany dítěte může být i plán bezpečí, nebo tento může být vytvořen samostatně. Následně jsou individuální plán ochrany dítěte a případně i plán či pravidla bezpečí realizovány v praxi, podle naplánovaných kroků se postupuje. Efektivita naplánovaných kroků je zvažována při přehodnocení plánu, kdy je zjišťováno, jestli realizace plánu vedla k větší ochraně dítěte a zda je dítě již v bezpečí. V této fázi také může probíhat vyhodnocení ochranných a rizikových faktorů, může dojít i ke srovnání s výsledky při podrobném vyhodnocení. Na základě přehodnocení je případ buď ukončen, protože dítě není nadále ohroženo, nebo dochází ke změně individuálního plánu ochrany dítěte nebo plánu či pravidel bezpečí a spolupráce pokračuje.

Graf poukazuje ještě na jednu možnou cestu od základního vyhodnocení, a to v případě, že dítě není vyhodnoceno jako dítě ohrožené podle § 6 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. V takovém případě je sledování buď ukončeno, nebo je možné navázat další spolupráci s dítětem a rodinou. Nutno říci, že tato spolupráce je ze strany dítěte a rodiny zcela dobrovolná. Zde může probíhat podpora dítěte nebo rodiny proto, že existují obavy, že dítě by brzy mohlo být ohrožené, pokud se některé vzorce v rodině nezmění. Může tedy probíhat podpora rodiny, která je přehodnocována, a to i za pomoci vyhodnocení ochranných a rizikových faktorů. Pokud je tato spolupráce úspěšná, dochází k ukončení spolupráce. V průběhu této spolupráce či při přehodnocení může dojít orgán sociálně-právní ochrany ke zjištění, že dítě je již (na základě nových skutečností) ohrožené podle § 6 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. V takovém případě je nutné provést podrobné vyhodnocení situace dítěte a dále ve spolupráci s dítětem a rodinou postupovat podle výše uvedeného odstavce.

Vyhodnocování rizik není jednorázová událost. K přehodnocování rizik dochází vždy při změně situace dítěte a jeho rodiny nebo okolností souvisejících s případem.

2.2.4 Nástroje pro vyhodnocování rizik

„Riziko můžeme náležitě řídit, jen když mu náležitě rozumíme.“

Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board⁴⁷

Přístupy, jak rizika vyhodnocovat, se v průběhu času měnily. Existují tři různé koncepty (modely) pro vyhodnocování rizik: intuitivní, pojistný a konsenzuální. Jednotlivé zmapované nástroje používané ve světě lze vždy přiřadit k jednomu z uvedených přístupů.

Nástroje pro vyhodnocování rizik jsou prostředkem ke standardizaci přístupu a eliminaci příliš subjektivních pohledů. Goddard, Saunders a Stanley (1999) k tomu říkají: „Nástroje pro vyhodnocování rizik jsou designovány tak, aby umožnily pracovníkům zvážit široké spektrum faktorů relativně shodným způsobem.“⁴⁸

Ona relativní shoda je důležitá zejména proto, že každý pracovník má jinou povahu. Goddard, Saunders a Stanley (1999) vysvětlují: „Osobnostní předpoklady pracovníků mají vliv na rozhodování o dětech v sociálně-právní ochraně dětí. Pokud má pracovník ‚protirizikovou‘ povahu, uvidí většinu situací jako vysoce rizikovou a bude vyžadovat okamžitou akci. Zatímco pracovníci ‚riziku naklonění‘ budou spíše nakloněni vyhodnotit riziko jako nízké a volit strategii monitorování a vyčkávání.“⁴⁹

Nástroje pro vyhodnocování rizik tedy podle Gillinghama a Humphreys (2010) jsou:

- „pomáhají v rozhodování
- podporují jednotnost rozhodování
- pomáhají zacílit se na děti, které nejvíce potřebují další pomoc.“⁵⁰

Intuitivní model

Před příchodem konkrétních nástrojů pro posouzení rizik byl praktikován v této oblasti tzv. intuitivní přístup. Lze konstatovat, že v České republice převládá dosud, a to nejen v oblasti vyhodnocování rizik, ale i vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny. Kuchařová (2010) k tomu uvádí: „Pracovníci až na výjimky hovořili o tom, že pro posouzení nemají k dispozici žádnou metodiku, i když se vyjadřovali ve smyslu, že mají ověřené způsoby, jak k posouzení přistupovat. Nicméně jedná se o zažitý způsob praxe, který nemá písemnou podobu.“⁵¹

Intuitivní přístup, který je také někdy nazýván praktická moudrost nebo klinický model, je založen na vzdělání, zkušenostech a intuici. Cash (2001) však upozorňuje, že „... pokud je praktická moudrost založena na zkušenostech a intuici, lze konstatovat, že praktická moudrost nového pracovníka se bude lišit od praktické moudrosti zkušeného pracovníka. Praktická moudrost je tedy proces a u každého pracovníka se bude lišit; tyto rozdíly mohou ovlivňovat druh rozhodnutí, které pracovníci o případu udělají.“⁵²

⁴⁷ Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeylscb.org/>. Str. 3.

⁴⁸ Goddard, Ch. R., Saunders, B. J., Stanley, J. R.: Structured Risk Assessment Procedures: Instruments of Abuse? Child Abuse Review, Vol. 8, 1999. Str. 255.

⁴⁹ Goddard, Ch. R., Saunders, B. J., Stanley, J. R.: Structured Risk Assessment Procedures: Instruments of Abuse? Child Abuse Review, Vol. 8, 1999. Str. 257.

⁵⁰ Gillingham, P., Humphreys, C.: Child Protection Practitioners and Decision-Making Tools: Observations and Reflections from the Front Line. British Journal of Social Work 40, 2010. Str. 2599.

⁵¹ Kuchařová, V. a kol.: Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha 2010. Str. 60.

⁵² Cash, S. J.: Risk Assessment in Child Welfare: The Art and Science. Children and Youth Services Review, Vol. 23, No. 11, 2001. Str. 817.

Vzhledem k tomu, že tato publikace si klade za cíl standardizaci postupu vyhodnocování rizik, není intuitivní přístup dostatečný. Je závislý na subjektivních zkušenostech, názorech a postojích jednotlivých pracovníků. Pro standardizovaný postup je třeba použít jiné přístupy. Na druhou stranu nesmíme vnímat intuici a zkušenost jako něco nepotřebného. Naopak, vzdělání, zkušenosti a intuice nám mohou pomoci při využití více standardizovaných přístupů. Cash (2001) konkrétně zmiňuje: „*Praktická moudrost může být zahrnuta do procesu vyhodnocování rizik, obzvláště ve způsobu, jak jsou pokládány otázky, jak jsou shromažďovány informace, jak pracovník navozuje porozumění nebo vztahy se členy rodiny.*“⁵³

Pojistný model

Pojistný přístup vychází ze statistiky a analýzy předchozích situací. Vychází tedy ze statistických zobecnění a snaží se předpovídat chování skupin jedinců v budoucnu. Gambrell a Shlonsky (2000) uvádí popis, jak nástroje v pojistném modelu vznikají: „*Pojistné modely v oblasti sociálně-právní ochrany dětí jsou obecně vyvíjeny tak, že se vezme vzorek dětí a rodin zapojených do systému sociálně-právní ochrany, analyzují se jejich cesty v době, kdy jsou v systému, tyto cesty se vztáhnou k sadě charakteristik nebo událostí spojených s jejich rodinou a identifikují se události, které jsou velmi blízce spojené s výsledkem, ohrožené dítě (většinou opětovný výskyt zneužívání/zanedbávání).*“⁵⁴

Hanson (2000) doplňuje další charakteristiky pojistného modelu: „*Pojistný přístup stanovuje přesná pravidla pro kombinaci rizikových faktorů a odhadu pravděpodobnosti. Například každému rizikovému faktoru je dáována váha, tyto váhy mohou být sčítány do celkového skóre a výsledné skóre může být následně spojeno s konkrétní pravděpodobností recidivy (výskytu daného jevu).*“⁵⁵ Výhodou pojistného systému je jeho validita založená na předchozích výzkumech. Hanson (2010) však dodává: „*Pojistné systémy mají mnoho žádoucích prvků. Obvykle je možné je sčítat a interpretovat a jejich validita je založena na předchozích výzkumech. Největší problém s pojistnými systémy je to, že žádná škála nemůže zvažovat všechny podstatné rizikové faktory.*“⁵⁶

Ve své podstatě jsou tedy nástroje v pojistném modelu ony zaškrtačkové seznamy, které když jsou podloženy validními výzkumy a dobře korelované, mohou být velice přínosné. Baird a Wagner (2010) popisují pojistný model: „*Tyto systémy jsou založeny na empirických studiích případů sociálně-právní ochrany a budoucích dopadů v oblasti zneužívání/zanedbávání. Studie určuje položky/faktory se silným vztahem k budoucímu zneužívání/zanedbávání a sestavuje pojistný nástroj, kterým pracovníci zařazují rodiny na škále nízké, střední nebo vysoké riziko.*“⁵⁷

Nevýhodou pojistných modelů je fakt, že jsou velmi zobecňující. Počítají se skupinami osob a s pravděpodobností výskytu určitých ukazatelů. Nereagují na konkrétního člověka, na konkrétní situaci. Goddard, Saunders a Stanley (1999) konkrétně uvádějí: „*Nástroje pojistného modelu mají své limity, vycházejí ze statistických zobecnění, snaží se předpovídat chování skupin jedinců. Pracovníci v sociálně-právní ochraně dětí však potřebují konkrétní údaje – který konkrétní zanedbávající rodič bude zanedbávat které konkrétní dítě, kdy a za jakých okolností.*“⁵⁸ Více ke srovnání jednotlivých modelů a ke kritickému pohledu viz dále v textu.

Pro lepší představu o tom, jak může pojistný model vypadat, uvádíme níže v tabulce č. 1 příklad populárního nástroje pojistného modelu – Strukturované rozhodování (Structured Decision Making – SDM).

53 Cash, S. J.: Risk Assessment in Child Welfare: The Art and Science. Children and Youth Services Review, Vol. 23, No. 11, 2001. Str. 817.

54 Gambrell, E., Shlonsky, A.: Risk Assessment in Context. Children and Youth Services Review, Vol. 22, No. 11/12. 2000. Str. 818.

55 Hanson, R. K.: Risk Assessment. Association for the Treatment of Sexual Abusers, 2000. Str. 5.

56 Hanson, R. K.: Risk Assessment. Association for the Treatment of Sexual Abusers, 2000. Str. 5.

57 Baird, C., Wagner, D.: The Relative Validity of Actuarial- and Consensus- Based Risk Assessment Systems. Children and Youth Services Review, Vol. 22, No. 11/12. 2000. Str. 841.

58 Goddard, Ch. R., Saunders, B. J., Stanley, J. R.: Structured Risk Assessment Procedures: Instruments of Abuse? Child Abuse Review, Vol. 8, 1999. Str. 254.

Strukturované rozhodování (Structured Decision Making – SDM)

„Původ

SDM tvoří řada pojistných nástrojů vytvořených v Children Research Center ve Wisconsinu, USA. Jako je v každé fázi procesu sociálně-právní ochrany potřeba řešit různé otázky, existují různé nástroje a škály pro jednotlivé momenty rozhodování. Proto je SDM zacíleno na osm oblastí vyhodnocování. Pro ilustraci se toto shrnutí zaměří na ty nástroje SDM, které jsou přímo relevantní pro vyhodnocování rizik, silných stránek a potřeb: SDM Family Risk Evaluation (riziko v rodině), SDM Child Strengths and Needs Assessment (vyhodnocení silných stránek a potřeb dítěte) a SDM Family Strengths and Needs Assessment (vyhodnocení silných stránek a potřeb rodiny).

Popis

Riziko v rodině 2 škály:

- škála zanedbávání (12 položek, např. primární rodič má kriminální historii jako dospělý nebo jako mladistvý – A/N)
- škála zneužívání (11 položek, např. dva nebo více případů domácího násilí v domácnosti během posledního roku – A/N)

Každá položka je ohodnocena body 0, 1, 2 nebo 3 (v příkladu uvedeném výše je odpověď NE hodnocena 0 body, odpověď ANO hodnocena body 1, 2 nebo 3 podle závažnosti rizikového faktoru). Na základě škály s nejvyšším bodovým hodnocením jsou rodiny zařazeny do kategorie nízké, střední, vysoké nebo velmi vysoké riziko. Pracovníci sociálně-právní ochrany mají možnost změnit zařazení do kategorie o 1 stupeň.

SDM vyhodnocení silných stránek a potřeb rodiny sestává z 12 položek (např. užívání alkoholu a drog, psychické/emocionální zdraví, zdroje v domácnosti, základní péče). Na základě hodnocení na těchto škálách jsou rodiny rozřazeny do jedné ze čtyř kategorií odolnosti – výjimečná odolnost, dobře/přiměřeně fungující, nějaké potřeby, nebo závažné potřeby. Toto hodnocení také napomáhá rozpoznat specifické potřeby, které by měly být zařazeny do rodinného plánu.

SDM vyhodnocení silných stránek a potřeb dítěte je svou strukturou velmi podobný popsanému vyhodnocení rodiny. Také se skládá z 12 položek (např. užívání alkoholu nebo drog, emoční stabilita, chování).“

Risk Assessment Instruments in Child Protection. Child Family Community Australia, 2016.⁵⁹

Tabulka č. 1: Příklad nástroje Strukturované rozhodování (Structured Decision Making – SDM)

Konsenzuální model

Model založený na konsenzu neboli shodě je svou podstatou někde mezi intuitivním a pojistným modelem. Jednotlivé položky nástroje vedou odborníka k tomu, aby jednotlivé rizikové faktory zvažoval. Konsenzuální model tedy není sadou otázek a odpovědí, kde by míra rizika vyplynula z počtu získaných bodů. Konsenzuální model dává jednotlivé položky spíše k zamyšlení, na jednotlivé otázky si sice odborník odpovídá, avšak neboduje je na škále. Naopak otázky, kde si odpovídá ano, tedy kde riziko vnímá, doplňuje dalším komentářem, který dané riziko konkretizuje. Rozhodnutí o míře rizika je nakonec na odborníkovi, který míru rizika zváží s ohledem na názory dalších odborníků nebo zainteresovaných osob.

Baird a Wagner (2000) ke konsenzuálnímu modelu uvádějí: „V těchto systémech vyhodnocují pracovníci konkrétní charakteristiky klienta, na kterých se shodli odborníci, a potom uplatňují svůj vlastní věcný úsudek na stanovení rizika budoucího zneužívání nebo zanedbávání.“⁶⁰

⁵⁹ Risk Assessment Instruments in Child Protection. Child Family Community Australia, 2016. Dostupné na aifs.gov.au. Str. 8 a 9.

⁶⁰ Baird, C., Wagner, D.: The Relative Validity of Actuarial and Consensus-Based Risk Assessment Systems. Children and Youth Services Review, Vol. 22, No 11/12, 2000. Str. 841.

Příkladem konsenzuálního modelu je přístup Znaky bezpečí, který je podrobně popsán v kapitole č. 4.1.

Srovnání pojistného a konsenzuálního modelu

Child Family Community Australia v roce 2016 vydala srovnání obou přístupů zaměřené na jejich podstatu a výhody a nevýhody. Do srovnání není zapojen intuitivní model, což je dáno jeho nestrukturovaností, jeho využití je subjektivně závislé na každém pracovníkovi, který tento přístup využívá. Jednoduché a přehledné srovnání obou přístupů je uvedeno v tabulkách.

Přístup	Od čeho je nástroj odvozen?	Jak se dospěje k rozhodnutí?
Pojistný model	<i>Položky jsou odvozeny empiricky, s využitím statistické analýzy byly identifikovány faktory, které předpovídají zneužívání nebo týrání dítěte. Těmto faktorům byla dána adekvátní váha.</i>	<i>Pracovníci hodnotí každou položku (např. „Má některý z rodičů zkušenost s uvězněním“ N=0, A=1). Hodnoty jednotlivých položek jsou sčítány a rodiny jsou zařazeny do jednotlivých rizikových kategorií s ohledem na své celkové skóre. Některé nástroje umožňují pracovníkům změnit škálu o jeden stupeň (např. při užití nástroje Structured Decision Making mohou pracovníci zvýšit zařazení rodiny o jednu úroveň).</i>
Konsenzuální model	<i>Položky jsou odvozené z odborné literatury o zanedbávání dětí nebo od názorů odborníků v praxi. Tyto nástroje se snaží přemostit mezeru mezi nestrukturovaným intuitivním přístupem a pojistným modelem.</i>	<i>Nástroje v konsenzuálním modelu se snaží využít jednu ze dvou strategií pro rozhodování: Jednotlivé položky vedou pracovníky ke zvážení rizikových faktorů. Přitom konečné rozhodnutí o míře rizikovitosti rodiny je ponecháno na pracovníkově uvážení (vedeného nástrojem). Toto je nejčastější forma konsenzuálního nástroje. Stejně jako v pojistném modelu (viz výše) jsou hodnoty jednotlivých položek sčítány a rodiny jsou přiřazeny k jednotlivým rizikovým kategoriím s ohledem na jejich celkové skóre. Přitom konsenzuální nástroje mnohem častěji zaručují pracovníkům volnost ve změně zařazení do jednotlivých kategorií.</i>

Tabulka č. 2: Srovnání pojistných a konsenzuálních nástrojů⁶¹

Přístup	Silné stránky	Slabé stránky
Pojistný model	<ul style="list-style-type: none"> • Táhne k využití méně faktorů než konsenzuální nástroje – pomáhá pracovníkům zaměřit se na ty nejdůležitější a nejlivnější faktory. • Zajišťuje precizní pravděpodobný odhad budoucího zneužívání. • Často je empirická analýza vytvořena v místě či státě, ve kterém bude nástroj používán, což zajišťuje přesnost a relevanci. • Využívá rozdílné proměnné pro předpověď pravděpodobnosti výskytu různých forem zneužívání a týrání. • Přesnější průkaznost a spolehlivost předpovědí. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neklade takový důraz na jedinečné, nezvyklé nebo specifické faktory, které mohou být odhaleny flexibilnějšími konsenzuálními nástroji. • Táhne k tomu, že neobsahuje praktické zkušenosti odborníků. • Může být velmi neefektivní, pokud je využíván v situacích, které jsou velmi odlišné od té, ve které byly vyvinuty (např. nástroj vyvinutý se vzorkem osob z široké veřejnosti použitý u etnické minority nebo u domorodé komunity). • Může být odmítán některými pracovníky pro nedostatek podpůrné teorie a naopak může být náchylný k předpokladům, že výsledkem bude vždy přesná předpověď.

Přístup	Silné stránky	Slabé stránky
Konsenzuální model	<ul style="list-style-type: none"> • Umožňuje větší flexibilitu ve vyhodnocování než pojistný model. • Často nemá omezení na míru závažnosti nebo kombinování různých rizikových faktorů. • Zdůrazňuje komplexní vyhodnocení rizik. • Zahrnuje odborný úsudek a praktické znalosti zkušených odborníků. • Prokazuje určitou spolehlivost a validitu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ve srovnání s pojistnými nástroji je průkaznost a spolehlivost konsenzuálních nástrojů horší. • Může být obtížně chápán díky volně definovaným a někdy víceznačným indikátorům rizika. • Může být příliš subjektivní a příliš závislý na uvážení odborníka. • Často využívá stejné faktory pro předpověď všech forem zneužívání a týrání, ačkoli různé formy zanedbávání a týrání mohou mít různé indikátory.

Tabulka č. 3: Srovnání silných a slabých stránek pojistných a konsenzuálních nástrojů⁶²

Efektivita a využití nástrojů

Uvedené tři přístupy – intuitivní, pojistný a konsenzuální – se liší jak svým obsahem a postupem, tak svou validitou. Zatímco měření efektivity intuitivního přístupu nelze v praxi zajistit, měření efektivity pojistného a konsenzuálního modelu se věnovalo hned několik výzkumů. Ačkoli i měření těchto přístupů je v praxi velmi obtížné. Littlechild (2008) uvádí, že „je velmi obtížné měřit retrospektivně efektivitu modelů a nástrojů pro vyhodnocování rizik“.⁶³

Spolehlivost jednotlivých nástrojů je tedy možné měřit, byť to není jednoduché. Způsob pro měření spolehlivosti předpovědí definoval Ruscio⁶⁴ v roce 1998, kdy je u určitého vzorku případů sledováno, jaké procento dětí, které měly zůstat v rodině, tam skutečně zůstalo, a kolik dětí, které měly být z rodiny odebrány, bylo skutečně odebráno. Tím se měří spolehlivost nástroje. Munro (2004)⁶⁵ definuje pojmy jako citlivost a specifčnost nástroje v závislosti na prevalenci zanedbávání a zneužívání.

Z měření efektivity vychází jako nejspolehlivější pojistný model. Pravděpodobnost správné předpovědi je u tohoto přístupu nejvyšší. Na druhou stranu pojistný model není příliš flexibilní. Vychází z konkrétních výzkumů v daném prostředí a přenos nástrojů do jiného prostředí (např. do České republiky z jiné země) je téměř nemožné.

Z historie využívání nástrojů v zahraničí lze konstatovat, že nástroje pro vyhodnocování, zejména nástroje pojistného přístupu, jsou velmi ceněny při využívání novými nezkušenými pracovníky. „Matice pro vyhodnocení rizik a zaškrťovací seznamy mohou být vodítkem pro posouzení rizika, zejména u nových/nezkušených pracovníků, ale nemůžeme se na ně absolutně spoléhat ve chvíli, kdy plánujeme konkrétní kroky pro minimalizaci rizik.“⁶⁶

Postupným využíváním nástrojů a nabýváním zkušeností jsou nástroje méně využívány, pokud jejich využití není dáno sociální politikou oblasti, kde je sociálně-právní ochrana vykonávána, nebo konkrétním metodickým předpisem dané organizace. Gillingham a Humphreys (2010) tuto praxi potvrzují: „Je výzkumem ověřeno, že nástroje je možné používat v počáteční fázi zaškolení pracovníků, noví pracovníci nemají dostatek zkušeností ve vyhodnocování rizik. Jak se jejich schopnosti a dovednosti zlepšují, odkládají nástroje a získávají větší sebedůvěru se sami rozhodovat bez nástrojů.“⁶⁷

62 Risk Assessment Instruments in Child Protection. Child Family Community Australia, 2016. Dostupné na aifs.gov.au. Str. 3 a 4.

63 Littlechild, B.: Child Protection Social Work: Risks of Fears and Fears of Risks – Impossible Tasks from Impossible Goals? Social Policy and Administration. Vol. 42, No. 6, 2008. Str. 668.

64 Ruscio, J.: Information Integration in Child Welfare Cases: An Introduction to Statistical Decision Making. Child Maltreatment, Vol. 3, No. 2, 1998. Str. 143–156.

65 Munro, E.: A simpler way to understand the results of risk assessment instruments. Children and Youth Services Review, No. 26, 2004. Str. 874.

66 Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeylscb.org/>. Str. 4.

67 Gillingham, P., Humphreys, C.: Child Protection Practitioners and Decision-Making Tools: Observations and Reflections from the Front Line. British Journal of Social Work 40, 2010. Str. 2609.

V České republice nástroje pro vyhodnocování rizik téměř neexistují, proto pro jejich pochopení považujeme za poctivé uveřejnit i kritiku nástrojů. Ačkoli se různé nástroje objevují již od 80. let 20. století, ze zahraniční literatury nevyplývá, že by existovala shoda na tom, jaké nástroje jsou nejlepší. Výše jsou uvedeny výhody a nevýhody jednotlivých přístupů. Obecně lze konstatovat, že nástroje pro vyhodnocování rizik nejsou všespasitelné, nikdy zcela nevyřeší dilema sociálních pracovníků a neučiní za ně rozhodnutí.

Kritiku používání standardizovaných nástrojů pro vyhodnocování rizik shrnuje Cash (2001):

„pracovníci jsou vyškoleni jen minimálně, nebo nejsou vyškoleni vůbec v tom, jak nástroje používat,

- *nástroje ani nepředpovídají, ani nesouvisí s budoucím zneužíváním nebo zanedbáváním;*
- *nemají žádnou předpovědní validitu,*
- *nástroje nejsou dostatečně citlivé k jiným kulturám,*
- *u nástrojů převažuje zaměření na nedostatky, aniž by byly zváženy silné stránky rodiny.“⁶⁸*

Ještě jedna oblast se objevuje v kritice využití nástrojů. V praxi se ukazuje, že nehledě na formát nástroje mají lidé tendenci vyplňovat je tak, aby výsledek odpovídal jejich prvotnímu přesvědčení. Tedy pokud začne používat nástroj pracovník, který rodinu hodnotí jako velmi rizikovou, volí při použití nástroje takové odpovědi, aby výstup nástroje poukázal na fakt, že se jedná o rizikovou rodinu, a naopak optimistický pohled na rodinu se pracovník pokouší odrazit i ve výstupech při použití konkrétního nástroje. Gambrill a Shlonsky (2000) uvádějí: *„Jakmile známe celkové důsledky každého jednotlivého měření rizika, uživatel (nástroje) může buď podceňovat, nebo přeceňovat jednotlivé položky proto, aby výsledkem využití nástroje byly závěry, které si sám předem vytvořil v rámci svého šetření v rodině.“⁶⁹* Abychom předešli výše popsanému jednání, je vhodné používat při vyhodnocování rizik intervizi, kazuistická setkání, supervizi nebo zde popsanou manažerskou supervizi.

Wald a Woolverton (1990) varují také před důsledným využíváním nástrojů bez zapojení znalostí a dovedností zkušených pracovníků: *„Není možné udělat přesné předvídaní rizik s existujícími nástroji. Používání těchto nástrojů může vést k horším rozhodnutím, protože pracovníci budou mechanicky užívat pravidla a procesy místo toho, aby se snažili vyvinout lepší objektivní názor.“⁷⁰* Zde se opět ukazuje, že využití výhradně intuitivního modelu se v praxi sice neosvědčuje, ale zapojení intuice a praktické zkušenosti do ostatních modelů je žádoucí a nutné. Není možné bezhlavě využívat formuláře a nástroje, je třeba využít i vlastní zážitky a zkušenosti.

Na základě kritiky vznikají rady, jak s nástroji pracovat, aby se negativní dopady podařilo co nejvíce eliminovat. Gambrill a Shlonsky (2000) upozorňují na to, že implementace nástroje v každodenní práci může být komplikovaná: *„Vytvoření funkčního nástroje pro vyhodnocení rizik může být snazší než jeho účinné zavedení do praxe.“⁷¹*

Při zavádění do praxe je třeba sledovat hned několik faktorů. Výběr a implementace nástroje do praxe musí být chtěná, plánovaná, mentorovaná, kontrolovaná a vyhodnocovaná. Výběr nástroje by měl ideálně probíhat společně v týmu, proces implementace nástroje by měl být plánovaný a pro všechny transparentní. Tedy nejen že nejprve dojde ke zjištění, jaké nástroje jsou k dispozici, ale buď celý kolektiv volí, nebo nadřízený rozhodne, který nástroj bude využíván. Zaškolení pracovníků ve využití nástrojů je nezbytností pro požadované výstupy. Klíčové je sledovat, zda je nástroj používán v souladu s dojednaným postupem. Ideální je prostředí vstřícné kritickým připomínkám. Pokud mají pracovníci možnost vyjadřovat konstruktivní kritiku k nástrojům, k jejich využití, lépe se na využití nástroje adaptují a snáze jej zavedou do praxe. Monitoring a vyhodnocení přínosů a negativních dopadů

⁶⁸ Cash, S. J.: Risk Assessment in Child Welfare: The Art and Science. Children and Youth Services Review, Vol. 23, No. 11, 2001. Str. 821.

⁶⁹ Gambrill, E., Shlonsky, A.: Risk Assessment in Context. Children and Youth Services Review, Vol. 22, No. 11/12, 2000. Str. 826.

⁷⁰ Wald, M. S., Woolverton, M.: Risk Assessment: The Emperor's New Clothes? Child Welfare, Vol. 69, No. 6, 1990. Str. 484.

⁷¹ Gambrill, E., Shlonsky, A.: Risk Assessment in Context. Children and Youth Services Review, Vol. 22, No. 11/12, 2000. Str. 830.

pro využití nástroje v praxi je pak logický a nezbytný krok v rámci celého procesu, který vede ke zlepšení práce a využívání nástroje při ochraně dítěte.

Na základě principů jednotlivých přístupů, jejich srovnání a zohlednění kritických pohledů na tyto přístupy nám vycházejí jako vhodné nástroje ty, které jsou založeny na konsenzuálním přístupu. Intuitivní přístup považujeme za příliš subjektivní, není prakticky možné jej standardizovat. Pojistný přístup je založen na sociodemografických údajích, které pro vytvoření adekvátního nástroje nejsou v současné době pro české prostředí dostupné. Proto se kloníme k využití konsenzuálního přístupu. Nástroje dále v publikaci uváděné lze všechny zařadit pod konsenzuální přístup.

2.3 Řízení rizik

Pojem řízení rizik se objevuje zejména v komerční sféře. Sociální oblast se s pojmem řízení rizik setkává hlavně v projektové činnosti. Projektové žádosti o dotaci (zejména v rámci evropského financování) často obsahují část věnující se identifikaci rizika, pravděpodobnosti výskytu a míře dopadu. S identifikací rizik je v rámci žádosti spojené i řízení rizik, jak se žadatel s potenciálními riziky vyrovná.

Smejkal a Rais (2013) uvádějí definici řízení rizik: „*Řízení rizik je proces, při němž se subjekt snaží zamezit působení již existujících i budoucích faktorů a navrhuje řešení, která pomáhají eliminovat účinek nežádoucích vlivů a naopak umožňují využít příležitosti působení pozitivních vlivů. Součástí procesu řízení rizik je rozhodovací proces, vycházející z analýzy rizika. Jako součást řízení rizika bývá chápáno i šíření informací o riziku (risk communication) a vnímání rizika (risk perception).*“⁷²

Řízení rizik tedy znamená rozpoznání a porozumění riziku, kterému děti čelí, a k tomu aktivní řízení rizika tak, abychom jeho dopad co nejvíce umenšili. Znamená to rozlišení rizik, které intervenci vyžadují, a rizik, které ji nevyžadují.

Nezisková organizace Quip (2014) uvádí význam práce s rizikem: „*1. minimalizace rizika pro jednotlivce, 2. vyvážení bezpečí a kvality života.*“⁷³

„Řízení rizik je často zastíněno vyhodnocením rizik, a přece vyhodnocování rizik bez akčního plánu nemůže rizika snižovat, ale pouze je identifikovat.“

Barry, M.: Effective Approaches to Risk Assessment in Social Work: An International Literature Review, Final Report.⁷⁴

Řízení rizik nebo také risk management je nedílnou součástí vyhodnocení rizik. Nelze jen vyhodnotit a poznat rizika, je nezbytné na ně navázat dalšími kroky. Právě řízení rizik je reakcí na vyhodnocená rizika s cílem je minimalizovat. Koncept vyhodnocování a řízení rizik vede pracovníka k tomu, aby opatření k jednotlivým identifikovaným rizikům zapracoval do individuálního plánu ochrany dítěte.

⁷² Smejkal, V., Rais, K.: Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích. Grada, Praha 2013. ISBN 978-80-247-4644-9. Str. 116.

⁷³ Prezentace ke kurzu Na člověka zaměřený přístup k riziku. Quip, 2014. Snímek č. 9.

⁷⁴ Barry, M.: Effective Approaches to Risk Assessment in Social Work: An International Literature Review, Final Report. Scottish Executive Social Research 2007.

„Řízení rizik je založeno na přesném a komplexním vyhodnocení rizika. Řízení rizik je pak identifikací ‚správné‘ odpovědi na vyhodnocení rizika.“

Risk Management Strategy Haringey Local Safeguarding Children Board⁷⁵

Při vyhodnocování potřeb dětí v rámci sociálně-právní ochrany dětí dochází v České republice často pouze k vyhodnocení rizik, se kterými je dále pracováno v rámci řízení rizik jen na některých pracovištích.

Rizika se v situaci ohroženého dítěte budou vždy objevovat. Proto nemůže být cílem řízení rizik jejich úplná eliminace. Bylo by nereálné si představovat, že dítě můžeme ponechat v rodině jen v případě, kdy se žádná rizika v rodině nevyskytují. To by vedlo k neoprávněnému odebrání dítěte a jeho umístění mimo rodinu, což by pro něj bylo škodlivější než jeho setrvání v rodině. Rizika jsou přirozenou součástí života všech lidí, tedy i ohrožených dětí. Je však třeba rizika poznat a pochopit, abychom mohli zjistit, která z nich jsou pro dítě:

- nebezpečná a nelze je minimalizovat,
- nebezpečná, ale lze najít postup, jak rizika řídit, a zajistit tak bezpečí dítěte,
- přirozená, ale aktuálně nepřítomná, na ty je třeba myslet, aby se nestala nebezpečnými.

Role sociálního pracovníka

Úkolem sociálního pracovníka je pak pomoci rodině nastavit pravidla fungování tak, aby dítě mohlo v rodině zůstat, být s ní v kontaktu nebo se do ní vrátit a bylo to pro něj bezpečné. Řízení rizik se v praxi odráží v individuálním plánování. K identifikovaným rizikům jsou naplánovány kroky, které je minimalizují, nebo dokonce eliminují. Za proces řízení rizik je zodpovědný koordinátor případu, což je v případech ohrožených dětí sociální pracovník sociálně-právní ochrany dětí. To neznamená, že je na plánování kroků sám. Má k dispozici své kolegy, se kterými může postup konzultovat (to je častý způsob práce v zahraničí), má rodiče a dítě, případně další zainteresované osoby z okolí dítěte, které se procesu musí účastnit (další příbuzní dítěte, soused, kamarád apod.). Sociální pracovník využívá spolupráce s dalšími odborníky (je to nezbytné), kteří mají na situaci svůj specifický pohled. Z výše uvedeného vyplývá, že jednou z možností, jak naplánovat řízení rizik, je uspořádání případové konference⁷⁶ za účasti výše uvedených osob.

2.3.1 Principy řízení rizik

Individuální plány ochrany dítěte jsou vypracovávány na všech pracovištích orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Plán na minimalizaci rizik je tedy třeba do individuálního plánu ochrany dítěte zakomponovat. Můžeme tak učinit dvěma způsoby:

- Popsat konkrétní kroky k minimalizaci rizik přímo v individuálním plánu ochrany dítěte či v individuálním plánu poskytování sociální služby.
- Vložit do individuálního plánu ochrany dítěte cíl vypracovat pravidla bezpečí pro dítě a postupovat podle nich. Vedle individuálního plánu ochrany dítěte (kde jsou řešeny i jiné cíle, než je jen bezpečí dítěte) tedy vypracujeme plán bezpečí (nebo také pravidla bezpečí), který specifikuje konkrétní postupy, jak bude zajištěno bezpečí dítěte a jak budou minimalizována rizika. **Pravidla mohou vzniknout na případové konferenci nebo na konzultaci s rodinou a dalšími osobami. Pravidla vznikají společnou dohodou všech osob. Zodpovědným za vznik plánu je pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který dohlíží na to, aby pravidla byla v zájmu dítěte a zohledňovala silné a slabé stránky rodiny.**

⁷⁵ Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeylscb.org/>. Str. 5.

⁷⁶ OSPOD je povinen uspořádat případovou konferenci v případech, které jsou uvedeny v § 14 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí (srov. s § 10 odst. 3, písm. e) tamtéž).

Ať už se rozhodneme, že minimalizace rizik bude součástí plánu bezpečí nebo individuálního plánu ochrany dítěte, musí splňovat základní principy tzv. SMART, které poprvé publikoval Doran (1981)⁷⁷ a od té doby je metoda používána v projektovém řízení, koučinku a v jakémkoli plánování. Jedná se o způsob, jak efektivně nastavovat cíle. Cíle tedy musí být:

Písmeno	Pojem	Vysvětlení
S	Specifický	Cíl musí být jasně definovaný, konkrétní, nemůže připouštět více výkladů.
M	Měřitelný	Cíl je definován tak, aby bylo možné ověřit jeho dosažení. Existuje konkrétní kritérium, podle kterého můžeme určit, zda byl cíl splněn.
A	Akceptovatelný	Cíl musí být přijatelný pro toho, kdo jej má splnit nebo se má na plnění podílet.
R	Realistický	Cíle musí být reálné dosáhnout v dohledné době. Cíl musí zohledňovat možnosti a schopnosti jednotlivých aktérů a okolností.
T	Termínovaný	Každý cíl musí mít stanoven termín, do kdy očekáváme, že bude splněn. Pokud je cíl průběžného charakteru, musí u něj být stanovena frekvence úkolů a termíny zhodnocení.

V Haringey, městské části Londýna, je ve Strategii řízení rizik (2010) uveden jednoduchý výčet, co musí splňovat plán ochrany dítěte: „Plán ochrany dítěte musí identifikovat:

- *Komu hrozí riziko?*
- *Od koho nebo od čeho riziko hrozí?*
- *Jaké konkrétní kroky riziko sníží nebo eliminují?*
- *Kdo může/musí tyto kroky podniknout?*
- *Jak můžeme změřit, že se riziko snížilo?*
- *V jakém časovém rámci je snížení rizika možné?*
- *Jaké jsou alternativní plány?*⁷⁸

Prakticky tedy řízení rizik znamená, že zohledňujeme jednotlivá identifikovaná rizika v procesu individuálního plánování. Instrukce uvedené ve Strategii řízení rizik v Haringey (2010) konkrétně uvádějí: „U plánu bychom si měli být jisti, že odpovídá na tyto otázky:

- *Jaké jsou předpokládané přínosy pro toto dítě?*
- *Jaká rizika se nám staví do cesty?*
- *Jaké ochranné faktory mohou významně snížit rizika v krátkodobém nebo dlouhodobém hledisku?*
- *Jak můžeme posílit ochranné faktory?*
- *Jaký je tu potenciál pro změnu? Jak to víme?*
- *Co mohou udělat rodiče?*
- *Co může zajistit komunita?*
- *Co mohou udělat odborníci?*
- *Čeho tím dosáhneme?*⁷⁹

⁷⁷ Doran, George T.: There's a S.M.A.R.T. way to write management's goals and objectives. Management Review, Nov 1981.

⁷⁸ Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeylscb.org/>. Str. 6.

⁷⁹ Understanding Risk Assessment. Multi-agency Practice guidance, Local Safeguarding Children Board Haringey, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeylscb.org/>. Str. 16 a 17.

Příklad řízení rizik podle principů SMART v individuálním plánu ochrany dítěte:

Vanda, 5 let, její matka je víkendová uživatelka drog (taneční drogy), většinu víkendů vyráží na párty, kde pije alkohol a občas užívá návykové látky. Během všedních dnů žije matka „běžný“ život, chodí do práce a o dceru se stará dobře. S Vandou má matka vřelý vztah.

Vanda zůstala jednou doma sama a sousedka to nahlásila orgánu sociálně-právní ochrany dětí. S rodinou v současnosti spolupracuje sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi Sluníčko. Matka pracuje na změně, svůj problém s drogami si uvědomuje. Vedle plánu bezpečí byl vypracován individuální plán ochrany dítěte, který obsahuje ještě další cíle a kroky týkající se matčina užívání drog. Plán bezpečí je zacílen na současnou situaci, než matka dokáže od drog abstinovat. Zaměřuje se na bezpečí Vandy, než se situace zlepší.

Cíl: Zajištění Vandy během víkendu, když je matka mimo domov		
Kroky	Odpovědné osoby	Termín
Matka odvede Vandu k babičce v pátek do 18 hodin	matka	Od 13. 5. 2017
Sbalení potřebných věcí na víkend	matka, Vanda	Od 13. 5. 2017
Matka vyzvedne Vandu v neděli do 18 hodin	matka	Od 13. 5. 2017
Pokud matka na víkend nikam nepůjde, dá to vědět babičce do středy do večera, SMS posílá v kopii paní Dvořákové ze Sluníčka	matka	Od 13. 5. 2017
Pokud se matka neozve a nepřivede Vandu do 18 hodin, babička půjde k nim domů a zjistí, co se děje, do 19 hodin pomocí SMS informuje paní Dvořákovou ze Sluníčka	babička	Od 13. 5. 2017
Pokud za této situace je Vanda doma sama, babička si ji odvede k sobě a matce pošle SMS, o víkendu zůstává u babičky	babička	Od 13. 5. 2017
Kontrola plnění kroků	Telefonicky OSPOD dostává informaci od Sluníčka každé pondělí, plán platí po dobu jednoho měsíce – do 12. 6. 2017, poté bude přehodnocen.	

Příklad řízení rizik podle principů SMART v individuálním plánu sociálně aktivizační služby:

Tomáš, 12 let, astmatické záchvaty cca 3x týdně, vyčerpávají ho. S tím pak souvisí jeho častá absence ve škole. Rodina žije ve vlhkém bytě s plísní. Plán vypracovala podpůrná organizace, Tomáš není veden v evidenci OSPOD.

Cíl: Snížení astmatických záchvatů na maximálně jeden týdně		
Kroky	Odpovědné osoby	Termín
Větrání v bytě 5x denně za jakéhokoliv počasí	Tomáš, matka	Začít od 20. 11. 2017
Větrání po zatopení v kamnech, dokud nebude kouř pryč	matka	Začít od 20. 11. 2017
Věšení mokrého prádla mimo byt	matka	Začít od 20. 11. 2017
Použití dezinfekčního prostředku (např. Savo) 1x týdně bez přítomnosti Tomáše	matka	Od 24. 11. 2017, 1x týdně
Zapisování astmatických záchvatů do tabulky	Tomáš, matka	Začít od 20. 11. 2017
Kontrola plnění kroků	20. 12. 2017	

Druhou variantou je zpracovat minimalizaci rizik do pravidel bezpečí. V takovém případě se v individuálním plánu ochrany dítěte objeví úkol vypracovat pravidla bezpečí pro dítě a postupovat podle nich. Vedle individuálního plánu ochrany dítěte vzniknou samostatná pravidla, kterými se bude řídit dítě i pečující osoby, případně další zapojené osoby. Pravidla mohou vzniknout na případové konferenci nebo na konzultaci s rodinou a dalšími osobami. Pravidla vznikají společnou dohodou všech osob. Zodpovědným za vznik plánu je pracovník OSPOD, který dohlíží na to, aby pravidla byla v zájmu dítěte a zohledňovala silné a slabé stránky rodiny. Pravidla musí být nastavena tak, aby opět splňovala principy SMART, byla specifická, měřitelná, přijatelná, realistická, termínovaná.

Příklad pravidel bezpečí podle principů SMART:

Matka samoživitelka žije se dvěma dcerami: Adélou (3 roky) a Johanou (5 let). Sousedka kontaktovala OSPOD s tím, že objevila dítě na okenní římsě. Jednalo se o Adélu. Matka vysvětlila, že Adélu nechala hlídat starší sestrou Johanou a sama vyběhla pro něco k jídlu, jednalo se max. o 10 minut.

Pravidla bezpečí Adély:

Hlavní zodpovědnost za bezpečí Adély má matka.

Adéla nikdy nezůstane o samotě, ani jen se sestrou.

Vždy když není matka doma, i kdyby se jednalo o minuty, matka zajistí hlídání dětí, nebo je vezme s sebou.

Tématu bezpečí při péči o děti se bude s matkou věnovat organizace Ratolest – pomocí Knihy pro rodiče.

Kontrola plnění pravidel bude probíhat 1x týdně, telefonicky ověří OSPOD s matkou, Adélou, Johanou, sousedkou, 1x měsíčně proběhne osobní setkání.

Po sestavení plánu bezpečí (pravidel bezpečí) by mělo dojít ke kontrole, zda jsme:

- reagovali na všechny relevantní a aktuální nenaplněné potřeby dítěte,
- zohlednili kapacitu rodičů či pečovatelů,
- zapojili další relevantní osoby do procesu plánování,
- zohlednili rizika, která jsme ve vyhodnocení rizik identifikovali,
- zohlednili ochranné faktory, které se nám ve vyhodnocení objevily,
- sestavili plán podle principů SMART,
- dojednali termín dalšího setkání, kdy budou plán nebo pravidla přehodnoceny.

2.3.2 Nesnáze při řízení rizik

Při identifikaci rizik musí dojít k rozhodnutí, jak rychle je třeba rizika eliminovat. Je třeba posoudit, jak moc je riziko aktuální a jak brzy je potřeba jej řešit. Někdy totiž není možné pozdržet intervence do doby, kdy máme vyhodnocení rizik ukončené. **Někdy je třeba začít konat ihned, protože je třeba zajistit bezpečí ohroženého dítěte.** Standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí dané prováděcí vyhláškou k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí⁸⁰ požadují, aby každý orgán sociálně-právní ochrany dítěte měl stanovený postup pro vyhodnocení naléhavosti situace. Postup pro vyhodnocení naléhavosti situace může být uplatňován i v otázce, zda je třeba k intervenci přikročit okamžitě, nebo vyčkat na více informací. Na druhou stranu pozor na příliš ukvapené závěry. Reakce založená na reflexi co nejvíce zjištěných okolností je účinnější. Strategie řízení rizik v londýnské městské části Haringey (2010) uvádí: „Účinné řízení rizik je ve své podstatě reflektujícím procesem, reaktivní řízení rizik skoro vždy znamená přehnaně ukvapené a špatně promyšlené reakce. Samozřejmě nějaká rizika vyžadují okamžitý čin, ačkoli žádné riziko není tak palčivé, aby nezbyvalo místo pro zamyšlení a reflexi nad škodami, které mohou být způsobeny dětem ukvapeným jednáním.“⁸¹

Při zvažování správných reakcí na identifikovaná rizika je třeba brát v úvahu i dopad opatření na situaci dítěte. Ačkoli se může na první pohled opatření zdát jako optimální, může skrývat past. Opatření může sice konkrétní riziko snížit, ale zároveň může zapříčinit vznik jiného rizika. Je třeba tedy vždy zvažovat dopady opatření komplexně. Cílem je najít rovnováhu mezi tím, jaké riziko dítěti hrozí a jaké riziko je spojeno s intervencí.

Strategie řízení rizik v Haringey (2010) poukazuje na typické potíže, které se mohou objevovat při řízení rizik. Zde je uvedeme zejména proto, že bychom se jich mohli při výkonu sociálně-právní ochrany vyvarovat.

⁸⁰ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁸¹ Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeyscbo.org/>. Str. 5.

„Typické potíže:

- *Pravidlo optimismu*
Pracovníci špatně vyhodnotí rizika a staví se optimisticky k situaci dítěte, ponechávají dítě v rodině, ačkoli to pro dítě není vhodné.
- *Pravidlo beznaděje*
Pracovníci vzdávají hledání pozitivní změny. Stravuje je beznadějí a provádějí zásahy, kterým by bylo možné se vyhnout, nebo nechávají dítě v ohrožení.
- *Reakce přímo na incident*
Pracovníci reagují na poslední události, aktuální situaci nedávají do kontextu s předchozím vývojem.
- *Ochromení z vyhodnocení/zaměření na dospělé*
Vyhodnocení situace dítěte a množství zjištěných informací natolik ochromí pracovníky, že nejsou schopni zůstat zaměřeni na ohrožené dítě. Do centra pozornosti se dostávají dospělí, kteří na pracovníky tlačí svými potřebami a názory. Dítě není v centru pozornosti.
- *Zkreslení vyhodnocení*
Při vyhodnocování situace dítěte a rizik převažuje názor jedné organizace/osoby. Ostatní názory nejsou vysloveny nebo vyslyšeny.
- *Selhání komunikace uvnitř organizace*
Důležité informace nejsou buď sdíleny vůbec, nebo v nepřiměřeném časovém rámci.
- *Dodržování postupů*
Pracovníci se drží předepsaných postupů za každou cenu, žádná flexibilita a individuální posouzení nejsou možné. Absolutní dodržování předpisů bez využití konzultace.“

K vyjmenovaným typickým potížím je uvedeno vysvětlení: „Žádná z těchto pozic není vyvážená, přičemž ale rovnováha je klíčová k účinnému řízení rizik. Určitý stupeň optimismu je důležitý při práci s ohroženými rodinami, stejně jako určitý stupeň skepticismu. Zapojení dospělých je naprosto nevyhnutelné a důslednost v nastavování pracovních postupů je nutná pro vyhnutí se náhodným reakcím. Pohledy všech organizací, zejména kde se názorově liší, by měly být vyslyšeny a vyváženy, abychom dosáhli informované pozice.“⁸²

Obecně lze doporučit využití intervize, supervize a manažerské supervize jako účinné prostředky, jak uvedené nesnáze minimalizovat.

2.4 Spolupráce při vyhodnocování a řízení rizik

2.4.1 Zapojování dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je zaměřena na ochranu ohrožených dětí. Děti jsou objektem sociálně-právní ochrany. Nelze však opomenout, že děti jsou také subjektem sociálně-právní ochrany. Děti musí být do sociálně-právní ochrany zapojeny, musí být informovány (přiměřenou mírou a způsobem) a musí být zjišťován jejich názor. Nelze dobře aplikovat sociálně-právní ochranu na děti, které do procesu nezapojíme.

Dospělí často činí zásadní rozhodnutí, která mají přímý dopad na životy dětí, bez jakékoli jejich účasti. Ne vždy jsou priority rodičů či jiných dospělých shodné s prioritami dětí. Většina dětí je schopna vyjádřit své pocity a přání a je třeba mít na zřeteli, že jejich názor je důležitý. Dětem mladším či dětem s postižením a potížemi v komunikaci je třeba poskytnout podporu a informace srozumitelně, aby měly možnost se rozhodnout.

Spoluúčast na rozhodovacím procesu je stěžejní pro růst a vývoj dítěte v jedinečnou a zodpovědnou osobnost. Participace dává dítěti možnost vyjádřit své pocity, vize, přání a umožňuje tak ovlivnit samotné rozhodnutí. Hart (1992) definuje participaci jako „proces sdílení názorů, které ovlivňují jak život náš, tak život celé společnosti, ve které žijeme“.⁸³

Děti musí být přiměřeně svému věku zapojovány do všech fází procesu sociálně-právní ochrany dětí. Při vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny a při individuálním plánování je nezbytné setkat se s dítětem, pozorovat ho v jeho přirozeném prostředí, ptát se ho na jeho názory, případně názor dítěte zjišťovat ještě jinou formou než jen rozhovorem. Při vyhodnocování situace dítěte nelze spoléhat jen na informace, které nám podávají rodiče, příbuzní a další osoby v okolí dítěte. Názor dítěte je podstatný, nehledě na věk či rozumové schopnosti dítěte. Každé dítě má svá přání a své potřeby, je jen na odbornících, jestli jsou ochotni a schopni tato přání a potřeby od dětí zjišťovat. V ČR jsou již k dispozici publikace a kurzy, které o metodách sociální práce pro zapojování dětí pojednávají. (viz kapitola č. 6. Literatura).

České i zahraniční výzkumy zaměřené na participaci dětí⁸⁴ se shodují na tom, že zapojení dětí zkvalitňuje sociálně-právní ochranu dětí. Britská agentura zaměřující se na kvalitu a inspekci sociálních a školských služeb pro děti a mládež (Office for Standards in Education, Children's Services and Skills – Ofsted) provedla v roce 2010 analýzu 67 závažných případů, kdy došlo k úmrtí dítěte nebo vážnému ublížení na zdraví. Analýza byla zaměřena na vyslechnutí hlasu dítěte a obsahuje tato závažná zjištění:

„Existuje pět hlavních poselství v závislosti na hlasu dítěte. V příliš mnoha případech:

- neprobíhalo setkání dítěte a odborníka dostatečně často, nebo nebylo dítě dotazováno na názory a pocity,
- organizace nenaslouchaly dospělým, kteří se snažili mluvit jménem dítěte a kteří chtěli sdílet důležité informace,
- rodiče a pečovatelé bránili odborníkům vidět se s dítětem a naslouchat mu,
- odborníci v praxi se příliš zaměřovali na potřeby rodičů, zejména zranitelných rodičů, a přehlíželi dopady na dítě,
- organizace dostatečně neinterpretovaly svá zjištění, aby ochránily dítě.“⁸⁵

⁸³ Hart, R. A.: Children's Participation: From tokenism to citizenship, Innocenti Essay no. 4, International Child Development Centre, Florence 1992.

⁸⁴ Viz např. Riccio, J., Hasenfeld, Y.: Enforcing a Participation Mandate in a Welfare-to-Work Program. Social Service Review 70.

Munro, E.: The Munro Review of Child Protection: Final Report a Child Centred System. Eileen Munro, 2011.

Shemmings: Professionals' attitudes to children's participation in decision-making: Dichotomous accounts and doctrinal contests. Child & Family Social Work, 5. P. 235–243. Bruce, M.: The Voice of the Child in Child Protection: Whose Voice? Social Sciences, 3.

Blahutová, M., Zdráhalová, M.: Informovanost ohrožených dětí o jejich právech a zapojování dětí do procesu sociálně-právní ochrany – zabíhající se praxe a budoucí výzvy. Prezentace ze dne 11. 9. 2017 na konferenci Participace dětí a informovanost o jejich právech. Dostupné na <http://www.prava-ditete.cz>.

⁸⁵ Ofsted: The voice of the child: learning lessons from Serious Case Reviews. A thematic report of Ofsted's evaluation of Serious Case Reviews from 1 April to 30 September 2010. Dostupné na https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/526981/The_voice_of_the_child.pdf. Str. 4.

Konkrétní návrhy, jak zlepšit práci pracovníků sociálně-právní ochrany, dávají Blahutová a Zdráhalová (2017) jako výstup své studie zaměřené na participaci dětí:

- „Představit se a konkrétně a na příkladech vysvětlit, co dělám ve své profesi.
- Sdílet, proč s rodinou pracuji, co se v ní děje a co konkrétně budu řešit. Nebát se pojmenování problému.
- Předat na sebe kontakt: jméno, telefon, e-mail. Ideálně na kartičce s fotkou. Dát prostor k zapsání do mobilu.
- Sdílet dítěti jeho práva relevantní v jeho situaci. Ideálně podpořit obrázkem, odkazem na YouTube (dítě se může podívat i doma).
- Říci, kde může hledat pomoc a kde si stěžovat. Stačí jeden kontakt od každého (ideálně také na kartičce).
- Sdílet, co se bude dít dál a kdy se uvidíme příště.“⁸⁶

Po sběru informací o dítěti a jeho rodině následuje fáze analýzy. Analýza obsahuje kromě formulace nenaplněných potřeb také vyhodnocení rizikových a ochranných faktorů. Ve fázi analýzy nejsou děti zapojovány, jedná se o myšlenkový proces sociálního pracovníka, případně sociálního pracovníka a jeho kolegů. Po zpracování výsledků z vyhodnocení rizik přistupuje pracovník k fázi řízení rizik. Jedná se o proces individuálního plánování, do kterého je řízení rizik zakomponováno, nebo o samostatný proces plánování kroků k řízení rizik. V této části práce je již opět nutné dítě zapojit. Při hledání optimální cesty k řízení rizik potřebujeme znát názor dítěte, zda jsou plánované kroky pro dítě přijatelné a vhodné. Lze tedy shrnout, že až na fázi analýzy mají být děti zapojeny do celého procesu práce s rodinou.

2.4.2 Zapojování rodičů/pečovatelů

Proces vyhodnocování rizik je zaměřen na zajištění bezpečí dítěte, které je v hledáčku sociálně-právní ochrany dětí. V životě dítěte se pohybují buď rodiče, nebo jiní pečovatelé (příbuzní: prarodiče, tety apod.), pěstouni, osvojitelé, zaměstnanci institucí, které poskytují pobytové služby pro děti. Mohou se objevovat v roli osoby, která je pro dítě v dané situaci hrozbou, v roli, kdy dítě před nebezpečím chrání, nebo v roli neutrální. Proces vyhodnocování a řízení rizik musí zohledňovat postoje, názory, nápady a přání těchto osob, které hrají v životě dítěte významnou roli.

Stejně jako zapojujeme děti, zahrnujeme do vyhodnocování situace dítěte i rodiče a pečovatele. Nelze je opomenout, a to ani v případě, že hrají v životě dítěte negativní roli. Zjišťujeme jejich pohled na situaci, jejich názor, jejich přání ohledně dítěte. Bez jejich zapojení není možné situaci dítěte důkladně posoudit. Rodiče a pečovatelé jsou unikátním zdrojem informací o dítěti a jeho potřebách, historii rodiny a dalších relevantních informací.

Ve fázi analýzy rizik pracuje sociální pracovník sám, případně se svými kolegy, rodiče ani pečovatele do této fáze nezapojuje. Avšak opět tak činí v procesu řízení rizik. Přítomnost rodičů a pečovatelů je stejně jako přítomnost dítěte nutná pro hledání cest k minimalizaci identifikovaných rizik. Při stanovování pravidel pro bezpečný pobyt dítěte v rodině je pohled rodičů a pečovatelů stejně důležitý jako pohled dítěte. V praxi mohou fungovat jen taková pravidla, která jsou akceptovatelná pro dítě a rodiče (pečovatele).

2.4.3 Multidisciplinární spolupráce

Sociální pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí je zodpovědný za vedení případu, je koordinátorem případu. To však neznamená, že musí vyhodnocení a rozhodnutí činit sám. Naopak, spolupráce s dalšími zainteresovanými osobami a odborníky je nezbytná. Pro zlepšení situace dítěte vyhledává sociální pracovník další osoby, které se v životě dítěte vyskytují a které mají nebo mohou mít zájem na zlepšení situace dítěte. Může se jednat o příbuzné ze

⁸⁶ Blahutová, M., Zdráhalová, M.: Informovanost ohrožených dětí o jejich právech a zapojování dětí do procesu sociálně-právní ochrany – zabíhající se praxe a budoucí výzvy. Prezentace ze dne 11. 9. 2017 na konferenci Participace dětí a informovanost o jejich právech. Dostupné na <http://www.prava-ditete.cz>.

širší rodiny, kamarády, vedoucí kroužků, trenéry, učitele apod. Tyto motivuje ke spolupráci, zjišťuje od nich informace, snaží se je zapojit do zlepšení situace dítěte a deleguje na ně úkoly, které mohou být pro dítě přínosem. Tyto úkoly musí být pro spolupracující odborníky akceptovatelné. Tyto osoby zároveň musí rozumět svojí roli v životě dítěte.

„Děti mohou být v bezpečí, jen pokud všechny zainteresované subjekty prakticky a efektivně spolupracují.“

Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board⁸⁷

Za nezbytné lze považovat setkání všech zainteresovaných osob na případové konferenci. Při takovém setkání jsou domluvena pravidla fungování rodiny, která snižují identifikovaná rizika, a zároveň je vytvořen individuální plán ochrany dítěte. Pokud případová konference není z nějakého důvodu možná, lze jednat s jednotlivými osobami zvlášť. Ale jejich zapojení do řešení situace dítěte je nezbytné.

2.5 Manažerská supervize

Chceme-li snižovat rizika v životě dítěte, potřebujeme vědět, že pracovníci v přímé práci tuto práci dělají efektivně a správným směrem. Pokud pracovníci zůstávají na svoji práci sami a sami dělají závažná rozhodnutí o dětech, může docházet k nesprávným rozhodnutím a k nekvalitní práci s rodinami nebo k přílišné psychické zátěži pracovníků. Pracovníci při svojí náročné práci potřebují podporu, ale zároveň je třeba jejich práci kontrolovat.

V zahraničí, především ve Velké Británii a Irsku, je s vyhodnocováním rizik, a nejen s tím, úzce spojena tzv. supervize.

Supervize je v tomto pojetí chápána jinak než supervize, kterou známe ze sociální oblasti v České republice. V české praxi jsme zvyklí na supervizi vedenou nezávislým externím pracovníkem, který má supervizní výcvik.

V této publikaci představujeme jinou formu supervize, kdy se s pracovníkem individuálně setkává jeho nadřízený (nebo pracovník z týmu k tomu určený), jako velmi užitečný způsob práce v rámci organizace. Pro účely tohoto textu budeme používat pro tento způsob práce název manažerská supervize⁸⁸ (v originále „supervison“).

„Vyhodnocování rizik musí odlišovat fakta od názorů – jedním z klíčových aspektů manažerské supervize je pomoci odborným pracovníkům oddělit zjištěné důkazy rizika od jejich názorů a pomoci pracovníkům dosáhnout profesionálního úsudku.“

Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board⁸⁹

Tento způsob práce je používán na pracovištích v sociální oblasti (např. diakonie ČCE) a jeví se jako přínosný pro celou oblast práce s dětmi v sociálně-právní ochraně obzvláště.

⁸⁷ Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeylscb.org/>. Str. 1.

⁸⁸ Pojem manažerská supervize je někdy využíván i pro oblasti řízení organizace, supervizi manažerů. V této publikaci však pojem manažerská supervize používáme pro podpůrný proces práce s klientem ze strany nadřízeného.

⁸⁹ Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeylscb.org/>. Str. 6.

„Supervize je proces, kdy jeden pracovník má zodpovědnost v rámci organizace pracovat s jiným pracovníkem tak, aby naplnili cíle organizace, profesní a osobní cíle, které společně usilují o co nejlepší výsledky pro uživatele služby.“⁹⁰

Manažerská „supervize poskytuje bezpečné prostředí pro kritickou reflexi, výzvy a profesionální podporu, které funguje zároveň s hodnocením pracovníků v organizaci. Zahrnuje čas na reflexi praktických témat, která se objevují při každodenní práci, a může pomáhat sociálním pracovníkům a jejich manažerům dělat jejich práci efektivněji. Umožňuje rozvíjet sociálním pracovníkům jejich potenciál tak, aby pomocí zkušeností měnili praxi, dostávali zpětnou vazbu na svoji práci, budovali emoční odolnost a sebereflexivně přemýšleli o vztazích, které mají s dětmi, dospělými a rodinami, se kterými pracují.“⁹¹

Efektivní manažerská supervize přináší:

- „spokojenost v práci,
- sounáležitost s organizací,
- udržení pracovníků v zaměstnání,
- snížení stresu a nemocnosti, protože zaměstnanci cítí podporu,
- pevné vztahy s klienty,
- kreativní myšlení,
- pochopení emočních dopadů práce a způsobu, jak mohou emoce ovlivňovat rozhodování,
- praxi vnímající rizika a rozhodování, která jsou obhajitelná.“⁹²

Pro manažerskou supervizi potřebujeme dostatek času jak supervizora, tak supervidovaného.

„Je třeba nabízet bezpečné, podporující prostředí, ve kterém je zcela zřejmé, že dělat chyby je nezbytnou součástí práce v tak komplexní oblasti.“

Eileen Munro: Common Errors of Reasoning in Child Protection Work. Child Abuse and Neglect⁹³

Efektivní manažerská supervize přináší nejen výhody pro pracovníky a organizaci, ale především pro klienty. V zahraničí se používá model Sedmi spojení. Ten vysvětluje, že mezi supervizorem a pracovníkem, a pak mezi pracovníkem a klientem probíhá paralelní proces. Když supervizor dobře dělá supervizi, pracovník může dobře dělat svoji práci a to má pozitivní vliv na klienta. Následující tabulka vysvětluje jednotlivé prvky paralelního procesu v supervizi.

⁹⁰ Wonnacott, J.: Developing and Supporting Effective Staff Supervision Handbook. Pavilion Publishing, Brighton 2014. ISBN 9781908993557. Str. 10.

⁹¹ Wonnacott, J.: Developing and Supporting Effective Staff Supervision Handbook. Pavilion Publishing, Brighton 2014. ISBN 9781908993557. Str. 6.

⁹² Wonnacott, J.: Developing and Supporting Effective Staff Supervision Handbook. Pavilion Publishing, Brighton 2014. ISBN 9781908993557. Str. 25.

⁹³ Munro, E.: Common Errors of Reasoning in Child Protection Work. Child Abuse and Neglect, Vol. 23, No. 8, 1999. Str. 755.

Sedm spojení

1	Funkce srozumitelnosti Srozumitelnost začíná tím, že supervizor rozumí své roli a umí supervidovat, tím pádem má i supervidovaný možnost rozumět své roli.
2	Funkce bezpečí Pracovník nejen že musí rozumět své roli, ale potřebuje se také cítit bezpečně. Dodát pocit bezpečí je kombinací znalostí, dovedností, zkušeností a podpory ze strany supervizora. Pokud se pracovník cítí bezpečně, mohou i jemu klienti důvěřovat.
3	Empatie Supervizorova empatie vytváří bezpečný a spolupracující pracovní vztah a tak pomáhá tomu, aby supervidovaný mohl přicházet také se svými emocemi. To se opět dále přenáší na klienta.
4	Pozorování a vyhodnocování Supervizor vyhodnocuje pracovníkovy znalosti a dovednosti, a pokud to dělá dobře, supervidovaný pracovník tuto dovednost zase přenáší na klienty, kteří jsou vyhodnocováni.
5	Partnerství Jasnost role, bezpečí a empatie dávají supervidovanému možnost zažít partnerství se supervizorem, včetně hranic v jejich vztahu. To samé může pak přenášet pracovník do vztahu s klientem.
6	Koučink Supervizor prostřednictvím modelových situací, pozorování během práce, zpětné vazby, reflexe, řešení problémů a zvyšování znalostí vede pracovníka k rozvoji jeho dovedností, a to jak v rámci samotné supervize, tak tím, že supervizor vytváří prostředí pro vzájemné učení se mezi pracovníky. Stejným způsobem zvyšuje pracovník klientovy dovednosti a silné stránky.
7	Plánování Supervizor plánuje společně s pracovníkem, vytváří supervizní plán. Stejným způsobem pak pracovník plánuje společně s klienty.

Tabulka č. 4: Sedm spojení⁹⁴

V rámci manažerské supervize se používá model, který se nazývá 4 x 4 x 4. Tento model znamená:

- 4 zainteresované subjekty,
- 4 funkce supervize,
- 4 prvky supervizního cyklu.

Jednotlivé součásti jsou v tabulce č. 5.

4 funkce	4 subjekty	4 prvky supervizního cyklu
management	klienti služby	zkušenost
podpora	zaměstnanci	reflexe
rozvoj	organizace	analýza
mediace	spolupracující organizace	plánování

Tabulka č. 5: Model 4 x 4 x 4 manažerské supervize⁹⁵

Manažerská supervize může být jedním z nástrojů, který pomůže ke zkvalitnění vyhodnocování rizikových a ochranných faktorů. Díky manažerské supervizi dochází k objektivizaci vyhodnocování rizik, ke sdílení zodpovědnosti za rozhodnutí. Dalšími nástroji, kterými už praxe v ČR disponuje, mohou být intervize, supervize (tak, jak je používána v ČR), kazuistické semináře, multioborové kazuistické semináře, případová setkání nebo případové konference.

⁹⁴ Wonnacott, J.: Developing and Supporting Effective Staff Supervision Handbook. Pavilion Publishing, Brighton 2014. ISBN 9781908993557. Str. 22–24.

⁹⁵ Wonnacott, J.: Developing and Supporting Effective Staff Supervision Handbook. Pavilion Publishing, Brighton 2014. ISBN 9781908993557. Str. 28.

3. Vznik a obsah publikace

Z výše uvedeného vyplývá, že nástrojů pro vyhodnocování rizik je ve světě velké množství. Pro účely adaptace nástrojů pro kontext sociálně-právní ochrany v České republice jsme museli vyloučit nástroje pojistného modelu. Jak bylo výše uvedeno, nástroje pojistného modelu jsou postavené na konkrétních demografických výzkumech v lokalitě, kde jsou nástroje využívány. Není možné tedy tyto nástroje přenést do jiného prostředí bez dalších analýz a výzkumů. Z těchto důvodů jsme vybírali nástroje konsenzuálního modelu, konkrétně modely popsané v angličtině. Vybrali jsme takové nástroje, u kterých je reálné uplatnění v českém prostředí. Zároveň jsme hledali nástroje, které se pro vyhodnocování rizik používají v české praxi. Našli jsme jediný ucelený přístup s českým autorstvím s názvem *Rozhodujeme v zájmu dítěte*, který jsme zařadili mezi ostatní nástroje. Nakonec představíme nástroj, který na základě inspirace ze zahraničí vytvořil tým Lumos.

3.1 Nástroje vybrané pro publikaci

Znaky bezpečí

Nástroj vznikl v Austrálii a jeho autory jsou Andrew Turnell a Steve Edwards. Ti vyvinuli nástroj na základě spolupráce s domorodými australskými obyvateli na začátku 90. let 20. století. Přístup je postavený na uceleném rámci vyhodnocování rizik zahrnujícím všechny zúčastněné osoby (rodinu a odborníky), včetně posuzování újmy na dítěti, nebezpečí, komplikací, ochranných faktorů a bezpečí. Přístup je založen na hledání pozitiv a na bezpečnosti dítěte.

Trojúhelníky ochrany a rizika

Nástroj využívající jednoduchého trojúhelníku z konceptu vyhodnocování situace dítěte pochází ze severoanglického hrabství Lancashire. Jde o jednoduchý a rychlý návod na vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů, který vydala místní profesní rada v oblasti sociálně-právní ochrany dětí (Lancashire Safeguarding Children Board). Nástroj je rozdělen podle věku na mladší a starší děti a mládež.

Rozhodujeme v zájmu dítěte

Nástroj vytvořený dvojicí českých pracovnic Janou Kocourkovou a Riou Černou v roce 2011, revidovaný v roce 2017 pro účely této publikace. Nástroj je určen pro vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů v rodině na straně pečovatелů, většinou rodičů. Na základě kvalitativního popisu jednotlivých indikátorů je přiřazována bodová hodnota na škále 1–4. Kombinuje tedy kvalitativní a kvantitativní hledisko při vyhodnocování míry ohrožení dítěte.

Národní rámec pro vyhodnocování rizik

1. Obecná rizika
2. Graf odolnosti – zranitelnosti
3. Kruh změny

Skotsko má od roku 2012 zaveden jednotný rámec pro vyhodnocování rizik. Na vyhodnocování rizik u dětí se v praxi podílí nejen oddělení sociálně-právní ochrany dětí, ale také rodinné sestry, učitelé, školští pracovníci, sociální pracovníci všeobecných sociálních služeb. Jedná se o obecný rámec, který je dělen do 3 stupňů. Lze použít všechny dohromady, nebo jen jeden z uvedených nástrojů podle toho, u jakých dětí a rodin jsou rizika vyhodnocována. Jednotlivé správní oblasti ve Skotsku si nástroj přizpůsobují svým jedinečným podmínkám.

OZON

Kromě výše uvedených nástrojů převzatých z českého nebo zahraničního prostředí představujeme nástroj pro vyhodnocování rizikových a ochranných faktorů, který vyvinuli pracovníci Lumos. Název OZON vznikl z pojmů **O**chrana – **Z**ranitelnost – **O**dolnost – **N**epříznivé okolnosti. Jedná se o nástroj, který je určen pro elektronické využití a je inspirován zejména skotským modelem. Zjednodušuje papírové využití nástrojů tím, že z elektronicky vyplněných odpovědí na sadu otázek automaticky generuje výstupy, které je možné tisknout a dále používat při řízení rizik. Nepřináší tedy úplně nový pohled na riziko, spíše novou formu, jak rizikové a ochranné faktory vyhodnocovat.

3.2 Pilotní ověření nástrojů v praxi

Všechny výše uvedené nástroje byly přeloženy, případně upraveny pro české prostředí. K nástrojům byly vypracovány pokyny pro jejich použití v praxi a následně byly pilotně ověřovány v praxi. Praktické ověřování nástrojů při práci s rodinami ohrožených dětí probíhalo ve dvou vlnách:

- květen–září 2016
- únor–červenec 2017

Nástroje v praxi vyzkoušela jak pracoviště orgánů sociálně-právní ochrany dětí, tak neziskové organizace pracující s ohroženými dětmi. Speciální poděkování patří pracovníkům, kteří nástroj vyzkoušeli v praxi, upozornili na nepřesnosti, výhody, nevýhody a dali nám zpětnou vazbu, jak je nástroj v praxi využitelný. Připomínky pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí a neziskových organizací se týkaly zejména konkrétních formulací, srozumitelnosti otázek (indikátorů), potřebné doby pro využití v praxi, doporučení cílových skupin, se kterými je či není nástroj využitelný, apod. Připomínky byly do nástrojů zapracovány, byla upravena jejich finální podoba a ta je vám v této publikaci předkládána. Do pilotního ověřování byly zapojeny:

- Orgány sociálně-právní ochrany dětí obcí s rozšířenou působností:
  - Magistrát Hradec Králové
  - Městská část Praha 10
  - Náchod
  - Přerov
  - Vsetín
- Neziskové organizace:
  - Amalthea, z. s.
  - Centrum pro dítě a rodinu Valika, z. s.
  - Cestou necestou, z. ú.
  - Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z. ú.
  - Latus pro rodinu, o. p. s.
  - Ratolest Brno, z. s.

Nástroje byly pilotovány s rodinami ohrožených dětí. Celkově byly nástroje v průběhu obou fází pilotního ověřování vyzkoušeny při práci s celkem 156 rodinami.

4. Praktická část – nástroje pro vyhodnocování rizik

4.1 Znaky bezpečí

Autory nástroje Znaky bezpečí jsou Andrew Turnell a Steve Edwards, kteří jej vyvinuli na základě spolupráce s domorodými australskými obyvateli na začátku 90. let 20. století. Znaky bezpečí vyvinuli ve spolupráci s dalšími 150 odborníky. Vycházeli z tzv. Solution Focused Brief Therapy (krátká terapie zaměřená na hledání řešení) a snažili se najít její využití v sociálně-právní ochraně dětí.

Přístup je postavený na uceleném rámci vyhodnocování rizik zahrnujícím všechny zúčastněné osoby (rodinu a odborníky), včetně posuzování újmy na dítěti, nebezpečí, komplikací, ochranných faktorů a bezpečí. Přístup je založen na hledání pozitiv a na bezpečnosti dítěte.

Přístup je pozitivně zaměřen na vytvoření dostatečně bezpečného prostředí pro dítě, na jehož základě bude možné případ uzavřít.

Znaky bezpečí obsahují 4 klíčové prvky:

- Pozornost zaměřená na bezpečí dítěte
- Partnerství s rodiči
- Identifikování ochranných faktorů vedoucích k vytváření bezpečného prostředí
- Plánování zaměřené na bezpečí a rozvoj bezpečných vztahů

Zdroj: www.signsofsafety.net

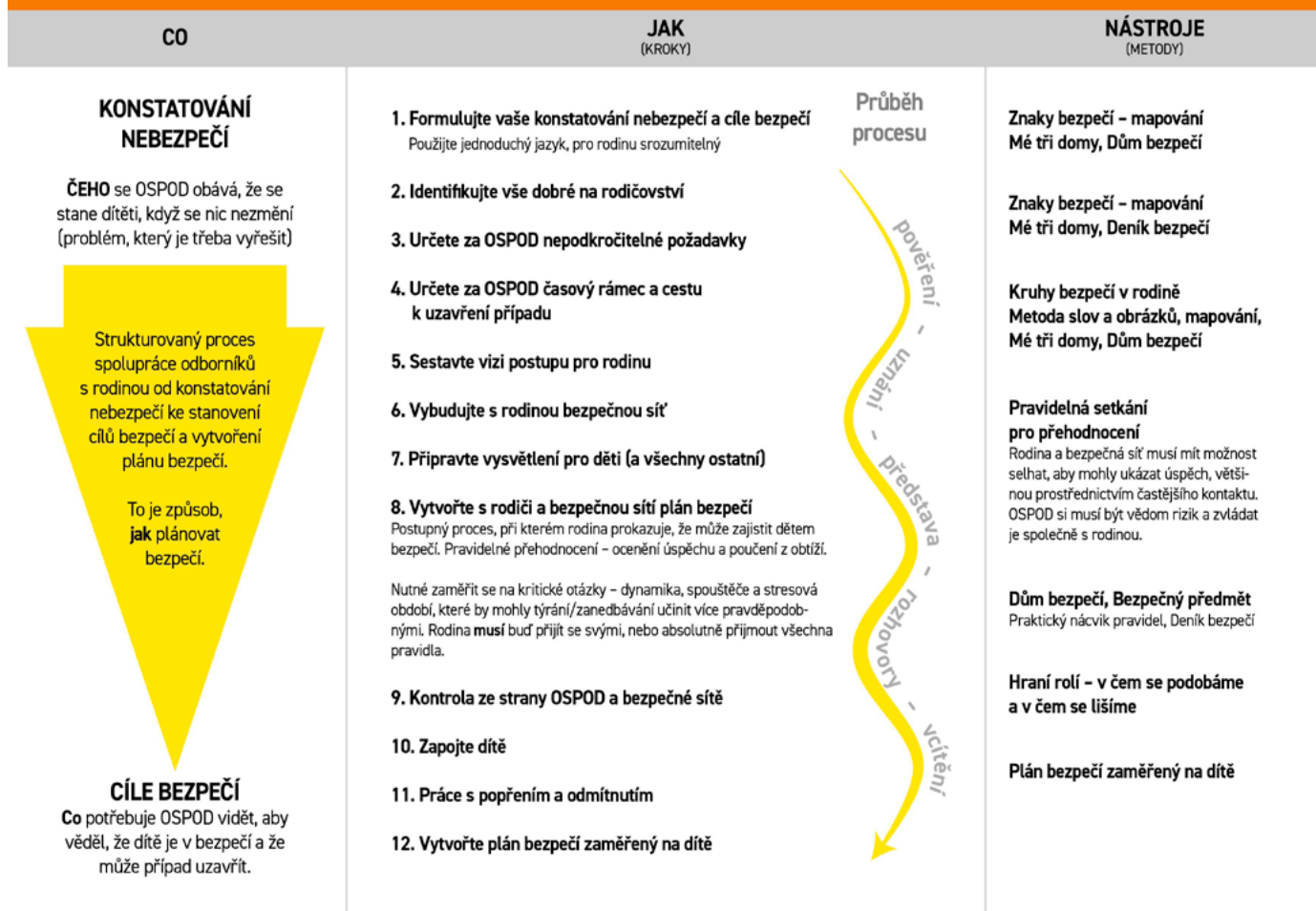
4.1.1 Použití přístupu

Znaky bezpečí jsou komplexním přístupem k řešení situace dítěte tak, aby bylo v bezpečí. Zahrnuje práci s dítětem a s rodiči a hledání cesty od zjištění všech rizik a obav po konkrétní kroky, které je nutné učinit, aby dítě nebylo nadále ohroženo.

Znaky bezpečí je metoda, kterou lze variabilně používat podle toho, jak vám to bude vyhovovat u konkrétního dítěte. Zkušenosti z Nizozemska a Velké Británie jsou takové, že každý pracovník volí ten postup, který je v danou chvíli vhodný pro dítě, nebo ten postup, který pracovníkovi nejlépe pomůže zorientovat se v situaci dítěte a jeho rodiny. Buďte tedy při použití kreativní.

Na druhou stranu se jedná o metodu novou, nabízíme návod, jak lze metodu využít (viz obrázek č. 3). Pro někoho, kdo s touto metodou nikdy nepracoval, může být přínosné vidět možnosti využití.

RODINOU ŘÍZENÉ PLÁNOVÁNÍ BEZPEČÍ – POSTUP

Obrázek č. 3: Rodinou řízené plánování bezpečí – postup

Metoda Znaků bezpečí se používá po jednotlivých krocích:

- Vyhodnocení situace dítěte
Prvním krokem pro práci s rizikem je poznání příběhu dítěte, tedy vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Sociální pracovník se zaměřuje na tři oblasti situace dítěte – vývojové potřeby dítěte, rodičovskou kapacitu a rodinu a prostředí. Na základě podrobného vyhodnocení v rodině a poznání celé situace dítěte se dále postupuje k analýze, ve které jsou pojmenovány nenaplněné potřeby dítěte a shrnuty nejdůležitější oblasti rodičovské kapacity a situace dítěte. Do analýzy patří také vyhodnocení ochranných a rizikových faktorů, právě v tom mohou napomoci Znaky bezpečí.
- Znaky bezpečí – mapování
Na situaci dítěte je potřeba se podívat ze tří hledisek (viz obrázek č. 4):
Z čeho máte obavy?
Co funguje?
Co se musí stát?
- Vyplnění analytického rámce – levý a prostřední sloupec

Obsah analytického rámce, stejně jako pomocné otázky pro správné vyplnění analytického rámce naleznete v kapitole č. 4.1.3.

Konstatování nebezpečí

Konstatování nebezpečí označuje ublížení z minulosti, riziko ublížení v budoucnu, chování rodičů/pečovatelů a dopad takového chování na dítě.

Konstatování musí zahrnovat:

- Kdo má strach?
- Čeho se bojíme?
- Co se podle nás dítěti v budoucnu stane, pokud se nic nezmění?

Konstatování nebezpečí je třeba formulovat jasně a srozumitelně, aby mu všichni účastníci, především rodiče, porozuměli. Pro každý problém stanovíme nebezpečí samostatně, aby se poukázalo na různá rizika. Na druhou stranu nesmí být příliš dlouhé a rozvláčné. Síla konstatování nebezpečí je v jeho jednoduchosti.

S konstatováním nebezpečí MUSÍME ostatní seznámit. Při konstatování nebezpečí myslíme na to, že s ním budeme seznamovat rodiče i dítě, případně další zainteresované osoby (zejména příbuzné). Rodiče s konstatováním nebezpečí nemusí souhlasit, ale musí jim být zřejmé, z čeho má pracovník sociálně-právní ochrany dětí a další odborníci obavy. Pokud jim obavy odborníků nejsou jasné, je malá pravděpodobnost, že změní svoje chování.

Mapování případu a konstatování nebezpečí jsou jen začátkem procesu v plánování bezpečného prostředí pro dítě.

Příklad konstatování nebezpečí⁹⁶

Caroline a Nadia z OSPOD vidí, že Maddison a David udělali hodně dobrých věcí při výchově svých dětí. Je to vidět na tom, jak je Jason bystrý, to má od své mámy a táty. Zároveň však Caroline a Nadia mají obavy z toho, že David a Maddison po celých 8 společných let užívají drogy, o čemž má OSPOD záznamy. Vypadá to, že intenzita užívání metadonu se zvýšila na několikrát týdně a někdy i denně. Caroline a Nadia se obávají, že když David a Maddison budou užívat drogy častěji, o děti nebude dostatečně postaráno, v domě bude nepořádek a Jason, Michelle a Michael nebudou mít tolik jídla, tolik lásky a tolik hraní, kolik by potřebovali. Budou hladoví, vystrašení a budou uvažovat o tom, jestli se mohou na svou mámu a tátu spolehnout. Jason se pokusí postarat se o své mladší sourozence a bude ze všeho vystrašený. Děti jsou již nyní vývojově opožděné, lékařské zprávy hovoří o tom, že Michael by měl už chodit a Michellina řeč by měla být lepší, než je v tuto chvíli.

Caroline a Nadia se obávají všeho křiku a hádek, které děti zažívají. Většinou to začíná tím, že David a Maddison na sobě hledají chyby a vzájemně se urážejí. To často vyústí v to, že David kompletně ztratí kontrolu a řekne Maddison opravdu ošklivé věci, které by žádné dítě nikdy o své mámě slyšet nemělo. Pak použije David svou sílu a začne Maddison strkat a ubližovat jí, ať už před dětmi, nebo když u toho děti nejsou. Také nám bylo řečeno, že David využívá hádky jako odůvodnění pro to, že si vezme děti, a Maddison vyhrožuje, že musí dělat to, co David řekne, nebo už děti nikdy neuvidí. Caroline a Nadia se obávají toho, že pokud to bude takhle pokračovat, Jason, Michelle a Michael budou vyrůstat ve strachu z mámy a táty. To bude znamenat, že budou hodně zmatení, našťvaní nebo smutní z toho, co se děje u nich doma, že nebudou šťastní, nebudou si užívat život v rodině, nebudou se učit, co se potřebují naučit, a nebudou mít dobré přátele.

Vyplnění analytického rámce – pravý sloupec

Po zaznamenání závažnosti na škálu přistoupíme k vyplnění sloupce č. 3 – Co se musí stát. Třetí sloupec je zaměřen směrem do budoucna. Na základě konstatování nebezpečí je třeba formulovat cíl bezpečí a věci, které se musí stát, aby bylo zajištěno bezpečí dítěte.

⁹⁶ Pozn. autorů: Příklad konstatování nebezpečí jsme převzali, jak jej uvádějí přímo pracovníci Sing's of Safety v Austrálii.

Cíl bezpečí

Třetí sloupec analytického rámce obsahuje cíl bezpečí. Na základě konstatování nebezpečí je potřeba stanovit cíl bezpečí. Každé konstatování nebezpečí k sobě musí mít odpovídající cíl pro vytvoření bezpečného prostředí.

Cíle bezpečí popisují, co chtějí odborníci vidět, aby se v situaci dítěte stalo, aby bylo zřejmé, že o dítě není třeba mít obavy. Cíle bezpečí jasně stanovují, jaké chování musí být zaznamenáno a zakomponováno do každodenního života rodiny, aby odborníci byli přesvědčeni o tom, že je/jsou dítě/děti v bezpečí.

Cíle bezpečí popisují „TO“, co se musí stát. To, „JAK“ se k tomu dostaneme, se nazývá „plán bezpečí“.

Příklad cílů bezpečí

Caroline a Nadia z OSPOD chtějí, aby Maddison a David byli aktivní rodiče Jasona, Michelle a Michaela, ať už jsou spolu, nebo ne. OSPOD chce, aby děti žily po celou dobu s jedním nebo s oběma rodiči, protože je zřejmé to, co David říká: „Tyto děti jsou náš život.“

Aby se to mohlo stát, potřebuje Caroline a Nadia od Maddison a Davida, aby si našli skupinu lidí, kteří mohou fungovat jako „bezpečná síť“ pro ně a jejich rodinu. Maddison a David spolu s bezpečnou sítí potřebují vytvořit a užívat jasný konkrétní plán bezpečí s pravidly, která budou vysvětlena Michelle, Michaelovi a Jasonovi. Pravidla budou zajišťovat, že děti budou mít vždy jídlo, lásku, hraní, pravidelný denní režim, lékařskou péči, pravidelnou docházku do školy, a to ať už Maddison a Jason budou brát drogy, nebo ne.

Maddison a David, bezpečná síť a Caroline a Nadia také potřebují vytvořit a užívat jasný konkrétní plán bezpečí s pravidly, se kterými bude souhlasit Maddison a kterým budou děti rozumět. Pravidla musí každému jasně ukázat, že hádky nikdy neskončí žádnou z forem násilí, takže každému bude jasné, že Maddison ani dětem se nebude nikdo vysmívat, nebude jim vyhrožovat, postrkovat je, bít, útočit na ně nebo jim ubližovat.

Caroline a Nadia společně s bezpečnou sítí, Maddison a Davidem musí vytvořit jasné vysvětlení pro děti ohledně toho, kdo měl jaké obavy, co se stalo a co se bude dít dále. Plán dětem ukáže a zajistí, že se budou vždy cítit bezpečně, i když jejich rodiče se mohou hádat a když se David rozzlobí.

Kruhy bezpečného prostředí pro dítě a Dům bezpečí

Ještě před vytvořením plánu bezpečí je dobré promyslet, kdo je pro dítě bezpečným, s kým se dítě může stýkat, kdo má být do hledání bezpečného prostředí dítěte zapojen a koho je naopak potřeba zcela vyloučit. K tomu lze využít nástroj Kruhy bezpečného prostředí pro dítě (viz kapitola č. 4.1.11.).

Před vytvořením plánu bezpečí může být také využit nástroj Dům bezpečí. Nástroj slouží k vizualizaci bezpečného domu. Jedná se o obrázek domu, kam dítě zapisuje nebo maluje pravidla pro dům bezpečí, osoby, které v domě bezpečí žijí, které ho navštěvují a které tam nesmí. Více viz nástroj Dům bezpečí (viz kapitola č. 4.1.8.).

Plán bezpečí

Na základě konstatování nebezpečí, formulování cíle bezpečí a kruhu bezpečného prostředí se pokračuje k vytvoření plánu bezpečí. Plán bezpečí vychází z konstatování nebezpečí a na něj navazujícího cíle bezpečí. Cíle bezpečí nám říkají, čeho chceme prací s rodinou dosáhnout. Jak toho dosáhneme, k tomu slouží plán bezpečí.

Plán bezpečí musí být postaven na jasných sděleních týkajících se ubližování a nebezpečí, které je pro všechny (včetně dětí) srozumitelné. Do přípravy plánu bezpečí je potřeba zapojit všechny informované přátele a širší rodinu. Vytvořte konkrétní plány na jednotlivé dny a aktivity, na doma, na jízdu autem, pro pobyt ve škole, pro vycházku do parku, návštěvu kroužku, kostela, přátel. Tyto plány mají jasně určená PRAVIDLA, která zajistí, že bude dítě v bezpečí.

Plán bezpečí musí zahrnovat pravidla pro spouštěče a stresory. Pravidla tedy obsahují plán pro případ, že se objeví situace, která obvykle spouští rizikové chování někoho v rodině či okolí. Je třeba být na tyto chvíle připraveni, aby dítě v danou chvíli vědělo, co má udělat, a aby i ostatní rozpoznali, že se dítě necítí bezpečně, a měli postup, jak ho ochránit.

Pokud pravidla plánu bezpečí vytváří sociální pracovníci neziskových organizací, musí mít stanovená pravidla podporu relevantních osob, např. sociálního pracovníka OSPOD, vedoucího pracovníka OSPOD či soudce.

Plán a jednotlivá pravidla bezpečí MUSÍ být vypracována ve spolupráci s dítětem a rodinou, případně s dalšími osobami, které se vyskytují v bezpečném prostředí dítěte. Nelze stanovit pravidla pro rodinu „shora“.

Plán bezpečí může sloužit jako cesta ke znovusjednocení rodiny v případě, kdy dítě bylo z rodiny odebráno. Plán tedy může být odstupňován, nebo aktualizován, až bude některých cílů/kroků dosaženo. Postupně se podle něj zvyšuje frekvence kontaktu mezi rodiči a dětmi, až dojde k navrácení dítěte do rodiny.

Plán bezpečí obvykle zahrnuje pravidla týkající se následujících bodů:

- Identifikace klíčových bezpečných osob, které dítě může kontaktovat, když bude mít nějaké starosti.
- Identifikace osob, které mohou rodičům pomoci a které budou sledovat, jestli je dítě v bezpečí.
- Identifikace osob, které vypomůžou v případě, že bude primární pečovatelský pracovník nemocný, ve stresu nebo nedostupný.
- Identifikace osob, kterým se má rodina/rodiče/dítě vyhýbat.
- Pokud budou nadále zapojeni odborníci, jaká bude jejich specifická role a jakou má jejich role souvislost s bezpečím dítěte.
- Příznaky situací, které rodiče nezvládají, včetně toho, jak budou v takové situaci postupovat osoby z bezpečné sítě kolem rodiny.
- Opatření pro případ výskytu stresových situací, jako jsou výročí, večírky, oslavy, nebo když si rodiče přejí užít alkohol nebo drogy.
- Opatření týkající se dalších dětí, jestli je budou příbuzní či přátelé hlídat.
- Vývoj dítěte a to, jak se bude plán měnit s ohledem na to, jak dítě roste.
- Plán zahrnuje jeden nebo dva tzv. bezpečné předměty, které si vybere samo dítě, aby nemuselo vyjadřovat své úzkosti a starosti slovy, ale prostřednictvím těchto předmětů. Plán podrobně popisuje, jak budou bezpečné osoby v okolí dítěte reagovat na to, když se bezpečný předmět posune. Musí být zcela zřejmé, že když dítě pohne bezpečným předmětem, je zodpovědností dospělých postarat se o starosti dítěte. Bezpečným předmětem je myšlen jakýkoliv předmět, který si vybere dítě. Tímto předmětem dítě signalizuje, zda je vše ohledně jeho bezpečí v pořádku, nebo není. To dá najevo předem domluvenou změnou místa nebo polohy předmětu.
- Na jak dlouho je plán bezpečí stanoven.

Plánování bezpečí s dětmi

- Plány bezpečí pro děti zahrnují jasná pravidla pro každodenní fungování vyjádřená srozumitelným a jednoduchým jazykem.
- Plán může být doplněn kresbami tak, aby tato pravidla chápaly i děti. Porozumění dětí je důležitou součástí plánování.
- Pravidelně se s dítětem scházejte a ověřujte si, zda je plán pro vytváření bezpečného prostředí dodržován.
- Pravidelně ověřujte, že stanovená pravidla fungují v praxi.
- V případě ukončení dohledu nad dítětem ze strany OSPOD předejte plán lidem z bezpečného prostředí, aby s ním i nadále pracovali.

Plán bezpečí není možné zaměňovat za IPOD. IPOD je plánu bezpečí nadřazen, plán bezpečí je jeho součástí. Např. v IPOD je cíl „Vypracovat plán bezpečí tak, aby nedošlo znovu ke zbití dítěte“ a v plánu bezpečí jsou pak podrobně rozpracovány jednotlivé kroky.

Příklad plánu bezpečí – Billy

Konstatování nebezpečí:

OSPOD se obává, že se máma může znovu pokusit o sebevraždu (že to může dopadnout úspěšně) a způsobit tak Billymu pocity strachu a úzkosti.

OSPOD si myslí, že máma má deprese a že nebude schopná soustředit pozornost na Billyho a řádně se o něj starat.

Pravidlo 1: (nejdůležitější)

Máma chce dát Billymu najevo, že už se nikdy nepokusí o to si ublížit tak, jak to udělala vloni. Když bude mámě těžko nebo když nebude schopna věci sama zvládnout, promluví si s tetou Sue nebo s Helen a ony jí pomohou její problémy řešit. Máma si navíc najde další 2 takové osoby, které jí pomohou.

Pravidlo 2: Máma každý den zavolá tetě Sue nebo tetě Helen a bude si s nimi povídat o tom, jak se má a jak se cítí, a když bude potřebovat pomoc, požádá je, aby jí pomohly. Každý den zaškrtně máma na lednici políčko na papíře, kam si píše, že ten den s tetami volala, já to pak také vidím a můžu si to ověřit. Pokud máma tetám nezavolá, přijde k nám jedna z nich, aby se ujistila, že jsme s mámou v pořádku.

Pravidlo 3: Máma se zapojila do skupiny rodičů, ve které si může popovídat s ostatními rodiči. Máma tam bude chodit každý čtvrtek. Máma si z těchto lidí vybere jednu osobu, která jí bude pomáhat tak, jako to dělají teta Sue a teta Helen.

Pravidlo 4: Máma všem lidem v našem okolí popsala „znamení“, že je třeba, aby jí někdo pomohl, protože začíná být hodně smutná. „Znamení“ jsou například:

- Když se stane, že máma ráno nevstane a neodvede Billyho do školky,
- Když pro Billyho do školky nepřijde a nezavolá paní De Vries, proč nepřichází. Když se stanou tyto věci, zavolá paní De Vries OSPOD.
- Když máma nezvedá tetě Sue a tetě Helen telefony. Když je nezvedá, přijde k nám teta Sue nebo teta Helen, aby si ověřily, že jsme v pořádku.

Pravidlo 5:

Billy si vybral předmět, který bude sloužit jako ukazatel, který všem sdělí, že je Billy v pořádku, zvolil si „bláznivou opici“. Opici dá na políčko u dveří, aby na ni všichni dobře viděli. Opice bude vždy otočena směrem ke dveřím, otáčet ji může pouze Billy. Pokud bude opice otočena jiným směrem než ke dveřím, musí se teta Sue nebo teta Helen nebo máma zeptat Billyho, jestli náhodou nemá z něčeho strach. (Toto pravidlo vyzkouší sám Billy.)

Pravidlo 6:

Billy si zvolil druhý předmět, který bude ukazovat, že je v bezpečí, je to malý hladký kamínek z jeho sbírky kamenů. Kdykoliv se bude Billy bát o svoji mámu, vezme svůj kamínek a dá ho paní učitelce ze školky na stůl. Paní učitelka ví, že když toto Billy udělá, má volat OSPOD.

Pravidlo 7:

Tety Susan, Helen a paní De Vries řekly, že budou Billyho speciálními osobami. Tety Susan a Helen budou chodit 2x týdně k Billymu domů, aby zkontrolovaly, že je u nich všechno v pořádku. Jejich návštěvy jsou napsané v rozpisu, každá z nich chodí v jiný den.

Pravidlo 8:

Billy má zvláštní telefon, kterým může tetám kdykoliv přes den nebo v noci zavolat a říci jim, že má o maminku strach. Tety k Billymu okamžitě přijedou, aby mu pomohly vyřešit jeho starosti. Billy si u nich vždy ověří, že opravdu přijedou.

Pravidlo 9:

Wilma se s mámou dohodla, že s ní bude Billy chodit ven. Wilma bude brát Billyho jednou za 14 dní v sobotu odpoledne do zoo, na koncerty nebo do kina.

Turnell, A.: *The Signs of Safety Workbook*, 2012

Plán bezpečí může být pro potřebu dítěte převeden do jednoduchých slov a obrázků.

Metoda slov a obrázků

Metodu slov a obrázků přinesla Susie Essex z anglického Gristolu v roce 2007. Cílem této metody je informovat děti o obavách, které mají profesionálové v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Pro děti může být obtížné rozumět důvodu tvorby plánu bezpečí, stejně jako jeho obsahu. Podstatou této metody je převod textu do obrázků doprovázených slovy. Nejdůležitějším aspektem metody slov a obrázků je zapojení rodičů do tvorby obrázků. Rodiče musí souhlasit s obrázkovou formou plánu bezpečí před tím, než je tato verze dítěti představena. Zapojení rodiče do tvorby obrázkové verze vyžaduje dovednosti sociálních pracovníků, zejména v případě, kdy rodiče nejsou motivovaní nebo je jen malá možnost, že se dítě k rodičům vrátí. Zapojení rodičů je důležité zejména proto, že když dítě požaduje vysvětlení celé situace, spíše pojme vysvětlení od svých rodičů. Vysvětlení odborníků, jakkoli bude k dětem přátelské a přizpůsobené jejich věku a schopnostem, nebude pro dítě tak srozumitelné.

Metoda slov a obrázků slouží jako vysvětlení situace dítěti. Může tedy zahrnovat jak vysvětlení situace, ve které se dítě ocitlo, důvodu, proč OSPOD zasahuje, tak také vysvětlení plánu bezpečí nebo společné sestavení plánu bezpečí. Souhrnně to dále označujeme pod pojmem vysvětlení.

Metoda slov a obrázků obvykle zahrnuje tyto kroky:

1. Začněte tím, že dojednáte s pracovníky zapojených služeb a případně s dalšími osobami, že bude vysvětlení předěláno do formy slov a obrázků.
2. Projděte s rodičem/rodiči problém: co bude pro dítě to nejdůležitější, co mu potřebujeme vysvětlit.
3. Projděte stejná témata s druhým rodičem, příbuznými, důležitými osobami v životě dítěte.
4. Zjistěte od dítěte, co už ví a čeho se nejvíce obává (pokud je to možné, zapojte do této fáze rodiče).
5. Navrhněte vysvětlení situace formou slov a obrázků, ale využijte k tomu jazyk rodiny a formulace, jak v rodině vyjadřují obavy. Mějte na paměti kulturní a náboženský kontext rodiny. Vysvětlení by mělo být vyvážené, nemělo by být zaměřeno pouze na negativní faktory. Vysvětlení by mělo být zarámováno neutrálním nebo smířlivým začátkem a ukončeno pozitivním sdělením.
6. Ukažte první návrh rodičům. Rozpracujte návrh s rodiči tak, aby s ním byli spokojeni a aby vysvětlení obsahovalo to, o čem si myslí, že by dítě mělo vědět.
7. Jakmile rodiče převezmou odpovědnost za vysvětlení, je dalším krokem zajistit, aby vysvětlení obsahovalo vše, co by dítě mělo vědět.
8. Představte vysvětlení dítěti/dětem a jejich rodičům, širší rodině, pečovatelům a pracovníkům sociálních služeb.
9. Ujistěte se, že všichni zainteresovaní vysvětlení viděli a budou se podle něj řídit v případě, že budou potřebovat s dítětem hovořit o tom, jakým problémům rodiče čelí, a o důvodech, proč je dítě umístěno mimo vlastní rodinu.

4.1.4 Víla a čaroděj

Nástroj Víla a čaroděj vymyslela Vania Da Paz, pracovnice v sociálně-právní ochraně dětí v Rockinghamu, v Západní Austrálii. Je používán v rámci metody Znaky bezpečí jako nástroj pro zapojení dětí do vyhodnocení rizik a plánování bezpečí. Víla a čaroděj je obdobným nástrojem jako Mé tři domy (viz kapitola č. 4.1.6.), ale v jiném grafickém zpracování. Nástroj Víla a čaroděj je určen pro práci s dětmi předškolního nebo nižšího školního věku.

Zdroj: www.signsofsafety.net

Použití pomocného nástroje

Nástroj se používá při společném sezení pracovníka a dítěte. Dítě si samo zvolí, jestli chce pracovat s obrázkem víly nebo čaroděje. Dítě může dostat již nakreslený obrázek, nebo ho nakreslí samo či s pracovníkem. S obrázkem pracuje dítě samo nebo mu pomáhá pracovník na základě toho, co mu dítě sděluje.

Do obrázku můžeme kreslit nebo zapisovat dle následujícího postupu. Oblečení víly a čaroděje vyjadřuje věci, které můžeme změnit nebo je potřeba je změnit, stejně jako měníme své oblečení. Na oblečení tedy napíšeme/nakreslíme starosti dítěte. Starosti vyplňujeme tak, jak je vidí samo dítě.

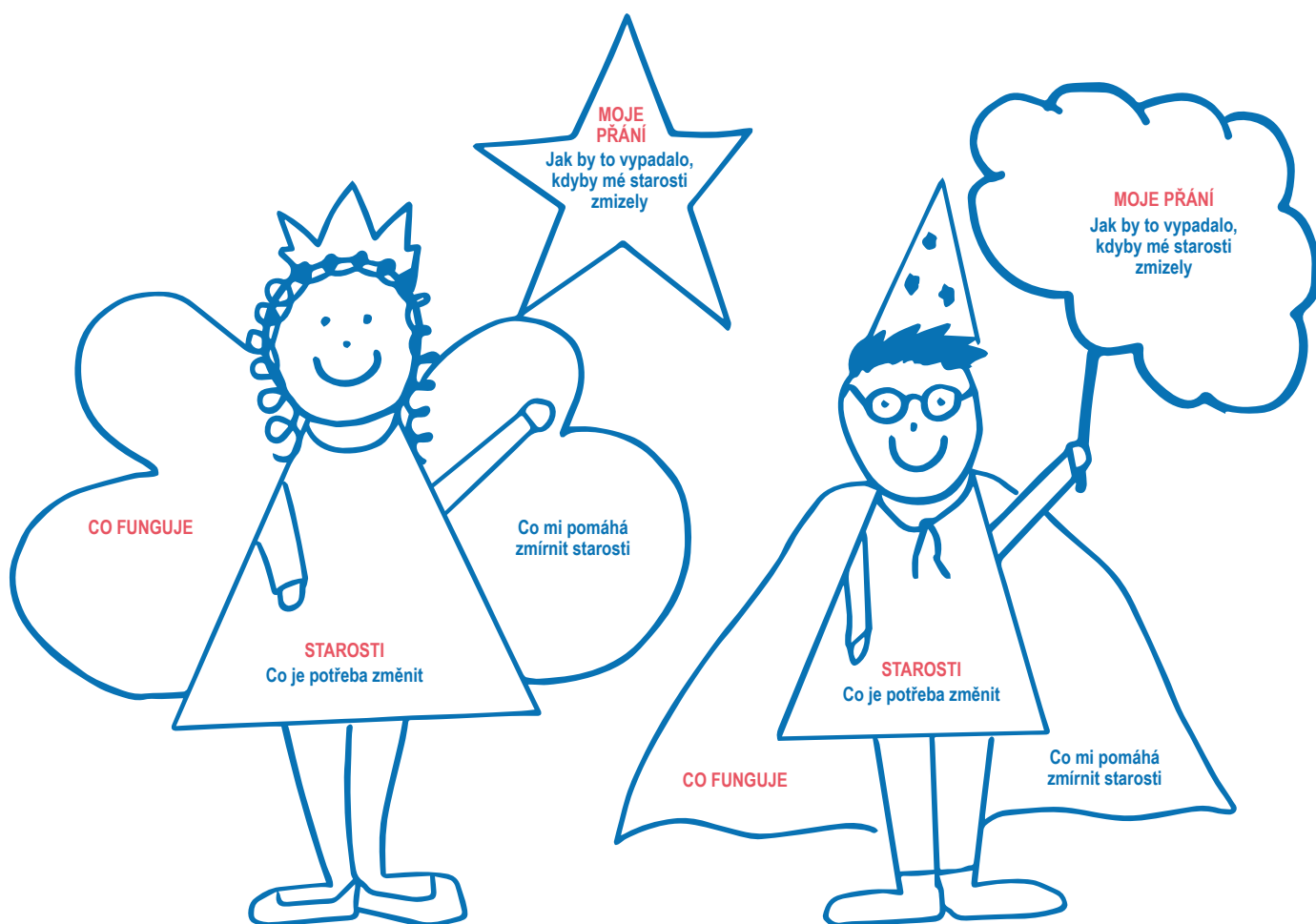
Křídla víly nebo plášť čaroděje reprezentuje to dobré v životě dítěte, to, co je v pořádku, co funguje. Tedy to, co nám pomáhá zmírnit naše starosti, uniknout jim. Stejně jako křídla pomohou víle odletět pryč nebo uniknout jejím starostem a stejně jako plášť chrání čaroděje a dělá na malou chvíli jeho starosti neviditelnými.

Na hvězdu vílí hůlky a do kouzelné bubliny na konci čarodějovy hůlky zaznamenává pracovník spolu s dítětem přání dítěte a jeho představy o svém životě. Zaznamenává se tam představa, jak by to vypadalo, kdyby starosti zmizely. Hůlka představuje splnění přání a hledá naději pro budoucnost.

Dítěti necháváme co největší prostor pro jeho vlastní vyjádření. Nesnažíme se je ovlivňovat, ale hravou formou získat důležité informace o tom, jak dítě samo nahlíží na celou situaci.

Výsledek společné práce můžeme dle uvážení ukázat rodičům či jiným zainteresovaným osobám, ale vždy po dohodě s dítětem. Využitím nástroje nesmíme ohrozit bezpečí dítěte. Nebo výstup použijeme jako zdroj informací pro naši další práci s rodiči či na plánu bezpečí.

4.1.5 Obrázek Víla a čaroděj

Zdroj: Signsofsafety.net

4.1.6. Mé tři domy

Nástroj Mé tři domy byl vyvinut za účelem většího zapojení dětí do procesu rozhodování v sociálně-právní ochraně dětí.

Nástroj vytvořili Nicki Weld a Maggie Greening, kteří pracovali v organizaci Child Youth and Family na Novém Zélandu. Nejprve vytvořili metodu Dva domy (s využitím domu starostí a domu dobrých věcí). V roce 2003 modifikoval tento nástroj Andrew Turnell s tím, že bylo potřeba přidat dům budoucnosti, a tak byl připojen třetí dům – dům snů.

Nástroj Mé tři domy má v sobě 3 základní otázky Znaků bezpečí: z čeho máme obavy, co funguje a co se musí stát. Tyto tři otázky jsou umístěné do tří domů, abychom se tak více přiblížili dítěti.

Zdroj: www.signsofsafety.net

Použití pomocného nástroje

a) Vždy, když je to možné, informujte rodiče a získajte od rodičů souhlas s tím, že budete mluvit s dítětem

Sociální pracovník by měl v rámci sociálně-právní ochrany mluvit s dítětem také o samotě. Spolupráce s rodinou je snazší, když rodiče vědí, co sociální pracovník s dítětem probírá, případně s tím předem souhlasí. Když se rodič dozví, že sociální pracovník bude o samotě mluvit s dítětem, mohou se u něj objevit obavy a úzkost z takového rozhovoru. Proto je dobré rodičům představit, čemu se budeme s dítětem věnovat. Představením nástroje Mé tři domy předtím, než s ním půjdeme za dítětem, rodičům ukážeme, že nebudeme mluvit jen o starostech, ale budeme se věnovat i tomu, co funguje, a nadějíme do budoucna. Také nám to připraví půdu pro další práci s rodiči, a to když jim budeme představovat výstup z našeho rozhovoru s dítětem. Připravíme je tak i na to, že i s nimi budeme hovořit o jejich obavách, jejich silných stránkách a o tom, co by se podle nich mělo stát.

b) Rozhodněte se, zda budete pracovat s dítětem s rodiči nebo bez rodičů

Někdy je nutné dělat rozhovor s dítětem o samotě. Když se takto rozhodnete, je dobré vynaložit čas a úsilí na to, aby rodiče porozuměli důvodům vašeho rozhodnutí. Pokud není nutné mluvit s dítětem o samotě, je vhodné dát dítěti a rodičům možnost rozhodnout se.

Pokud potřebujete udělat rozhovor s více než jedním dítětem v rodině, je třeba se rozhodnout, zda vést rozhovory odděleně, nebo společně. Nedoporučuje se dělat rozhovor se třemi a více dětmi zároveň. Na druhou stranu je užitečné vést rozhovor s dvojicí dětí, kdy jedno dítě může pomáhat tomu druhému. Navíc ve dvojici se každé dítě více otevře a může toho říci více. Také může být výhodou požádat staršího sourozence, aby pomohl mladšímu pracovat s Mými třemi domy.

c) Představení nástroje dítěti

I v případě, že bylo dítě přítomno, když jsme nástroj představovali rodičům, je nezbytné dítěti představit nástroj znovu. Většinou pracovníci použijí na každý dům jeden papír. Velikost papíru se může lišit od velikosti A4 až po flipchartový papír, rozhodnutí je na pracovníkovi. Pracovník namaluje dům sám nebo požádá dítě, aby ho namalovalo. Také jej mohou nakreslit společně. Tento společný začátek může pomáhat posilovat vztah mezi pracovníkem a dítětem, bořit bariéry mezi nimi a pomáhá jim lépe se navzájem poznat.

Pracovník dítěti vysvětlí princip např. takto: „Do prvního domu můžeme vepsat nebo nakreslit tvé starosti, to, co tě trápí, co je pro tebe smutné. Do druhého dáme to, co máš ve svém životě rád, to je dům dobrých věcí. A potom tu máme dům snů, kam můžeme napsat nebo nakreslit, jak bys chtěl/chtěla, aby tvůj život vypadal, až starosti vyřešíme.“ Dítěti také můžeme nabídnout, aby si domy samo pojmenovalo. Jedna osmiletá dívka ve Stockholmu tak pojmenovala své domy „Dům, ve kterém všichni bojují“, „Dům, kde jsme já a mí sourozenci šťastní“ a „Popelčin dům“.

d) Rozhovor s dítětem

Dát dítěti možnost volby je vždy dobrou strategií, proto většina pracovníků dává dítěti vybrat, kterým domem by chtěly začít – starostmi nebo dobrými věcmi. Často je jednodušší začít domem dobrých věcí, zejména když je dítě nejisté nebo úzkostné. Pokud má pracovník obavy, že dítě bylo instruované, aby nemluvalo otevřeně, je také dobré začít domem dobrých věcí. Dítě nemívá instrukce, že nemá mluvit o tom, co v rodině dobře funguje, takže se snadno rozhovoří. V mnoha případech si dítě zvolí hovořit nejprve o svých starostech, zejména když těch starostí nosí v hlavě hodně.

Pracovník nebo dítě mohou použít slova nebo obrázky podle toho, co je nejvhodnější v dané situaci a u daného dítěte. Pokud dítě zvolí psaní, mělo by dostat na výběr, zda bude psát samo, nebo chce, aby psal pracovník. Podobně je tomu u kreslení. Některé věci se špatně kreslí, u těch je lepší je pouze napsat, jako např. „tatínek bije maminku“, „maminka mě bije“ apod.

Ať již píše či kreslí kdokoli, vždy se ujistěte, že je zapsáno/zakresleno to, co dítě říká nebo chce říci. Pokud nástroj vyplňuje pracovník, měl by vždy znovu přečíst dítěti, co tam napsal, aby se ujistil, že to je skutečně to, co dítě řeklo. Tento proces navíc napomáhá hlubšímu prozkoumání tématu.

Vyplňování třech domů není lineární proces, ale je vhodné a možné přecházet z jednoho domu do druhého, jak plyne hovor. Pokud pracovník vidí, že je dítě svými starostmi příliš rozrušené, může přejít v rozhovoru k tématům, které dělají dítěti radost, které fungují.

Když si děti nevědí rady, o čem hovořit, můžeme je v hovoru částečně vést. Pokud dítě mluví např. o tom, že by si přálo, aby nebylo šikanované, můžeme se dítěte zeptat: „To zní, jako bys měl starosti se šikanou. Mám to zapsat do domu starostí?“

Děti někdy přijdou s tou nejzávažnější věcí až na konci rozhovoru. Proto je dobré se před koncem rozhovoru zeptat, jestli dítě nemá ještě něco, co by chtělo do kteréhokoli z domů přidat.

Nástroj můžeme použít i k tomu, abychom zjistili, kde se dítě cítí mezi svými starostmi a přáními do budoucna.

Mezi dům starostí a dům snů můžeme namalovat cestu a požádat dítě, aby se zakreslilo na cestu na místo, kde se momentálně cítí.

e) Vysvětlete dítěti, co se bude dít dál, a zapojte ho do toho

Po vyplnění Mých tří domů je potřeba dítěti vysvětlit, co se bude dít dál, a získat svolení k tomu, ukázat obrázek dalším lidem – rodičům, širší rodině, dalším odborníkům. Obvykle děti souhlasí s tím, že se obrázek ukáže dalším lidem. Některé děti se bojí obrázek ukázat a pracovníci musejí dbát především na bezpečí dítěte. V takovém případě je nutné s dítětem mluvit o tom, z čeho mají obavy. V některých případech jsou zjištěná natolik závažná, že je nutné dítě umístit mimo rodinu, aby bylo v bezpečí. A to minimálně po tu dobu, než se vše podrobně vyšetří. Vysvětlování dalšího postupu dítěti zabere čas, ale vždy je nezbytné dítě zapojovat a informovat ho o tom, co se děje a co bude dít.

f) Představení výsledku rodičům a dalším osobám

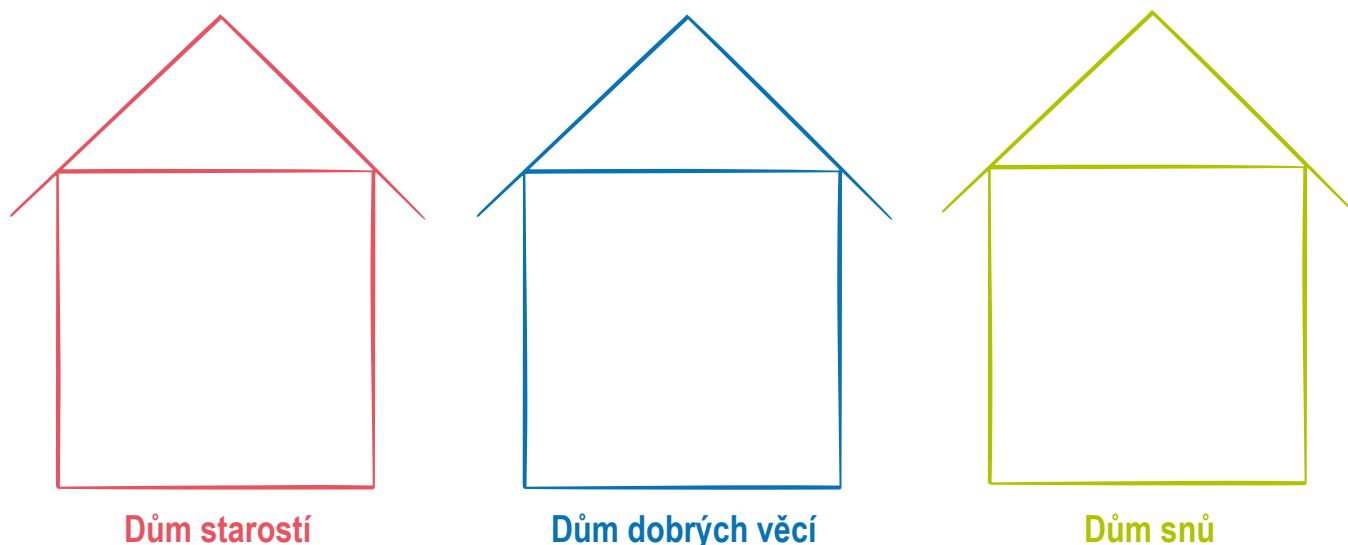
Pracovníci využívající tento nástroj shodně uvádějí, že když rodičům ukážou to, co děti napsaly nebo nakreslily, celý proces se tím urychlí a dospělí najednou vidí situaci odlišně a jsou schopni mluvit o problémech více otevřeně.

Když představujete výtvar dětí jejich rodičům, je dobré začít domem dobrých věcí. Rodičům tak ukážete, že máte vyrovnaný pohled na situaci, hledáte i to dobré, a na tom je možné stavět budoucí spolupráci. Předtím, než jim obrázek ukážete, se jich můžete zeptat, co si myslí, že dítě do domu dobrých věcí nakreslilo. Teprve poté můžete jejich názor konfrontovat s tím, co uvedlo samo dítě. Stejně můžete pokračovat s domem starostí a domem snů. To rodiče do procesu více zapojí a zároveň tak zjistíte, jaký mají rodiče na dítě náhled.

g) Zajistěte, aby Mé tři domy byly součástí spisu dítěte

Někteří pracovníci se bojí zařadit Mé tři domy do složky dítěte nebo do zprávy k soudu, protože výstup není dostatečně profesionální a je příliš dětský. Výstup práce samotného dítěte je ale mnohem mocnější a má mnohem větší dopad pro pochopení situace než profesionální vyhodnocení popsané odborníkem. Soudci často pro posouzení situace musejí přečíst stovky papírů, ale hlas dítěte a jeho pohled na situaci ukazuje, že děti byly do procesu zapojeny.

4.1.7 Obrázek Mé tři domy

Zdroj: www.signsofsafety.net

4.1.8 Dům bezpečí

Nástroj Dům bezpečí vymyslela Sonja Parker z australského Perthu v roce 2009. Tento nástroj rozšiřuje metodu Mých tří domů a zapojuje děti do vytváření plánu bezpečí.

Zdroj: www.signsofsafety.net

Použití pomocného nástroje

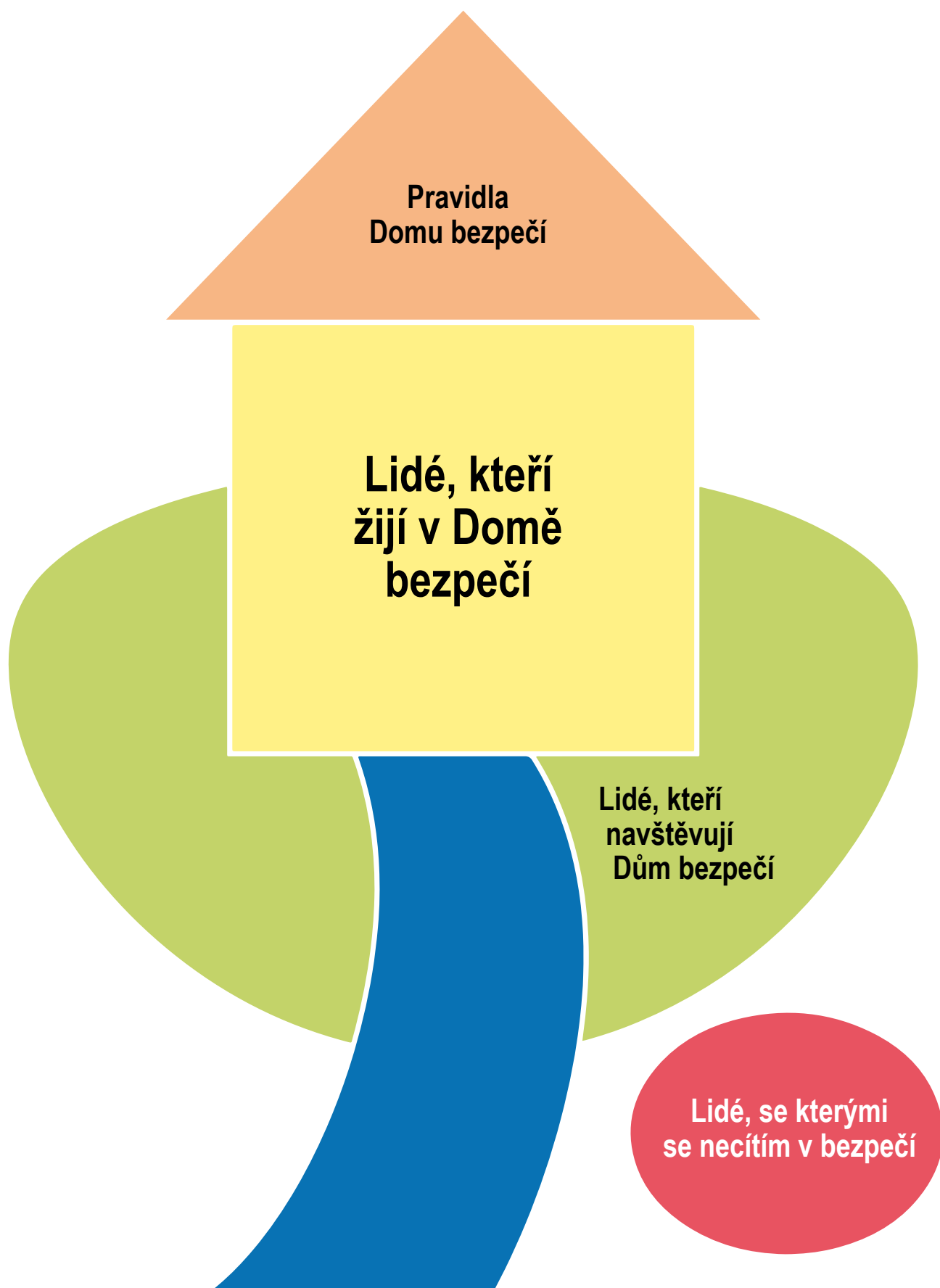
Nástroj lze použít s dítětem formou malování nebo psaní. Vpisovat či malovat do obrazu Dům bezpečí může buď samotné dítě, nebo dítě ve spolupráci se sociálním pracovníkem, nebo sociální pracovník na základě instrukcí dítěte.

Použití nástroje Dům bezpečí by mělo být vždy za plného vědomí rodičů. Děti by měly vědět, že rodiče pracují s „bezpečnými lidmi“ na tvorbě pravidel pro svou rodinu tak, aby si všichni mohli být jisti, že děti jsou v bezpečí a šťastné. To vytváří prostředí, ve kterém Dům bezpečí, jež dítě vytvořilo, může být bezprostředně předložen rodičům a dalším lidem zapojeným do vytváření bezpečného prostředí a názory dítěte tak přispějí ke tvorbě plánu bezpečí. Také tím přesvědčíme rodiče a další osoby zapojené do vytváření plánu bezpečí, že plán netvoříme proto, abychom uspokojili nějaké authority, ale abychom zajistili bezpečí dítěti.

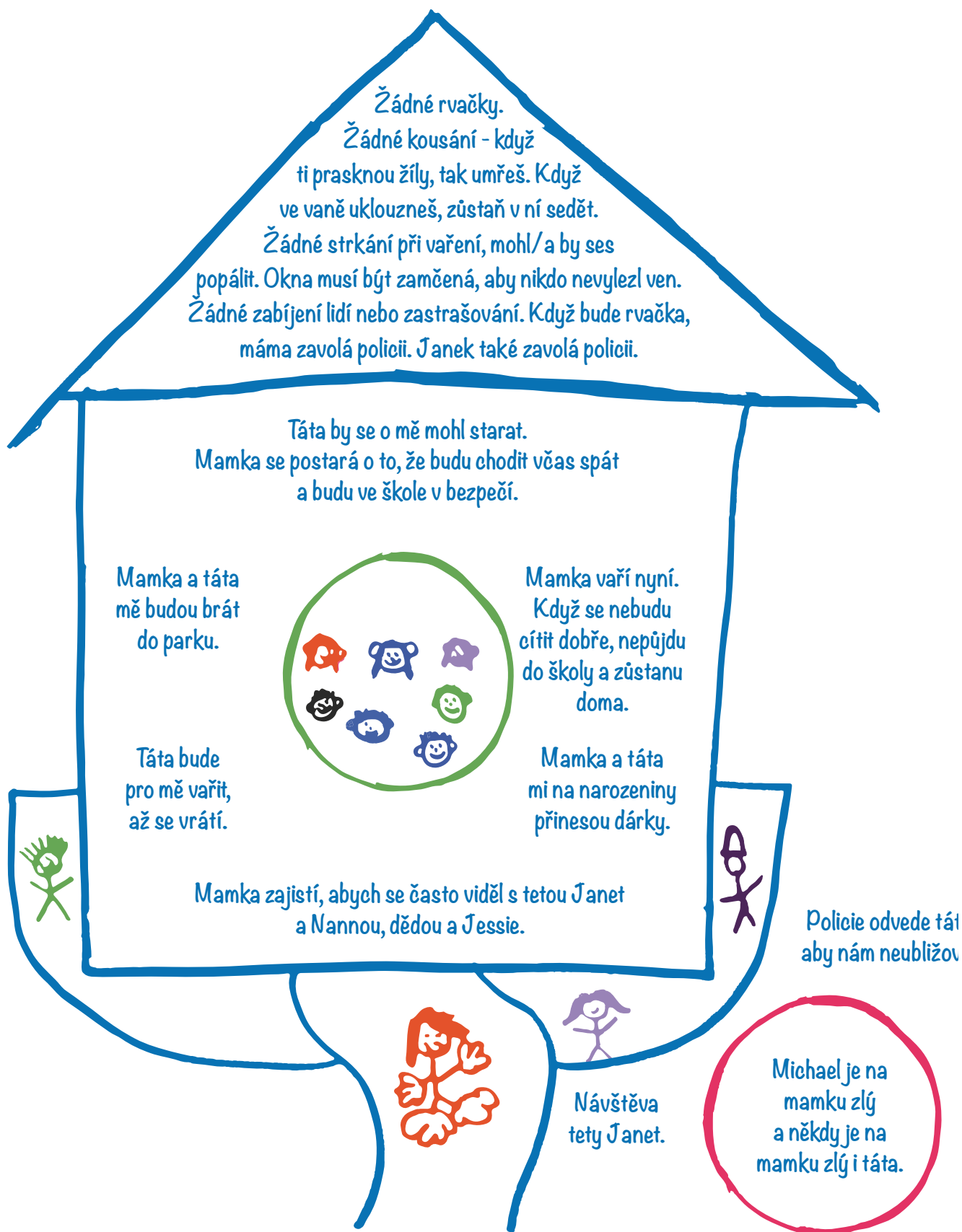
Dům bezpečí se zabývá pěti základními prvky:

1. Jak bude vypadat život v domě bezpečí dítěte a jací lidé tam budou bydlet.
2. Lidé, o kterých si dítě myslí, že by měli dům bezpečí navštěvovat a měli by být do situace dítěte zapojeni.
3. Lidé, které dítě vnímá jako nebezpečné.
4. Pravidla Domu bezpečí.
5. Bezpečná cesta: využití cesty do domu jako měřítka připravenosti dítěte pro znovusjednocení rodiny nebo bezpečí v rodině.

4.1.9 Obrázek Domu bezpečí

4.1.10 Příklad použití domu bezpečí

4.1.11 Kruhy bezpečného prostředí pro dítě

Susie Essex vytvořila tzv. kruhy pro bezpečné rodinné prostředí v podobě vizuálního nástroje, který rodinám napomáhá s rozhodováním, které osoby se budou vyskytovat v bezpečném prostředí dítěte, které osoby jsou pro dítě prospěšné a které by měly vědět, v jaké situaci se dítě nachází.

Zdroj: www.signsofsafety.net

Použití pomocného nástroje

Sociální pracovníci v sociálně-právní ochraně dětí se často obávají, že rodiče, se kterými spolupracují, nebudou schopni najít nikoho dalšího, kdo by jim pomohl. To se samozřejmě může stát, ale základem je ubezpečit rodiče, že zapojení dalších osob – přátel a členů rodiny – je důležité pro sociálně-právní ochranu. Je tedy třeba se jich zeptat, koho by rádi do řešení situace zapojili. Pro tento účel vytvořila Susie Essex nástroj Kruhy bezpečného prostředí pro dítě.

Můžeme požádat rodiče, aby zkusili vytvořit seznam všech osob, které znají:

- přátelé,
- širší rodina,
- kolegové v práci,
- sousedé,
- lidé, které znají z náboženské komunity, klubů a aktivit, kterých se účastní,
- lidé, kteří jsou zapojeni do života jejich dítěte/děti – učitelé, pečovatelé, trenéři, vedoucí kroužků.

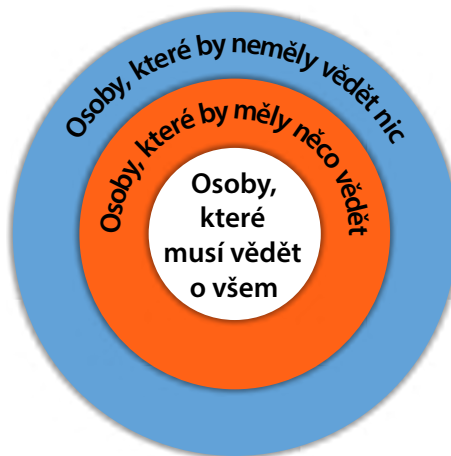
Následně je možné s vyjmenovanými osobami dále pracovat ve dvou rovinách:

1. Co jednotlivé osoby vědí nebo by měly vědět.
2. Zda je kontakt s uvedenými osobami vhodný pro dítě.

Ad 1. Co jednotlivé osoby vědí nebo by měly vědět.

Rodiče nebo sociální pracovníci rozdělí osoby do jednotlivých skupin na základě následujících dvou kruhů:

Ad 2. Zda je kontakt s uvedenými osobami vhodný pro dítě.

- a) Vhodnost kontaktu s osobami z pohledu OSPOD:
- b) Vhodnost kontaktu s osobami z pohledu dítěte:

Jakmile máme vyplněné výše uvedené dva kruhy, můžeme přistoupit ke spojení informací z obou kruhů, které bude závazné pro všechny:

4.2 Trojúhelníky ochrany a rizika

Následující nástroj je založen na výzkumu a na závěrech přezkoumání závažných případů v zahraničí a je jedním z vodítek při vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů v sociálně-právní ochraně dětí. V nástroji uvedené ochranné a rizikové faktory jsou obecnými faktory, které byly ve Velké Británii vybrány a validovány, jsou také mnoho let využívány a ověřovány v praxi. Zkušenost ukazuje, že přítomnost rizikových faktorů a absence ochranných faktorů v rodině mají negativní dopad na vývoj a budoucí život dítěte v dospělosti.

Zdroj: Lancashire Safeguarding Children Board

4.2.1 Použití nástroje

Nástroj pro posouzení ochranných a rizikových faktorů je rozdělen do stejných oblastí jako při vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny:

- vývojové potřeby dítěte,
- kapacita rodičů/pečovatelů,
- rodina a prostředí.

Nástroj je určen pro rychlé vyjmenování ochranných a rizikových faktorů v situaci dítěte. Slouží jako inspirace pro pracovníky, kteří si nejsou jistí, jestli si na všechny ochranné a rizikové faktory vzpomněli.

Nástroj je rozdělen pro použití ve dvou věkových skupinách:

- mladší děti,
- starší děti a mládež.

Při vyhodnocení situace dítěte ve fázi posouzení rizik vezměte trojúhelníky pro správnou věkovou kategorii a projděte nejprve všechny ochranné faktory a poté všechny rizikové faktory. Na trojúhelníku zakroužkujte faktory, které jsou pro dané dítě relevantní. Vypište si do formuláře konkrétně ty, které jsou relevantní pro dítě, jehož potřeby vyhodnocujete. Je žádoucí jednotlivé faktory vždy konkretizovat na situaci daného dítěte. Tedy např. pokud je rizikovým faktorem „*Dítě s komunikačními obtížemi*“, můžeme do formuláře vypsát konkrétně: „*Dítě nekomunikuje verbálně, využívá pouze zvuky, několik slabik a obrázky.*“ Následně doplňte ochranné a rizikové faktory, které v nástroji uvedené nejsou, a přesto vám připadají významné. Zaznamenané výsledky lze použít při dalším plánování zajištění bezpečí dítěte.

Řízení rizik

Nástroj samotný neobsahuje svůj vlastní postup pro řízení rizik. Po identifikaci ochranných a rizikových faktorů je tedy třeba tyto faktory zohlednit v individuálním plánu ochrany dítěte nebo v plánu či pravidlech bezpečí. Více k řízení rizik viz kapitola 2.3.

4.2.2 Výhody a nevýhody

Výhody nástroje:

- Rychlost využití nástroje pro ujasnění ochranných faktorů i rizik v situaci, kdy probíhá vyhodnocení situace dítěte v rámci tvorby individuálního plánu ochrany dítěte.
- Vizualizace rizikových faktorů v porovnání s ochrannými faktory umožňuje ujasnit si, jakým způsobem směřovat kroky k nápravě situace a podpoře naplňování vývojových potřeb dítěte.
- Sleduje silné stránky i rizika jak přímo u dítěte, tak v oblasti rodičovských kompetencí a širším prostředí dítěte.
- Tento nástroj je jediný dříve publikovaný v České republice (součást publikace Lumos Vyhodnocování potřeb dětí. Praktický průvodce⁹⁸).
- Nástroj je užitečný pro začínající pracovníky.

Nevýhody nástroje:

- Nejednoznačnost výstupů vzhledem k malému posuzovanému rozsahu, využití nástroje je velmi subjektivní proces, který nestanoví míru ochrany nebo rizika, ale pouze konstatování subjektivně vnímaného rizika nebo ochrany.
- Nástroj pomáhá pouze konstatovat ochranné faktory a rizika; není určen pro řízení rizik.
- Nástroj je využíván pouze jako součást dalšího vyhodnocování situace dítěte nebo dalších nástrojů na práci s riziky v sociálně-právní ochraně.
- Zjištěné oblasti z trojúhelníku rizik nejsou přímo propojitelné („neutralizovatelné“) s trojúhelníkem ochranných faktorů.

⁹⁸ Racek, J., Solařová, H., Svobodová, A.: Vyhodnocování potřeb dětí. Praktický průvodce. Lumos Foundation Česká republika, 2014. ISBN 978-80-260-5521-1.

4.2.3 Příklad z praxe sociálně aktivizační služby pro rodiny

Trojúhelníky ochrany a rizika

Mladší děti

Jméno dítěte: Jan Votava

Věk dítěte: 8 let

Vypracoval/a: Bc. Helena Ježková

Datum vyhodnocení: 13. 5. 2017

Rizikové faktory

RIZIKOVÉ FAKTORY – mladší děti

Podrážděné/nespavé dítě

Dítě se speciálními potřebami (poruchy učení, autismus atd.)

Dítě s komunikačními obtížemi

Špatná školní docházka a výsledky

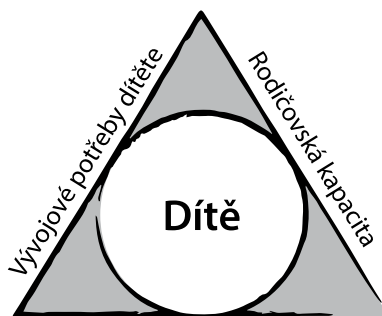
Nízké sebehodnocení/ sebepoškozování

Vzpourné/zlostné dítě

Dítě zažilo ztrátu/úmrť blízké osoby

Vysoké riziko

Střední riziko

„Mladá“ matka

Rodič se špatnou školní docházkou a výsledky v anamnéze

Rodič byl jako dítě umístěn mimo rodinu

Zneužívání návykových látek / alkoholu

Rodič s obtížemi v oblasti duševního zdraví / s mentálním postižením

Nedostatečné docházení na zdravotní prohlídky

Tělesné zdravotní omezení

Prožitá ztráta blízké osoby

Z péče rodiče bylo dříve odebráno jiné dítě

Ochranné faktory

Fyzicky zdravé dítě a pozitivní vývoj

Klidné dítě s pozitivní citovou vazbou

Dobrá školní docházka a výsledky

Dítě má bezpečné vztahy

Dítě je schopno vyjádřit své myšlenky verbálně

Dobré komunikační dovednosti

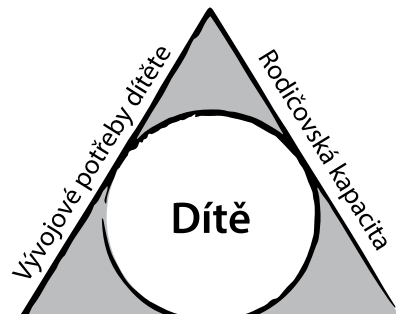
Klidné a přijímající dítě

Přijetí ztrát

Vysoká ochrana

Střední ochrana

OCHRANNÉ FAKTORY – mladší děti

„Starší“ matka

Rodič s dobrým fyzickým i duševním zdravím

Kontrolované užívání návykových látek

Pozitivní přístup ke vzdělání

Podpora v rámci rodiny

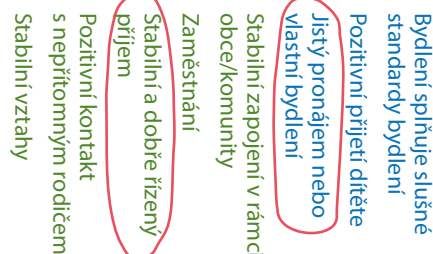
Dobrá docházka na zdravotní prohlídky a další dojednaná objednání

Sdílení rodičovské odpovědnosti

Rodič bez dodatečných potřeb

Přijetí ztrát

Účast na denní péči

OCHRANNÉ FAKTORY – mladší děti			
	Obecné faktory	Konkrétní situace dítěte	Poznámky
Vývojové potřeby dítěte	Fyzicky zdravé dítě a pozitivní vývoj	Stabilní zdravotní stav	
	Klidné dítě s pozitivní citovou vazbou		
	Dobrá školní docházka a výsledky	Minimum zameškaných hodin; Honzík má většinou splněnou domácí přípravu	Vysvědčení s jednou dvojkou
	Dítě má bezpečné vztahy	Bezpečný vztah s babičkou	Na převzetí péče si netroufá
	Dítě je schopno vyjádřit své myšlenky verbálně		
	Dobré komunikační dovednosti	Komunikativnost a sdílení; ochota spolupracovat	
	Klidné a přijímající dítě		
	Přijetí ztrát		
Rodičovská kapacita	„Starší“ matka		
	Rodič s dobrým fyzickým i duševním zdravím		
	Kontrolované užívání návykových látek		
	Pozitivní přístup ke vzdělání		
	Podpora v rámci rodiny	Podpora babičky (matka otce), otec otce se stará o dům	
	Dobrá docházka na zdravotní prohlídky		
	Sdílení rodičovské odpovědnosti		
	Rodič bez dodatečných potřeb		
	Přijetí ztrát		
	Účast na denní péči	Otec zvládá každodenní péči	
Rodina a prostředí	Bydlení splňuje slušné standardy bydlení		
	Pozitivní přijetí dítěte		
	Jistý pronájem nebo vlastní bydlení	Dům patří dědovi (otci otce), který zde i bydlí	
	Stabilní zapojení v rámci obce/komunity	V obci bydlí již druhou generaci	
	Zaměstnání		
	Stabilní a dobře řízený příjem	Vdovský a sirotčí důchod	
	Pozitivní kontakt s nepřítomným rodičem		
	Stabilní vztahy		

RIZIKOVÉ FAKTORY – mladší děti			
	Obecné faktory	Konkrétní situace dítěte	Poznámky
Vývojové potřeby dítěte	Podrážděné/nespavé dítě		
	Dítě se speciálními potřebami (poruchy učení, autismus atd.)	ADHD diagnostikováno na jaře 2017	Medikace
	Dítě s komunikačními obtížemi	Drobná vada řeči – patlavost	Logopedie
	Špatná školní docházka a výsledky		
	Nízké sebehodnocení/sebepoškozování	Vytrhává si vlasy a škrábe se na předloktích	Kontaktován psycholog
	Vzpurné/zlostné dítě	Agresivita ve vztahu k mladším dětem	
	Dítě zažilo ztrátu/úmrť blízké osoby	Smrt matky	
Rodičovská kapacita	„Mladá“ matka	Chybí matka	Od 3 let dítěte
	Rodič se špatnou školní docházkou a výsledky v anamnéze	Otec měl hlavně problémy s chováním ve vyšších ročnících (agrese)	Informace od matky otce
	Rodič byl jako dítě umístěn mimo rodinu	Otec byl v dětství týrán vlastním otcem – nebyl mimo rodinu	Informace od otce
	Zneužívání návykových látek / alkoholu	Matka byla alkoholička	Informace od otce
	Rodič s obtížemi v oblasti duševního zdraví / s mentálním postižením	Fyzické násilí ze strany otce, slovní agrese vůči dítěti i okolí	
	Nedostatečné docházení na zdravotní prohlídky		
	Tělesné zdravotní omezení		
	Prožitá ztráta blízké osoby	Smrt matky/manželky	
	Z péče rodiče bylo dříve odebráno jiné dítě		
Rodina a prostředí	Problematické uspořádání domácnosti (např. společné spaní atd.)	Honzík spí ve společné posteli s otcem	
	Nejistý imigrační status		
	Špatná kvalita bydlení	Společné bydlení s otcem otce – v domácnosti jsou pouze muži; v domě bývá často zima	Otec se bojí dědy
	Bezdomovectví / nejisté bydlení		
	Časté stěhování		
	Členové rodiny bez práce	Otec od smrti matky bez práce	
	Velmi nízké příjmy / vysoké dluhy	Otec má několik exekucí – jsou strhávány z vdovského důchodu	Řešeno SAS
	„Rekonstruované“/složené rodiny		
	Série navazujících vztahů	Otec střídá partnerky – nestabilní, krátké vztahy	
	Rodič samoživitel	Otec samoživitel	

4.3 Rozhodujeme v zájmu dítěte

Nástroj RVZD vznikl v roce 2011 v České republice. Byl vytvořen autorkami Janou Kocourkovou a Riou Černou. Následující text je metodikou zpracovanou přímo autorkami, text je citován ve znění vypracovaném autorkami.

4.3.1 Pomocník RVZD

Rozhodujeme V Zájmu Dítěte

Pomocník na vyhodnocení rodičovských kompetencí

Mgr. Jana Kocourková

Mgr. Ria Černá

Historie vzniku

Pracujeme s ohroženými dětmi a jejich rodinami již několik let a jsme přesvědčeny, že **míra subjektivity by při tak závažném rozhodnutí, jako je návrh na odebrání dítěte z péče rodičů či jiných pečujících osob, měla být co nejnížší**, i když se jí zcela vyhnout nelze. Důvodem a motivací pro vytvoření Pomocníka Rozhodujeme V Zájmu Dítěte (dále jen RVZD) v roce 2011 bylo k této objektivizaci pomoci.

Pomocník RVZD v sobě propojuje kvalitativní a kvantitativní hledisko situace ohroženého dítěte.

Při tvorbě Pomocníka jsme vycházely z diplomové práce Vztahové zázemí dítěte do 6 let věku v Kojeneckém ústavu s dětským domovem v Plzni (Jana Kocourková, 2009) a ze základních teorií potřeb dítěte a funkcí rodiny (teorie attachmentu J. Bowlbyho a M. Ainsworth, teorie funkčnosti rodiny J. Dunovského, strukturální teorie rodiny S. Minuchina, aj.).

Kdy se dá RVZD využít

Předložený Pomocník nemůže být používán samoúčelně a nelze rozhodnout o dalším postupu v situaci konkrétního dítěte pouze na základě jednorázového vyhodnocení. Pomocník má sloužit jako podpora pro pracovníka, který vstupuje do kontaktu s rodinou opakovaně, má k dispozici veškerá anamnestická data dítěte a jeho rodiny, je orientován v tom, jaké všechny služby ohrožená rodina využívala či aktuálně využívá.

Po zmapování situace dítěte a jeho rodiny lze Pomocníka RVZD využít:

- pro **stanovení oblastí, ve kterých rodina a ohrožené dítě potřebují nejvíce pomoci** (např. další cílenou podporou od odborníků),
- pro **monitoring změny situace ohroženého dítěte** (porovnáním získané bodové hodnoty opakovaným použitím Pomocníka RVZD s časovým odstupem, např. po 6 měsících spolupráce s rodinou),
- pro **rozhodování o návratu dítěte zpět do péče rodičů či odebrání dítěte z jejich péče**.

Komu je RVZD určen

Sociálním pracovníkům OSPOD a všem dalším subjektům, které pracují s ohroženou rodinou a mají rozhodovat, případně se vyjadřovat k tomu, nakolik je dítě v rodině ohroženo a jaký další postup je v jeho zájmu.

Jak se RVZD používá

Pracovník sleduje 9 kritérií s 18 indikátory pomocí **záznamového archu** Pomocníka RVZD. Jednotlivá **kritéria** jsou blíže kvalitativně popsána, aby pracovník věděl, co všechno sledované kritérium zahrnuje. Každý **indikátor** má čtyřbodovou škálu s kvalitativním popisem. Pracovník vybírá položku, která nejvíce odpovídá situaci ohroženého dítěte, a zapíše to do záznamového listu.

RVZD nabízí dvě možnosti, jak s ním pracovat. Jednou možností je vyplnění elektronické verze RVZD. Tato verze navíc obsahuje výpis rizik, který se automaticky vyplní po zaškrtnutí škály v hodnotě 3 nebo 4 (tj. u vysokého rizika). Druhou možností, jak s RVZD pracovat, je vyplnění papírové podoby RVZD. Oboje se vyplňuje stejným způsobem, jen u elektronické verze dojde navíc k vypsání rizik.

Záznamový arch u každého dítěte v rodině vyhodnocuje pracovník sám, předpokládá to jeho dobrou znalost situace dítěte a rodinných poměrů. V některých případech je vhodné vyhodnocovat v rámci případové konference, např. situaci rodiny dobře zná více odborníků – sociální pracovník OSPOD, sociální pracovník NNO, psycholog. S výstupem z RVZD a doporučením je vždy rodina seznámena (buď samotným pracovníkem, který situaci rodiny vyhodnotil, nebo je-li rodina přizvána na případovou konferenci, pak v rámci jejího průběhu; není-li přizvána, pak po případové konferenci).

Zpracování záznamového archu trvá přibližně 30 minut.

Terminologie v záznamovém archu

- Dítě – dítě, které je považováno některou ze stran (samotná rodina, subjekty poskytující rodině podporu či vykonávající kontrolu) za ohrožené a kvůli němuž se vyhodnocení realizuje
- Rodina – lidé žijící v jedné domácnosti, kteří se za rodinu považují
- Rodiče – matka, otec dítěte⁹⁹
- Jiné pečující osoby – jiní dospělí, kteří pečují o dítě (adoptivní rodiče, pěstouni, příbuzní...) a zastávají roli matky a otce
- Odborník, odborníci – subjekty poskytující dítěti a rodině podporu, vykonávající sociálně-právní ochranu dítěte, poskytující konkrétní službu (sociální, terapeutickou, lékařskou atd.) některému členovi rodiny

Vyhodnocení a doporučení pro další práci s rodinou

- Po vyhodnocení situace ohroženého dítěte pomocí RVZD **zjistíme celkový počet bodů z jednotlivých indikátorů** (v případě hodnocení situace dítěte, o kterého pečuje pouze jeden z rodičů, se indikátor 4a nehodnotí). Jako riziková hodnotíme kritéria, která mají bodovou hodnotu 3 nebo 4. Tyto rizikové indikátory se zároveň automaticky vypíšou do tabulky Výpis rizik.
- Vzhledem k tomu, že výstupem RVZD je i kvantitativní ukazatel situace rodiny, je možné využít výsledný počet bodů rodiny jako **motivační prvek na cestě ke změně**.
- Pracovník využije těchto informací k sestavení plánu práce s rodinou, kdy rodina ví, že snížením celkového počtu bodů se daří zlepšovat péči o dítě, což je prevence jeho odebrání.

⁹⁹ Pozn.: V záznamovém archu se užívá termínů „matka“, „otec“ pro všechny pečující osoby.

Práce s rodinou vyžaduje nejenom sociálně aktivizační službu, ale i nutnost spolupráce rodiny s dalším odborníkem (psycholog, psychiatr, psychoterapeut atd.), jestliže jeden nebo oba rodiče „naskórují“ 4 body u jednoho nebo více z těchto indikátorů:

- 2a** Nemoci a sociálně patologické jevy u matky
- 2b** Nemoci a sociálně patologické jevy u otce
- 4a** Stabilita vztahu mezi manželi/partnery a vztah mezi bývalými manželi/partnery pečujícími o dítě
- 5a** Typ vazby k dítěti ze strany matky
- 5b** Typ vazby k dítěti ze strany otce
- 6a** Míra naplňování potřeb dítěte, příp. týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte,
- 9a** Limity matky
- 9b** Limity otce

V případě, že pracovník poskytující sociálně aktivizační služby ukončuje spolupráci s rodinou, definuje pomocí RVZD klíčové indikátory, u kterých je třeba ze strany sociálního pracovníka OSPOD **následná podpora, případně i dohled, aby dítě nebylo v rodině znovu ohroženo.**

Použitá literatura

Kocourková, J.: *Vztahové zázemí dítěte do 6 let věku v Kojeneckém ústavu s dětským domovem v Plzni*. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Pedagogická fakulta. 2009.

Esterková, M.: *Vazba dětí k dospělě pečující osobě v dětském domově – analýza situace a možností*. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. 2008.

Řízení rizik

Nástroj samotný neobsahuje svůj vlastní postup pro řízení rizik. Po identifikaci ochranných a rizikových faktorů je tedy třeba tyto faktory zohlednit v individuálním plánu ochrany dítěte nebo v plánu či pravidlech bezpečí. Více k řízení rizik viz kapitola 2.3.

4.3.2 Výhody a nevýhody

Výhody nástroje:

- Nástroj vychází z českého kulturního prostředí.
- Spojení kvalitativního a kvantitativního úhlu pohledu na rodinu.
- Bodová škála může být motivační pro rodiče na cestě ke změně.
- Vyjmenování indikátorů, kdy je nezbytné přizvat psychologa nebo psychiatra.
- Možnosti využití na případové konferenci nebo na intervizi.
- Rizika s vyšší bodovou hodnotou se automaticky vypíší do samostatné tabulky Výpis rizik, což zřehledňuje práci.

Nevýhody nástroje:

- Vyhodnocuje pouze rodičovskou kapacitu a nezohledňuje další faktory.
- Výpis rizik je obecný, není konkrétní.
- Nástroj nepracuje s řízením rizik.

4.3.3 Příklad z praxe sociálně aktivizační služby pro rodiny

1. Složení rodiny				
Zjišťujeme informace o tom, zda je rodina úplná, neúplná nebo doplněná, a dále míru konfliktnosti soužití mezi členy domácnosti.				
Indikátory:				
1a. Složení rodiny				
1b. Konflikty vyplývající ze soužití všech členů v jedné domácnosti				
	4	3	2	1
1a.	V rodině nejsou vyjasněné rodičovské role. Neexistence stabilní pečující osoby. Pečující osoby se u dítěte nepředvídatelně střídají.	Dítě ve střídavé péči rodičů (dítě neprospívá).	Rodina neúplná (jeden rodič žije s dítětem sám, bez nového partnera). Rodina doplněná (jeden vlastní rodič, který má svěřené dítě do péče, žije v novém manželství/partnerství). Dítě ve střídavé péči rodičů (dítě prospívá).	Rodina úplná (vlastní otec a matka dítěte).
	●	●	●	●
1b.	Konfliktní soužití. Bez snahy o řešení sporů.	Konfliktní soužití. Téměř bez schopnosti spory řešit.	Mírně konfliktní soužití. Dostačující schopnost spory řešit.	Téměř bezkonfliktní soužití. Dobrá schopnost spory řešit.
	●	●	●	●

2. Nemoci a sociálně patologické jevy v chování a v osobnosti rodičů				
Sledujeme výskyt nemocí (dlouhodobé chronické onemocnění, cukrovka, rakovina, roztroušená skleróza aj.) a společensky nebezpečných jevů u rodičů dítěte (např. drogová závislost, alkoholismus, poruchy chování, násilí, vandalismus, terorismus, šikana, kriminalita, rasismus, prostituce, pornografie, gamblerství) a dále např. tyto jevy: extrémně zvýšená nemocnost, přítomnost psychiatrické diagnózy, popř. psychologické potíže. Sledujeme také úroveň společenské adaptace. Výskyt těchto jevů sledujeme vždy ve vztahu k dítěti a k důsledkům, které to pro dítě přináší. <i>Pozn.: při hodnocení indikátorů se nemusí jednat o potvrzenou diagnózu, ale sledujeme symptomy možné diagnózy (např. diagnóza = syndrom závislosti na alkoholu dle MKN 10, symptomy = nadměrné užívání alkoholických nápojů aj.)</i>				
	4	3	2	1
2a.	Matka se závažnými obtížemi, bez snahy a zájmu se léčit. Není v péči odborníků. Příklad: alkoholismus, drogová závislost, gamblerství, neléčená psychiatrická diagnóza, kriminalita, prostituce aj.	Matka aktuálně s obtížemi. Příklad: závislost na návykových látkách, je v současné době v léčbě nebo krátce po léčbě, schopnost dlouhodobé abstinence zatím neprokázána. Příklad: diagnostikováno psychiatrické onemocnění nebo psychologické a psychiatrické potíže, matka dosud v intenzivní péči odborníka.	Matka v minulosti s obtížemi. Příklad: v minulosti závislá na návykových látkách / psychologické potíže, nyní dlouhodobá abstinence, příp. je preventivně pod kontrolou odborníka. V současné době schopna trvalé společenské adaptace, jednání matky a její zdravotní stav nemají na vývoj dítěte zásadní negativní vliv.	Matka téměř bez obtíží.
2b.	☒ Otec se závažnými obtížemi, bez snahy a zájmu se léčit. Není v péči odborníků. Příklad: alkoholismus, drogová závislost, gamblerství, neléčená psychiatrická diagnóza, kriminalita, prostituce aj.	Otec aktuálně s obtížemi. Příklad: závislost na návykových látkách, je v současné době v léčbě nebo krátce po léčbě, schopnost dlouhodobé abstinence zatím neprokázána. Příklad: diagnostikováno psychiatrické onemocnění nebo psychologické potíže, otec dosud v intenzivní péči odborníka.	Otec v minulosti s obtížemi. Příklad: v minulosti závislý na návykových látkách / psychologické potíže, nyní dlouhodobá abstinence, příp. je preventivně pod kontrolou odborníka. V současné době schopen trvalé společenské adaptace, jednání otce a jeho zdr. stav nemají na vývoj dítěte zásadní negativní vliv.	Otec téměř bez obtíží.

3. Zaměstnanost a finanční závazky rodičů

Mapujeme zaměstnanost/nezaměstnanost rodičů, sledujeme schopnost, možnost a ochotu rodičů zajistit pravidelný měsíční příjem a v případě zadlužení či jiných pohledávek schopnost, možnost a snahu tyto dluhy a pohledávky splácet. Mapujeme také, nakolik zaměstnání, případně studium či jiné vzdělávání rodiče ovlivňuje jeho volný čas strávený s dítětem.

Indikátory:

3a. Zaměstnanost/nezaměstnanost matky dítěte

3b. Zaměstnanost/nezaměstnanost otce dítěte

3c. Příjmy a závazky rodiny

	4	3	2	1
3a.	Dlouhodobá nezaměstnanost, není zabezpečena příjmem manžela / partnera / jiné osoby. Bez snahy zaměstnání hledat.	Matka nezaměstnaná nebo nárazové brigády, bez schopnosti udržet stále zaměstnání, většinou bez snahy zaměstnání hledat, často bez evidence na úřadu práce. Matka tráví všechn volný čas prací/studiem, v místě bydliště dítěte se téměř nevyskytuje.	Matka střídá zaměstnání se snahou najít stále zaměstnání. Matka je v evidenci úřadu práce, pobírá podporu v nezaměstnanosti, aktivně spolupracuje s ÚP. Matka tráví většinu volného času prací/studiem.	Zaměstnaná nebo na rodičovské dovolené. Žena v domácnosti nebo studující matka zabezpečena příjmem manžela / partnera / jiné osoby nebo jiným příjmem (invalidní důchod, starobní důchod).
3b.	Dlouhodobá nezaměstnanost, není zabezpečen příjmem manžely / partnerky / jiné osoby. Bez snahy zaměstnání hledat.	Otec nezaměstnaný nebo nárazové brigády, bez schopnosti udržet stále zaměstnání, většinou bez snahy zaměstnání hledat, často bez evidence na úřadu práce. Otec tráví všechn volný čas prací/studiem, v místě bydliště dítěte se téměř nevyskytuje.	Otec střídá zaměstnání se snahou najít stále zaměstnání. Otec je v evidenci úřadu práce, pobírá podporu v nezaměstnanosti, aktivně spolupracuje s ÚP. Otec tráví většinu volného času prací/studiem.	Zaměstnaný nebo na rodičovské dovolené. Muž v domácnosti nebo studující otec, zabezpečen příjmem manžely / partnerky / jiné osoby nebo jiným příjmem (invalidní důchod, starobní důchod).
3c.	Výše příjmu rodiny je nedostatečná. Příjem již nelze navýšit dalšími dávkami státní sociální podpory nebo hmotné nouze. Rodina má dluhy, které nesplácí. Již nařízená exekuce bez možnosti či schopnosti splácet.	Není zajištěn pravidelný příjem rodiny, který by mohl zcela pokrýt náklady na provoz domácnosti (nájemné, zálohy, potraviny, hygienické potřeby aj.) a péči o dítě. Příjem lze navýšit dávkami státní sociální podpory nebo hmotné nouze. Rodina má dluhy, které z většiny nesplácí. Hrozí exekuce, nebo max. 1 exekuce je již nařízena.	Výše příjmu rodiny vyžaduje schopnost dobře s financemi hospodařit, což rodina většinou zvládá. Rodina má dluhy, splácení je nepravděelné.	Pravidelný dostatečný měsíční příjem k zajištění nákladů na provoz domácnosti (nájemné, zálohy, potraviny, hygienické potřeby aj.) a péči o dítě. Případné půjčky či dluhy bez potíží splácí.

4. Manželství/partnerství/rozvod/rozchod				
Posuzujeme povahu vztahu mezi manželi/partnery – způsob komunikace, schopnost a ochotu řešit spory, rovnocennost partnerů/manželů, závislost partnerů/manželů atd. V případě rozvodu či rozvodu partnerů/manželů posuzujeme způsob komunikace, schopnost řešit spory a vyměňovat si informace při zajištění péče o dítě.				
Indikátory:				
4a. Stabilita vztahu mezi manželi/partnery a vztah mezi bývalými partnery pečujícími o dítě				
	4	3	2	1
4a.	Rozvrácený vztah. Spory mají výrazný negativní dopad na soužití celé rodiny a vytváří konfliktní prostředí, které ústí ve strach z druhého manžela/partnera nebo vede i k domácímu násilí. V případě rozvodu či rozchodu dítě zavrženého rodiče (syndrom zavrženého rodiče).	Nefungující, nerovnocenný vztah. Závislost jednoho partnera na druhém nebo vzájemná závislost obou manželů/partnerů. Vztah s častými spory, které nejsou konstruktivně řešeny nebo jsou popírány a často fixují určité problémy v rodině. V případě rozvodu či rozchodu brání pečující rodič kontaktu dítěte s druhým rodičem.	Fungující vztah s občasnými spory/konflikty, jejichž řešení je někdy nepřiměřené dané situaci (někdy nedovedou nebo neumí spor řešit adekvátně). Někdy malá angažovanost jednoho nebo obou manželů/partnerů ve vztahu a při řešení případných sporů.	Fungující, podporující a rovnocenný vztah. Otevřená komunikace. Vzájemný respekt a důvěra. Konstruktivní a adekvátní řešení případných sporů/konfliktů.
	●	●	●	●

5. Typ vazby rodiče k dítěti a míra kontroly dítěte ze strany rodičů

Sledujeme typ vazby rodičů k dítěti (5a, 5b). Vyskytují se 4 typy vztahové vazby blíže popsané níže:

Dále posuzujeme, nakolik má rodič přehled o aktivitách a o chování dítěte, nakolik je schopen a ochoten dítě přiměřeně věku kontrolovat a vyhodnocovat rizika svého jednání ve vztahu k dítěti (5c). Mapujeme, zda a jak je rodič schopen zvládnout vlastními silami nebo s pomocí odborníků problémové chování dítěte (agresivita, záško-láctví, lhaní, útky, krádeže, závislosti – drogy, alkohol, automaty...).

Indikátory:

5a. Typ vazby k dítěti ze strany matky

5b. Typ vazby k dítěti ze strany otce

5c. Míra kontroly dítěte ze strany rodičů

	4	3	2	1
5a.	<p>Nejistá – dezorganizovaná vazba.</p> <p>Matka vzbuzuje v dítěti strach, ve vztahu k dítěti se matka chová zcela nepředvídatelně.</p> <p>Dítě se pak projevuje příliš ostražitě, může předstírat náklonnost nebo poslušnost, bývá nervózní, snaží se získat kontrolu nad situacemi, které jsou pro něj ohrožující.</p>	<p>Nejistá – úzkostná, ambivalentní vazba.</p> <p>Matka v určitých situacích potřeby dítěte vyslyší a uspokojí, jindy je v podobné situaci naopak pro dítě nečekaně nedostupná či reaguje na jeho potřeby nečitelně.</p> <p>Dítě se pak dožaduje její pozornosti, snaží se jí zavděčit, lpi na matce. Projevuje strach ze ztráty matky i v běžných situacích, je plačtivé a nedá se snadno utiшит.</p>	<p>Nejistá – vyhýbavá vazba.</p> <p>Matka je odmítající, nereaguje na potřeby dítěte nebo reaguje pozdě. Je k dítěti a jeho potřebám málo citlivá a nepřístupná.</p> <p>Dítě se pak projevuje jako odtazité, udržuje odstup, jeví se samostatně, nepřátelské až agresivní. Minimalizuje vlastní pocity.</p>	<p>Jistá vazba navozující pocit bezpečí.</p> <p>Matka reaguje na dítě přiměřeně, dítě je v přítomnosti matky uvolněné.</p>
5b.	<p>Nejistá – dezorganizovaná vazba.</p> <p>Otec vzbuzuje v dítěti strach, ve vztahu k dítěti je otec zcela nepředvídatelný.</p> <p>Dítě se pak projevuje příliš ostražitě, může předstírat náklonnost nebo poslušnost, bývá nervózní, snaží se získat kontrolu nad situacemi, které jsou pro něj ohrožující.</p>	<p>Nejistá – úzkostná, ambivalentní vazba.</p> <p>Otec v určitých situacích potřeby dítěte vyslyší a uspokojí, jindy je v podobné situaci naopak pro dítě nečekaně nedostupný, či reaguje na jeho potřeby nečitelně.</p> <p>Dítě se pak dožaduje jeho pozornosti, snaží se mu zavděčit, lpi na otci. Projevuje strach ze ztráty otce i v běžných situacích, je plačtivé a nedá se snadno utiшит.</p>	<p>Nejistá – vyhýbavá vazba.</p> <p>Otec je odmítající, nereaguje na potřeby dítěte nebo reaguje pozdě. Je k dítěti a jeho potřebám málo citlivý a nepřístupný.</p> <p>Dítě se pak projevuje jako odtazité, udržuje odstup, jeví se samostatně, nepřátelské až agresivní. Minimalizuje vlastní pocity.</p>	<p>Jistá vazba navozující pocit bezpečí.</p> <p>Otec reaguje na dítě přiměřeně, dítě je v přítomnosti otce uvolněné.</p>

	4	3	2	1
5c.	<p>Oba rodiče žijící v domácnosti s dítětem / rodič vychovávající dítě sám nekontrolují/ nekontroluje dítě přiměřeně jeho věku (téměř vůbec, nebo nadměrně, stále) a nevyhodnocují/nevyhodnocuje rizika svého jednání ve vztahu k dítěti z důvodu nezájmu, preference vlastních potřeb, ze strachu z druhé osoby (např. z partnera, na kterém je matka závislá).</p> <p>U dítěte se vyskytuje problémové chování, které nejsou rodiče / rodič vychovávající dítě sám schopni/ schopen zvládnout vlastními silami a zároveň chybí aktivní zájem situaci dítěte řešit.</p>	<p>Oba rodiče žijící v domácnosti s dítětem / rodič vychovávající dítě sám nekontrolují/ nekontroluje dítě přiměřeně jeho věku (téměř vůbec, nebo nadměrně, stále) a nevyhodnocují/nevyhodnocuje rizika svého jednání ve vztahu k dítěti (např. z nezralosti, z neznalosti...).</p> <p>Rodiče / rodič vychovávající dítě sám nemají/nemá přehled o aktivitách dítěte mimo rodinu.</p> <p>U dítěte se vyskytuje problémové chování, které nejsou rodiče / rodič vychovávající dítě sám schopni/ schopen zvládnout vlastními silami ani s pomocí odborníků.</p>	<p>Alespoň jeden z rodičů žijící v domácnosti s dítětem, dítě přiměřeně věku kontroluje.</p> <p>Má přehled o jeho aktivitách mimo rodinu.</p> <p>U dítěte se vyskytuje problémové chování, které je alespoň jeden rodič schopen zvládnout vlastními silami, příp. s pomocí odborníků.</p> <p>(Pozn. výše uvedené se nevztahuje na rodiče, který vychovává dítě sám.)</p>	<p>Oba rodiče žijící v domácnosti s dítětem / rodič vychovávající dítě sám dítě přiměřeně věku kontrolují/kontroluje.</p> <p>Rodiče mají / rodič má přehled o aktivitách dítěte mimo rodinu.</p>

6. Symptomy špatného zacházení s dítětem ze strany rodičů

Zjišťujeme, jak jsou v rodině naplňovány potřeby dítěte a zda v rodině dochází k zanedbávání, týrání nebo zneužívání dítěte (tzv. syndrom CAN).

Indikátory:

6a. Míra naplňování potřeb dítěte, příp. týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte

	4	3	2	1
6a.	Dítě je obětí týrání, sexuálního zneužívání nebo závažného zanedbávání.	<p>Rodina vykazuje symptomy špatného zacházení s dítětem. Např. podvýživa, opakovaný výskyt modřin, podlitin, zranění, které rodiče/děti neumí přesvědčivě vysvětlit či každý člen rodiny podává jiné vysvětlení.</p> <p>Dítě je zakřiknuté v přítomnosti rodiče, vyhýbá se kontaktu, projevuje strach z rodiče či neprojevuje emoce vůbec atd.</p> <p>Potřeby dítěte jsou naplňovány pouze po materiální stránce (zajištěna strava, teplo aj.), psychické potřeby jsou opomenuty (rodiče nevěnují dítěti dostatečnou pozornost). Dítě sdělilo, že jej rodič/rodiče často bije/biji nebo trestá/trestají nebo používá/používají nadávky nebo ho obviňuje/obviňují či jinak zanedbává/zanedbávají (hlad, zima...), nebo dítě popsal možné náznaky sexuálního zneužívání ze strany rodiče/rodičů.</p>	Rodič/rodiče naplňují dítěti pouze psychické potřeby (příjeti, blízkost, ocenění, podněty aj.) a materiální potřeby jsou opomíjeny (zajištěna strava, teplo aj.). Naplnění potřeb nelze jednoznačně vyhodnotit vzhledem k uzavřenosti rodinného systému, rodičů, dětí. To může pro dítě představovat riziko.	Potřeby dítěte jsou naplňovány.
	●	●	●	●

7. Sourozenci dítěte				
<p>Sledujeme, zda sourozenec/sourozenci dítěte vyrůstali/vyrůstá/vyrůstají ve vlastní rodině, v náhradní rodinné péči (NRP), nebo v ústavním zařízení. Mapujeme míru rizika, která z těchto informací vyplývá pro dítě, jehož situaci nyní vyhodnocujeme. Zdravotním postižením je zde myšleno tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit dítě závislé na pomoci jiné osoby. V tomto smyslu se má jednat o zdravotní postižení dítěte, které vyžaduje specializovanou lékařskou péči, dítě je třeba v jeho stavu stabilizovat a rodiče se učí, jak dítěti péči poskytovat v domácím prostředí.</p>				
Indikátory:				
7a. Péče rodičů o sourozence dítěte				
	4	3	2	1
	Matka / otec / oba rodiče umístili nebo jim byli odebráni 2 a více sourozenci dítěte, u kterého používáme RVZD.	Matka / otec / oba rodiče mají ve své péči jen některé ze sourozenců dítěte, ostatní vyrůstají mimo rodinu z důvodu sociálního či zdravotně-sociálního (např. 1 sourozenec vyrůstá v rodině, 2 další sourozenci v NRP / v ústavním zařízení). Matka / otec / oba rodiče umístili nebo jim byl odebrán (do NRP / do ústavního zařízení) jediný sourozenec dítěte z důvodu sociálního či zdravotně-sociálního.	Matka / otec / oba rodiče mají nebo měli jednoho či více sourozenců dítěte umístěné v ústavním zařízení / v NRP (z důvodu zdravotního postižení a o sourozence dítěte neprojevovali dále zájem), další děti nemají, nebo ostatní sourozence dítěte mají ve své péči. U sourozenců dítěte se vyskytly/vyskytují sociálně patologické jevy (psychické potíže, psychiatrické onemocnění, psychosomatické onemocnění).	Dítě nemá sourozence. Matka / otec / oba rodiče mají v péči všechny sourozence dítěte. Nebo mají/měli sourozence dítěte umístěné v ústavním zařízení / NRP z důvodu zdravotního postižení, které vyžaduje/ vyžadovalo specializovanou lékařskou péči. Matka / otec / oba rodiče mají/měli o sourozence dítěte zájem a po stabilizaci zdravotního stavu se sourozenec/sourozenci dítěte vrátí/vrátili zpět do rodiny.
7a.				

8. Bydlení				
Sledujeme, jaké jsou bytové podmínky rodiny z hlediska způsoby bydlení a z hlediska kvality a čistoty bydlení (jak je bydlení velké, zda má dítě svůj vlastní prostor, pokoj či hrací kout, prostor pro školní přípravu atd.); dále stav domácnosti z hlediska čistoty, uspořádanosti, případně přítomnosti nepříznivých faktorů prostředí – prach, exhalace, nedostatečné osvětlení, hluk, nevhodná teplota, nevhodná vlhkost, pach, dým, saze, plíseň, paraziti atd.). Uspořádanosti bydlení se rozumí celková upravenost a přehlednost pro jednotlivé členy rodiny, jak jsou patrná osobní teritoria jednotlivců, zda mají věci svá místa, zda se dítě v domácnosti dobře vyzná a orientuje atd.				
Indikátory:				
8a. Způsob bydlení rodiny				
8b. Kvalita bydlení (velikost, vybavení, voda, teplo, elektrina)				
8c. Čistota a uspořádanost bydlení				
	4	3	2	1
8a.	Rodina je bez domova, případně se její bydliště neustále mění (u známých, po ubytovnách, na ulici).	Ubytovna nevhodná pro rodiny s dětmi.	Azylový dům, chráněné bydlení, ubytovna vhodná pro rodiny s dětmi, pěstounská rodina na přechodnou dobu pro rodiče s dítětem, vězení pro rodiče s dítětem (tzn. otázka bydlení je vyřešena pouze přechodně).	Stabilní bydlení: vlastní byt / dům / nájemní byt / sociální byt (bydlení s nižším nájemným).
8b.	Absolutně nevyhovující prostředí pro život, výchovu a zdravý vývoj dítěte.	Kvalita bydlení výrazně narušuje podmínky vhodné pro život, výchovu a zdravý vývoj dítěte. Např. bydlení není dostatečně velké a vybavené (v závislosti na počtu členů domácnosti), dítě nemá vlastní prostor. Je odpojená elektrina nebo odpojený plyn, neteče teplá voda nebo je nefunkční vytápění bytu, což ohrožuje zdraví a vývoj dítěte.	Kvalita bydlení má určité nedostatky, které přímo neohrožují život, výchovu a zdravý vývoj dítěte, ale je v zájmu dítěte usilovat o jejich nápravu. Např. bydlení není dostatečně velké a vybavené (v závislosti na počtu členů domácnosti), dítě nemá vlastní prostor. Voda, elektrina, plyn, vytápění jsou funkční (příp. některá ze služeb je nefunkční, ale to neohrožuje zdraví a vývoj dítěte).	Kvalita bydlení splňuje podmínky pro výchovu a zdravý vývoj dítěte. Bydlení je dostatečně velké, vybavené (resp. dítě má vlastní prostor), je plně zařízené, vytápěné, s teplou vodou, zapojenou elektrinou, zapojeným plynem.
8c.	Bydlení je z hlediska hygieny zcela nevyhovující pro zdravý vývoj dítěte. Uspořádanost domácnosti nevyhovuje potřebám členů rodiny.	Bydlení z hlediska hygieny výrazně narušuje podmínky pro zdravý vývoj dítěte. Rodiče neprojevují zájem podmínky zlepšit. O uspořádanosti domácnosti nemají rodiče „ani ponětí“ (rodiče nevěnují prostředí žádnou pozornost).	Bydlení má z hlediska hygieny nedostatky, rodiče projevují snahu nedostatky odstraňovat. Uspořádání domácnosti se jeví chaoticky nebo perfekcionistařsky.	Bydlení je z hlediska hygieny v pořádku. Uspořádanost domácnosti vyhovuje potřebám všech členů rodiny.

9. Limity rodičů při péči o dítě				
Zjišťujeme schopnost rodičů zajistit soustavou a potřebnou péči dítěti tak, aby nebyl ohrožen jeho zdravý vývoj. Sledujeme osobnosti i osobní limity rodičů při výchově a rozvoji dítěte. Limity rodičů v péči o dítě mohou souviset s rizikovým trávením volného času, s psychickými potížemi, s psychiatrickým onemocněním (např. závislost na návykových látkách, deprese, úzkosti, schizofrenie, poruchy osobnosti), s psychosomatickým onemocněním, nebo se závažným mentálním nebo tělesným postižením. V jiné situaci může být limit rodičů v péči o dítě dán hraničním počtem dětí v rodině, případně přetížeností rodičů/rodiče. Vliv na limity rodičů může mít také bezradnost, nezralost (ve smyslu nezkušenosti s rodičovskou rolí a ve smyslu nedostatku sebereflexe své rodičovské role), popř. zahálčivý život rodiče aj.				
	4	3	2	1
9a.	Matka není schopna zvládnout soustavou péči o dítě a nastavovat dítěti pravidla. Matka neprojevuje o dítě téměř žádný zájem.	Matka se jeví jako nezodpovědná v péči o dítě, často pečuje pouze na přímý popud svého okolí. Dítě v péči matky neprospívá, matka nenaplníuje potřeby dítěte. Matka s dítětem vědomě či nevědomě manipuluje, příp. uspokojuje své potřeby skrze dítě, příp. dává přednost svým potřebám před potřebami dítěte.	Matka se jeví jako nezralá nebo bez zkušeností v péči o dítě nebo je přetížena a péči o dítě proto vzdává (rezignace). V kompetencích matky je naučit se dobře zvládat péči sama tak, aby nebylo ohroženo zdraví a vývoj dítěte.	Matka je schopná zvládat péči o dítě, zajistit mu soustavný rozvoj a nastavit dítěti jasná pravidla. V případě potřeby matka využívá pomoc odborníka.
		●	●	●
9b.	Otec není schopen zvládnout soustavou péči o dítě a nastavovat dítěti pravidla. Otec neprojevuje o dítě téměř žádný zájem.	Otec se jeví jako nezodpovědný v péči o dítě, často pečuje pouze na přímý popud svého okolí. Dítě v péči otce neprospívá, otec nenaplníuje potřeby dítěte. Otec s dítětem vědomě či nevědomě manipuluje, příp. uspokojuje své potřeby skrze dítě, příp. dává přednost svým potřebám před potřebami dítěte.	Otec se jeví jako nezralý nebo bez zkušeností v péči o dítě nebo je přetížena a péči o dítě proto vzdává (rezignace). V kompetencích otce je naučit se dobře zvládat péči sám tak, aby nebylo ohroženo zdraví a vývoj dítěte.	Otec je schopen zvládat péči o dítě, zajistit mu soustavný rozvoj a nastavit dítěti jasná pravidla. V případě potřeby otec využívá pomoc odborníka.
		●	●	●

RIZIKA v RODINĚ

	VELMI VYSOKÉ RIZIKO	VYSOKÉ RIZIKO
1. Složení rodiny	Konfliktní soužití. Bez snahy o řešení sporů.	
2. Nemoci a sociálně patologické jevy v chování a v osobnosti rodičů	Matka se závažnými obtížemi, bez snahy a zájmu se léčit. Není v péči odborníků. Př. alkoholismus, drogová závislost, gamblerství, neléčená psychiatrická diagnóza, kriminalita, prostituce aj. Otec se závažnými obtížemi, bez snahy a zájmu se léčit. Není v péči odborníků. Př. alkoholismus, drogová závislost, gamblerství, neléčená psychiatrická diagnóza, kriminalita, prostituce aj.	
3. Zaměstnanost a finanční závazky rodičů		Není zajištěn pravidelný příjem rodiny, který by mohl zcela pokrýt náklady na provoz domácnosti (nájemné, zálohy, potraviny, hygienické potřeby, aj.) Příjem lze navýšit dávkami státní sociální podpory nebo hmotné nouze. Rodina má dluhy, které z většího nesplicí. Hrozí exekuce, nebo max. 1 exekuce je již nařízená.
4. Manželství/partnersví rozvod/rozchod	Rozvrácený vztah. Spory mají výrazný negativní dopad na soužití celé rodiny a vytváří konfliktní prostředí, které ústí ve strach z druhého manžela/partnera nebo vede i k domácímu násilí. V případě rozvodu či rozchodu dítě zavrhlho druhého rodiče (syndrom zavrženého rodiče).	
5. Typ vazby rodiče k dítěti a míra kontroly dítěte ze strany rodičů		Nejistá – úzkostná, ambivalentní vazba. Matka v určitých situacích potřeby dítěte vyslyší a uspokojí, jindy je v podobné situaci naopak pro dítě nečekaně nedostupná či reaguje na jeho potřeby nečitelně. Dítě se pak dožaduje její pozornosti, snaží se jí zavděčit, lpí na matce. Projevuje strach ze ztráty matky i v běžných situacích, je plachtivé a nedá se snadno utišit. Nejistá – úzkostná, ambivalentní vazba. Otec v určitých situacích potřeby dítěte vyslyší a uspokojí, jindy je v podobné situaci naopak pro dítě nečekaně nedostupný či reaguje na jeho potřeby nečitelně. Dítě se pak dožaduje jeho pozornosti, snaží se mu zavděčit, lpí na otci. Projevuje strach ze ztráty otce i v běžných situacích, je plachtivé a nedá se snadno utišit.
6. Symptomy špatného zacházení s dítětem ze strany rodičů		
7. Sourozenci dítěte		
8. Bydlení		
9. Limity rodičů při péči o dítě		Otec se jeví jako nezodpovědný v péči o dítě, často pečuje pouze na přímý popud svého okolí. Dítě v péči otce neprospívá, nenaplnuje potřeby dítěte. Otec s dítětem vědomě či nevědomě manipuluje, příp. uspokojuje své potřeby skrze dítě, příp. dává přednost svým potřebám před potřebami dítěte.

4.4 Jednotný rámec pro vyhodnocování rizik ve Skotsku

Skotsko má od roku 2012 zaveden jednotný rámec pro vyhodnocování rizik¹⁰⁰. Na vyhodnocování rizik u dětí se v praxi podílí nejen oddělení sociálně-právní ochrany dětí, ale také tzv. rodinné sestry, učitelé, jiní školští pracovníci, pracovníci sociálních služeb. Například učitelé ve škole nebo zdravotní sestra vyhodnotí rizika případu v rámci své práce a následně zvažují další postup. Buď případ vyřeší v rámci vlastních kompetencí, nebo dají podnět oddělení sociálně-právní ochrany dítěte a ta vyhodnocuje rizika v rámci multidisciplinární spolupráce.

Jednotný rámec vyhodnocení rizik ve Skotsku se skládá z třístupňového postupu pro vyhodnocení rizik:

1. Vyhodnocení obecných rizik (viz kapitola 4.4.1)
2. Graf odolnosti – zranitelnosti (viz kapitola 4.4.2)
3. Kruh změny (viz kapitola 4.4.3)

Vyjmenované tři stupně lze v praxi použít dohromady, nebo samostatně podle toho, u jakých dětí a rodin rizika vyhodnocujeme. Využití všech tří stupňů naráz vytváří komplexní pohled na riziko u dítěte, je však také poměrně časově náročné. Tento postup lze doporučit v situaci, kdy si nejsme rizikem příliš jistí, případně když se názor na rizika u dítěte v týmu rozchází nebo zvažujeme vzhledem k rizikové situaci odebrání dítěte z rodiny. Pokud jsme v situaci dítěte dobře orientovaní a potřebujeme si jen utřídit názor na určitou oblast rizik, je výhodné využít pouze jeden z uvedených stupňů.

Zdroj: National Risk Framework to Support the Assessment of Children and Young People www.gov.scot

¹⁰⁰ Calder, M., McKinnon, M., Sneddon, R.: National Risk Framework to Support the Assessment of Children and Young People. Published by the Scottish Government, November 2012. <http://www.gov.scot>.

4.4.1 Obecná rizika

Vyhodnocování obecných rizik je součástí skotského jednotného rámce pro vyhodnocování rizik¹⁰¹ (více viz kapitola 4.4.). Nástroj svým členěním navazuje na postup vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny používaný ve Skotsku. Graficky je členěn do tří částí podle stran trojúhelníku dítě, rodič, prostředí.

Zdroj: National Risk Framework to Support the Assessment of Children and Young People www.gov.scot

4.4.1.1 Použití nástroje

Proces práce s obecnými riziky lze rozdělit do několika fází:

1. Sběr dat (vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny)
2. Seznam obecných indikátorů rizika
3. Analýza a řízení rizik

1. Sběr dat

Abychom vůbec mohli vyplnit seznam obecných indikátorů rizika, musíme nejprve rodinu poznat. Použití nástroje tedy předchází vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Pro bližší poznání dítěte a jeho rodiny doporučuje tento model využít také pomocné nástroje, jako je ekomapa, genogram, časová osa apod.¹⁰²

2. Seznam obecných indikátorů rizika

Jakmile máme dostatek informací o situaci dítěte a jeho rodiny, můžeme přistoupit k vyhodnocení rizik. Seznam rizikových faktorů je rozdělen do 3 částí:

- Dítě
- Rodiče
- Rodina a prostředí

Pro posouzení obecných rizik u dítěte je třeba vyplnit všechny tři části, protože jen tak se vytvoří kompletní obraz o rizicích v situaci dítěte.

Zatímco sběr dat probíhá ve spolupráci s rodinou, vyplnění seznamu obecných indikátorů rizika a následná analýza probíhají bez přítomnosti dítěte a rodiny. Sociální pracovníci se zamýšlí nad situací dítěte a rodiny a sami seznam vyplňují.

U jednotlivých indikátorů je třeba označit, zda se jedná o možné riziko v situaci dítěte, nebo jestli je indikátor pro dané dítě nerelevantní. Využít můžeme buď písmenné označení, nebo barevné (např. zvýrazňovačem).

¹⁰¹ Calder, M., McKinnon, M., Sneddon, R.: National Risk Framework to Support the Assessment of Children and Young People. Published by the Scottish Government, November 2012. www.gov.scot.

¹⁰² Více k pomocným nástrojům viz publikace Lumos: Racek, J. a kol.: Pomocné nástroje pro vyhodnocování potřeb dítěte a komunikaci s dítětem. Lumos Foundation Česká republika, 2015. Dostupné na www.wearelumos.org.

Označení jednotlivých indikátorů:

A = ANO

Písmenem **A** označíme indikátor, u kterého víme, že se jedná o možné riziko v situaci dítěte.
Barevné označení – červená

? = NEVÍM

Otazníkem **?** označíme indikátor, u kterého nemáme dostatek informací, abychom riziko posoudili. Tedy oblast, kde ještě musíme zjistit podrobnosti.
Barevné označení – žlutá

N = NERELEVANTNÍ

Písmenem **N** označíme indikátor, u kterého si myslíme nebo víme, že není v situaci dítěte relevantní.
Barevné označení – zelená nebo bez označení

3. Analýza a řízení rizik

Samotné vyplnění seznamu obecných indikátorů rizika nestačí. Odpovědi na jednotlivé otázky musíme dále zanalyzovat a zvážit, jaký mají dopad na konkrétní dítě, jehož situaci posuzujeme.

Prvním krokem analýzy je zjištění, u kterých indikátorů nemáme dostatek informací, abychom s nimi mohli pracovat, tedy které indikátory jsme označili otazníkem. Toto zjištění pro nás může být podkladem pro rozhovor při další návštěvě rodiny.

K analýze obecných rizik je vytvořen formulář, kam je možné zapisovat. V analýze je dobré začít vypsáním všech indikátorů, které jsme v seznamu označili písmenem A, tedy sepsáním všech identifikovaných rizik. V této části je možné buď vypsát rizika obecně tak, jak jsou uvedena v seznamu, nebo je můžeme konkretizovat a přímo popsat riziko u konkrétního dítěte.

Následuje zamyšlení nad tím, co nám zjištěné informace říkají o úrovni rizika. Je třeba zamyslet se nad frekvencí výskytu jednotlivých rizik, délkou jejich trvání, jejich závažností, zda se riziko v situaci dítěte opakuje, či se vyskytuje jednorázově apod.

Poté, co zvážíme závažnost a dopady jednotlivých rizik na konkrétní dítě, můžeme pokročit k řízení rizik. Tedy naplánování, co je potřeba udělat, aby dítě bylo v bezpečí. Je třeba formulovat první kroky, které následně zapracujeme do individuálního plánu ochrany dítěte.

4.4.1.2 Výhody a nevýhody

Výhody nástroje:

- Výstupem je stručný pohled na celou rodinu.
- Nástroj je časově nenáročný.
- Seznam indikátorů je rozsáhlým výčtem, který může být dobře využit při prvotním mapování situace v rodině, může být nástrojem i pro následnou revizi.
- Na první pohled je jasné, ve kterých oblastech bude rodina potřebovat podporu.
- Nástroj napomáhá utřídění informací o dítěti.

Nevýhody nástroje:

- Nástroj se zaměřuje pouze na rizikové faktory, nikoli na ochranné faktory.
- Některé otázky jsou negativně formulované, proto je třeba se nad tvrzením více zamyslet, než je možné označit odpověď.
- Při pilotním ověření chyběly pracovníkům některé otázky.
- Nástroj je určen pro všechny věkové kategorie, nezohledňuje věk dítěte.

4.4.1.3. Příklad z praxe sociálně aktivizační služby pro rodinu

Obecná rizika

Jméno dítěte: Karolína Pletichová

Věk dítěte: 11 let

Vypracoval/a: Zdena Pokorná

Datum vyhodnocení: 7. 11. 2017

OBECNÉ INDIKÁTORY RIZIKA NA STRANĚ DÍTĚTE	
Předčasně narozené dítě, nízká porodní hmotnost	
Delší doba bez matky těsně po porodu	
Dítě se narodilo s novorozeneckým abstinenčním syndromem (NAS)	
Velmi malé dítě – velmi závislé na rodičích (věk do 6 let)	
Častý pláč dítěte, dítě nejde utiřit	
Dítě má potíže s příjmem potravy nebo s vyměšováním	
Dítě prošlo obdobími odloučení od rodičů nebo nejbližších pečujících osob	
Dítě žije v adoptivní rodině nebo s nevlastním rodičem	
Dítě žije v pěstounské rodině	
Dítě je opožděné ve vývoji	
Dítě má duševní onemocnění	
Dítě má mentální postižení	
Dítě má problémy s chováním	
Náročný temperament	
Dítě má zdravotní potíže vyžadující lékařskou péči	
Dítě se sebepoškozuje	
Dítě užívá omamné látky	
Antisociální chování nebo vztahy (např. trestná činnost, vandalismus atd.)	
Dítě má problémy se zákonem	
U dítěte se projevuje nepatřičné sexuální chování	
Dítě má špatné vztahy s rodiči	
Dítě se bojí rodiče nebo jiné pečující osoby	
Dítě je mimo kontrolu rodičů	
Dítě nemohlo být v kontaktu nebo hovořit s pracovníkem	
Nejistý status pobytu	
Spor o kontakt s dítětem	
Dítě je opakovaně v pozici oběti	
U sourozenců dítěte docházelo ke zneužívání ze strany pečujících osob	
Dítě je přímo nebo nepřímo ohrožené domácím násilím	
Dítě zařazené pod § 6 ZSPOD	
Špatná školní docházka	
Mladý pečovatel	
Český jazyk není rodným jazykem dítěte	
Rodina má více než 4 děti	

OBECNÉ INDIKÁTORY RIZIKA NA STRANĚ RODIČŮ	
Rodič mladší než 21 let	
Rodič nemá dostatečné rodičovské dovednosti	
Rodič nerozumí potřebám dítěte	
Rodič má nedostatek empatie	
Rodič má od dítěte nereálná očekávání (vzhledem k věku a vývoji dítěte)	
Rodič neumí nebo nechce naplňovat potřeby dítěte	
Nebyla vytvořena dobrá vazba mezi rodičem a dítětem	
Zřetelné odmítání dítěte rodičem	
Nedostatek zájmu o dítě	
Hrozící umístění dítěte mimo rodinu	
Dítě je rodiči vnímáno jako problémové, je onálepkované	
Potřeby dospělých se upřednostňují před potřebami dětí	
Vůči dítěti jsou uplatňovány nevhodné a tvrdé výchovné postupy	
Partner rodiče není biologickým rodičem dítěte	
Rodič má nového partnera/partnerku, nemáme o něm / o ní žádné informace	
Neochota nebo omezené zapojení rodiče do spolupráce	
Pracovníci nemají přístup k dítěti	
Rodiče skrývají skutečný stav	
Rodiče nesdílí obavy pracovníků	
Dítě nemá prostor se vyjádřit, dítěti se nevěří	
Onemocnění rodičů snižující jejich rodičovskou kapacitu	
Mentální postižení rodičů snižující jejich rodičovskou kapacitu	
Užívání omamných látek ovlivňující rodičovskou kapacitu	
Tělesné postižení ovlivňující rodičovskou kapacitu	
Výskyt stresových faktorů jako chudoba, izolace, ztráta	
Rodiče zažili v dětství špatné, zneužívající rodičovství	
Nízká sebeúcta rodiče	
Slabé životní dovednosti a slabá schopnost řešit problémy	
Nedostatečná kontrola impulzivity	
Potíže s komunikací	
Nedostatek důvěry k pracovníkům a dalším osobám	
V rodině se vyskytlo více partnerských vztahů	
Pečující osoba odkazuje dítě na partnera	
Výskyt domácího násilí v rodině	
Výskyt násilí v okolí dítěte	
Výskyt násilí, agrese vůči pracovníkům	
Konflikt rodičů ohledně péče o dítě nebo místa bydliště	
Neschopnost nebo neochota využít podpory	
Porušení soudních nařízení nebo smluvních ujednání (trestní právo nebo občanské právo)	

OBECNÉ INDIKÁTORY RIZIKA NA STRANĚ RODINY a PROSTŘEDÍ	
Sociálně izolovaná rodina	
Rodina nemá sociální síť, nemá od koho čerpat podporu	
Problémy v širší rodině	
Nemoci v širší rodině	
Konflikty v širší rodině	
Užívání omamných látek v širší rodině	
Častá změna bydliště rodiny	
Domácí prostředí není bezpečné nebo je chaotické	
Dítě nemá dobré podmínky pro spaní	
Rodina v minulosti nespolupracovala dobře s odborníky nebo službami	
Dítě nebo rodina je obětí diskriminace, nebo diskriminuje jiné	
Nevhodné chování v daném kulturním kontextu	
Rodina žije v místě, kde dochází k častému porušování pořádku nebo násilí	
Rodina žije v chudé lokalitě	
Rodina má špatné podmínky bydlení	
Chybí komunitní služby	

Analýza a řízení rizik

Rizikové faktory u dítěte:	Jméno dítěte, věk: Karolína Pletichová, 11 let	Vypracoval/a: Zdena Pokorná, 7. 11. 2017
Obecné rizikové faktory na straně dítěte (Vypište zjištěná rizika)	Obecné rizikové faktory na straně rodičů	Obecné rizikové faktory na straně rodiny a prostředí
Dítě bylo svědkem častého domácího násilí, které otec, alkoholik, páchal na matce, než byl policií vykáván.	Nízká sebeúcta matky, domácí násilí v rodině a v okolí dítěte.	Matka nemá podporu v širší rodině, je na vše sama.
Co nám tyto informace říkají o úrovni rizika? (Zvažte frekvenci, délku trvání, závažnost, ojedinělost rizika či jeho opakování, důležitost faktorů pro posouzení úrovně rizika)		
V rodině se dlouhodobě (cca 3 roky) vyskytovalo domácí násilí, kdy otec alkoholik bil matku před dětmi. V současné době již otec v rodině nežije, matka se s ním rozvedla a děti jsou svěřeny do její péče. S otcem se vídají nepravidelně, matka odmítá z důvodu rizikového chování otce kontakt dětí s otcem v jeho domácnosti.		
Co je potřeba udělat?		
Podpora matky, posilování její sebevědomí, pozitivní motivace, pokusit se o zlepšení vztahů s širší rodinou matky (s její matkou a bratrem). Nastavit jasná pravidla kontaktu dětí s otcem.		

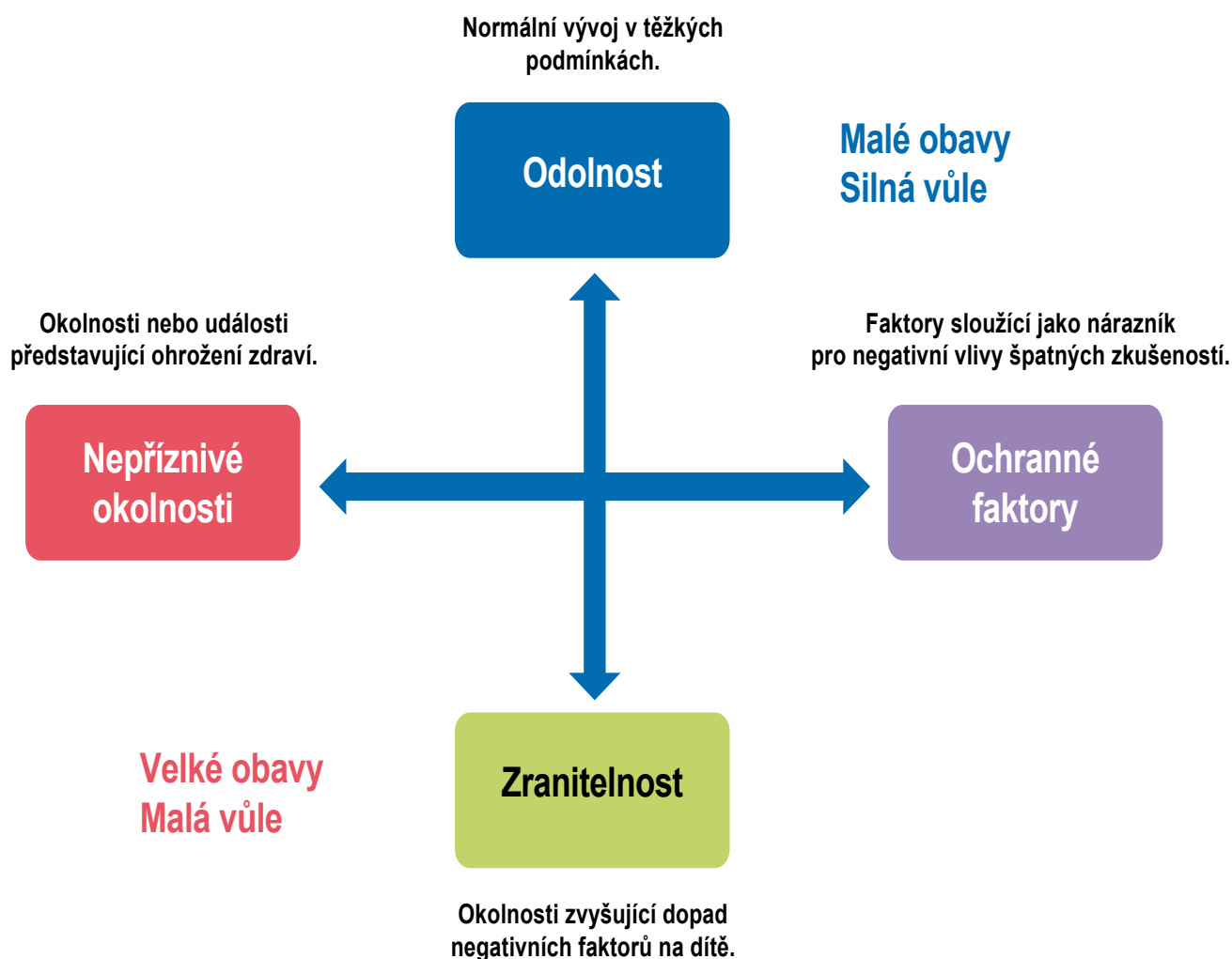
4.4.2 Graf odolnosti – zranitelnosti

Graf odolnosti – zranitelnosti¹⁰³

Autory grafu odolnosti – zranitelnosti jsou Daniel, Wassel a Gilligan. Cílem je roztřídit informace o dítěti a jeho rodině do grafu, který nám usnadní rozpoznat, jaké kroky je vhodné učinit, abychom lépe naplnili potřeby dítěte a mohli snížit rizika. Graf odolnosti – zranitelnosti lze použít samostatně, bez použití dalších doplňujících otázek. Ve skotském modelu posuzování rizik je graf využíván na základě vyplnění seznamu indikátorů, které jsou sestaveny konkrétně pro každou ze čtyř stran grafu (konkrétně viz postup pro použití nástroje dále).

Graf je znázorněním situace dítěte na dvou osách, kde:

- na jedné ose zaznamenáváme **zranitelnost** (okolnosti, které zhoršují dopad negativních faktorů na dítě) versus **odolnost** (okolnosti, které napomáhají normálnímu vývoji dítěte navzdory těžkým podmínkám),
- na druhé ose zaznamenáváme **nepříznivé okolnosti** (které ohrožují dítě) a **ochranné faktory** (které tyto negativní vlivy zmírňují).

Obrázek č. 7: Graf odolnosti – zranitelnosti

Zdroj: National Risk Framework to Support the Assessment of Children and Young People www.gov.scot

¹⁰³ Daniel, Wassell and Gilligan, 2010. In: Calder, M., McKinnon, M., Sneddon, R.: National Risk Framework to Support the Assessment of Children and Young People. Published by the Scottish Government, November 2012. <http://www.gov.scot>.

4.4.2.1 Použití nástroje

Proces posouzení indikátorů grafu odolnosti – zranitelnosti lze rozdělit do několika fází:

1. Sběr dat (vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny)
2. Seznam indikátorů odolnosti, nepříznivých okolností, zranitelnosti a ochranných faktorů a jejich analýza
3. Sestavení grafu odolnosti – zranitelnosti
4. Řízení rizik

1. Sběr dat

Vyhodnocení rizik předchází sběr dat. Abychom mohli vyplnit seznam indikátorů rizika a ochrany, musíme stejně jako u Obecných rizik (viz kapitola č. 4.4.1.) nejprve rodinu poznat. Využití nástroje proto předchází vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Pro bližší poznání dítěte a jeho rodiny je vhodné využít pomocné nástroje, jako je ekomapa, genogram, časová osa apod.¹⁰⁴

2. Seznam indikátorů odolnosti, nepříznivých okolností, zranitelnosti a ochranných faktorů a jejich analýza

Seznam indikátorů je rozdělen do 4 skupin podle grafu:

- Indikátory odolnosti
- Indikátory nepříznivých okolností
- Indikátory zranitelnosti
- Ochranné faktory

Každá z těchto oblastí je dále rozdělena stejně jako vyhodnocování situace dítěte a stejně jako Obecné indikátory rizika do 3 částí:

- Dítě
- Rodiče
- Rodina a prostředí

Pro využití grafu je třeba vyplnit všechny části. Zatímco sběr dat ve vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny probíhá ve spolupráci s rodinou, vyplnění seznamu indikátorů a následná analýza probíhají bez přítomnosti dítěte a rodiny. Sociální pracovníci se zamýšlí nad situací dítěte a rodiny a sami seznam vyplňují.

U jednotlivých indikátorů je třeba označit, zda se jedná o možné riziko v situaci dítěte, nebo jestli je indikátor pro dané dítě nerelevantní. Využít můžeme buď písmenné označení, nebo barevné (např. zvýrazňovačem).

¹⁰⁴ Více k pomocným nástrojům viz publikace Lumos: Racek, J. a kol.: Pomocné nástroje pro vyhodnocování potřeb dítěte a komunikaci s dítětem. Lumos Foundation Česká republika, 2015. Dostupné na <http://www.wearelumos.org>.

Označení jednotlivých indikátorů:

A = ANO

Písmenem **A** označíme indikátor, u kterého víme, že se jedná o možné riziko v situaci dítěte.
Barevné označení – červená

? = NEVÍM

Otazníkem **?** označíme indikátor, u kterého nemáme dostatek informací, abychom riziko posoudili. Tedy oblast, kde ještě musíme zjistit podrobnosti.
Barevné označení – žlutá

N = NERELEVANTNÍ

Písmenem **N** označíme indikátor, u kterého si myslíme nebo víme, že není v situaci dítěte relevantní.
Barevné označení – zelená nebo bez označení

Při pilotním ověřování používali pracovníci buď stejné barvy pro rizikové i pro ochranné faktory (důležité informace, se kterými dále pracovali, byly vždy červené), nebo někteří pracovníci na označení ochranných faktorů barvy vyměnili (důležité informace, se kterými dále pracovali, byly u rizik červenou barvou, u ochranných faktorů zelenou barvou). Důležité je, abyste vždy věděli, která odpověď je ANO, protože to jsou klíčové informace, se kterými dále pracujeme.

Po vyplnění každé části – odolnost, zranitelnost, ochranné faktory a nepříznivé okolnosti – je třeba každou z uvedených částí shrnout v analýze. Analýza je zaměřená na zvážení, jaké mají zjištěné indikátory dopad na konkrétní dítě, jehož situaci posuzujeme. Je třeba zamyslet se nad frekvencí výskytu jednotlivých rizik, délkou jejich trvání, jejich závažností, zda se riziko v situaci dítěte opakuje, či se vyskytuje jednorázově apod. **Výstupem analýzy je pak seznam těch nejdůležitějších zjištění v každé oblasti, kterou sledujeme.**

Je vhodné se také zamyslet nad indikátory, které jsme označili otazníkem. u těchto indikátorů nemáme dostatek informací a bude tedy zřejmě nutné zjistit o nich u dítěte nebo rodiny více informací.

3. Sestavení grafu odolnosti – zranitelnosti

Na základě vyplnění všech indikátorů a následné analýzy je možné přistoupit k sestavení grafu odolnosti – zranitelnosti. Graf nefunguje jako matematický nástroj, kde by byly na jednotlivé osy zanášeny číselné hodnoty. Graf slouží jako vizualizace situace dítěte se zaměřením na silné a slabé stránky. Na jednotlivé vrcholy tedy vypisujeme výstupy z analýzy. K vrcholu Odolnost vypíšeme seznam těch nejdůležitějších zjištění v oblasti Odolnost, k vrcholu Zranitelnosti seznam těch nejdůležitějších zjištění v oblasti Zranitelnost apod. Příklad vyplněných indikátorů a vyplněného grafu najdete v kapitole 4.4.2.3.

4. Řízení rizik

Jakmile máme sestavený graf, můžeme se věnovat řízení rizik, tedy naplánování, co je potřeba udělat, aby dítě bylo v bezpečí. Definované cíle a kroky následně zapracujeme do individuálního plánu ochrany dítěte.

4.4.2.2 Výhody a nevýhody

Výhody nástroje:

- Vizuálně přehledné grafické zpracování.
- Graf je přehledný, dobře mapuje všechny oblasti – nejen rizika, ale i faktory, které rizika zmírňují.
- Možnost využití na případové konferenci nebo na intervizi.
- Rozsáhlý výčet indikátorů, který pracovníka vede (aniž by na něco zapomněl).
- Stanovuje rizika, se kterými je dále potřeba pracovat.
- Nový pohled na rizika, přínosem je oblast odolnosti a zranitelnosti.

Nevýhody nástroje:

- Některé otázky jsou negativně formulované, proto je třeba se nad tvrzením více zamyslet, než označíme odpověď.
- Nástroj nepřináší nové informace, jen přehledně graficky ukazuje pohled na rodinu.
- Časově náročné odpovědět na množství otázek.

4.4.2.3 Příklad z praxe sociálně aktivizační služby

Graf odolnosti – zranitelnosti

Jméno dítěte: Aneta Bláhová

Věk dítěte: 15 let

Vypracoval/a: Mgr. Martin Holý

Datum vyhodnocení: 27. 8. 2017

Indikátory odolnosti

INDIKÁTORY ODOLNOSTI NA STRANĚ DÍTĚTE	
Dítě má dobrou vazbu k primární pečující osobě	N
Dítě má dobrou sebeúctu	?
Dítě si dovede získat podporu a pomoc od dospělých	N
Dítě má dobré komunikační dovednosti	A
Dítě se dokáže dobře vyrovnat se změnami	N
Dítě má dovednosti pro řešení problémů	N
Dítě má pocit, že někam patří	N
Dítě pozitivně vnímá vlastní identitu	A

INDIKÁTORY ODOLNOSTI NA STRANĚ RODIČŮ	
Stabilní pečující osoba	N
Dobře nastavený režim v rodině	N
Stabilní rodinné prostředí	N
Rodiče mají pozitivní sebeúctu	?
Konzistentní kvalita péče	N
Dobrá komunikace v rodině	N
Láskyplné vazby v rodině	N
Citová opora pro dítě	N
Dobrý dohled ze strany rodičů	N

INDIKÁTORY ODOLNOSTI NA STRANĚ RODINY a PROSTŘEDÍ	
Další podporující dospělí mimo rodinu	A
Rodičům s duševním onemocněním se dostává podpory	N
Dobré komunitní služby	N
Dítě má vztahy ve svém okolí s lidmi ze stejné kulturní skupiny	A
Podpora širší rodiny (např. pomoc od prarodičů)	?
Okolí potírá rasismus nebo sociální vyloučení	N

CO NÁM TYTO INFORMACE ŘÍKAJÍ o ÚROVNI RIZIKA? (Zvažte frekvenci, délku trvání, závažnost, ojedinělost rizika či jeho opakování, důležitost faktorů pro posouzení úrovně rizika)
U dívky se objevuje jen málo indikátorů odolnosti. Vztahy v rodině nejsou dobré. Anetě trvalo dlouho, než byla schopná komunikovat se sociální pracovníci, po navázání spolupráce se postupně rozpovídala, ale rodina je pro ni téma, o kterém mluvit nechce. Pozitivně vnímá svou identitu ve vztahu ke kamarádům. V rodině je jí ale ze všech stran (matka, otec, sestra) pořád předhazováno, co dělá špatně. V rodičích nemá Anetka žádnou podporu. Pochvaly se jí nedostává ani od matky, ani od otce. Aneta má momentálně velkou podporu u sociálních pracovníků OSPOD a neziskové organizace. Ve svém okolí se schází s partou vrstevníků, se kterými chodí pravidelně ven.

Indikátory nepříznivých okolností

INDIKÁTORY NEPŘÍZNIVÝCH OKOLNOSTÍ NA STRANĚ DÍTĚTE	
Dítě nemá primární vztahovou osobu	N
Dítě nemá jasně stanovené hranice nebo režim	A
Dítě se projevuje násilnický	N
Chování dítěte je nestálé nebo nepředvídatelné	A
Dítě se obtížně vyrovnává s nastalými situacemi nebo změnami	A
Dítě je obětí zneužívání, zanedbávání nebo týrání	N
Dítě zažilo ztrátu, odmítnutí nebo úmrtí blízké osoby	A
Dítě bylo opakovaně umístěno mimo rodinu	N
Více než 4 děti v domácnosti	N

INDIKÁTORY NEPŘÍZNIVÝCH OKOLNOSTÍ NA STRANĚ RODIČŮ	
Rodiče zažili v dětství trauma a nemají ho vyřešené	?
V rodině se opakují krizové situace	A
Zneužívání omamných látek v historii	N
Rodina je izolována v rámci nějaké kultury nebo komunity	N
Dlouhodobé psychické potíže	A
Kriminální chování nebo porušování zákona v historii rodiny	N
Násilí nebo konflikty v historii rodiny	N

INDIKÁTORY NEPŘÍZNIVÝCH OKOLNOSTÍ NA STRANĚ RODINY a PROSTŘEDÍ	
Dříve byly obavy o širší rodinu	?
Neschopnost nebo neochota překonat nesnáze v životě	?

CO NÁM TYTO INFORMACE ŘÍKAJÍ o ÚROVNI RIZIKA? (Zvažte frekvenci, délku trvání, závažnost, ojedinělost rizika či jeho opakování, důležitost faktorů pro posouzení úrovně rizika)

V rodině není jasný výchovný režim, matka dcerám nestanovuje jasné hranice. Pokud se chovají tak, že se to matce nelíbí, zlobí se na ně a často problémy nafukuje a dělá z nich velkou tragédii. Vina je podle matky vždy na dítěti. Chování Anety je vzhledem k nejednotnému stylu výchovy rodičů nestálé. Anetka neví, jak budou rodiče reagovat, pokud se např. zpozdí. Matka někdy reaguje křikem, jindy zase situaci neřeší. Otec jí zakazuje chodit ven, aby neudělala nějaký průšvih. Aneta bydlela půlku svého života pouze s matkou a mladšími sestrami. Když jí bylo 7 let, otec se odstěhoval a matka výchovu nezvládala úplně dobře. Když se Aneta dostala do puberty, začala se chovat „jinak“, ale adekvátně svému věku. Matka to vnímala jako velmi špatné chování a Anetu brala jako problémovou. a tak k ní i přistupovala. Situace se stupňovala a v březnu se matka rozhodla, že už nechce, aby Aneta bydlela u ní doma, a poslala ji k otci. Anetka si prožila odmítnutí ze strany matky a u otce má teď velmi přísný režim.

U rodičů byl vypracován posudek na rodičovské kompetence. u matky bylo zjištěno, že je schopná naplňovat rodičovské kompetence jen do určitého věku dětí a období puberty nebude zvládat. U otce se objevují prvky agresivní, výbušné povahy.

Indikátory zranitelnosti

INDIKÁTORY ZRANITELNOSTI NA STRANĚ DÍTĚTE	
Nechtěné nebo neplánované těhotenství	N
Těžký porod	?
Novorozenecký abstinenční syndrom	N
Dítě s problémovým chováním	N
Dítě se narodilo do období krize v rodině	N
Dítě má vývojovou vadu nebo postižení	N
Velmi malé dítě	N
Evidentně vytvořená nejistá vazba	A
Pro dítě je obtížné získávat a udržet si přátele	N
Dítě bylo dříve zneužito, týráno nebo zanedbáváno	N
Dítě připomíná nenáviděného partnera, partnerku nebo manžela, manželku	A
Dítě je žadatelem o azyl	N

INDIKÁTORY ZRANITELNOSTI NA STRANĚ RODIČŮ	
Rodina má problémy (např. domácí násilí)	A
Špatné vztahy mezi partnery nebo střídání více partnerů	A
Domácnost samoživitele	A
Rodič mladší 21 let nebo nevyzrálý rodič	N
Nereálná očekávání od dítěte	A
Trestná činnost v minulosti	A
Chaotická rodinná situace	A
Rodič byl jako dítě zneužíván	?
Žadatelé o azyl	N

INDIKÁTORY ZRANITELNOSTI NA STRANĚ RODINY a PROSTŘEDÍ	
Komunitní zdroje nejsou dostupné	N
Rodina je vyloučena nebo je obětí rasismu	N
Nedostatečné nebo nevhodné bydlení	A
Bezdomovectví	N
Finanční potíže	A
Dítě má nařízenou ochrannou výchovu, dítě ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody	N
V domácnosti rodiny žije příliš mnoho osob	N
Rodina nemá dostatek podpory od širší rodiny	N
Rodina nemá dostatečnou sociální síť	N

CO NÁM TYTO INFORMACE ŘÍKAJÍ O ÚROVNI RIZIKA? (Zvažte frekvenci, délku trvání, závažnost, ojedinělost rizika či jeho opakování, důležitost faktorů pro posouzení úrovně rizika)

Aneta má s matkou i s otcem vytvořenou vazbu, která je ale velmi nejistá. Ve chvíli, kdy se Aneta nechová podle toho, jak chtějí rodiče, jednají s ní velmi direktivně. Matka ani otec nezjišťují od Anety, jak se cítí, co ji trápí, v čem potřebuje podpořit apod. Matka vůbec nereflektuje Anetiny potřeby a pocity, velmi často jí předkládá, že je stejná jako otec. O otci však mluví často velmi negativně. Anetka má tak pocit, že jí matka zavrhuje, a myslí si, že v životě nic nedokáže.

Rodina má dlouhodobé problémy, matka je samoživitelka, nikdy nepracovala. Otec byl odsouzen k obecně prospěšným pracím za neplacení výživného. Rodiče spolu nejsou schopni komunikovat a nejsou jednotní ve výchově. Matka říká holkám, že pokud se budou chovat slušně, nebudou mít problémy. Což u Anetky konkrétně znamenalo, že ji při nesplnění požadavků na chování poslala k otci. Matka od Anetky očekává, že se bude chovat poslušně, bude si psát úkoly, pomáhat doma a nebude se poflakovat venku. Anetka toto, vzhledem ke svému věku, bojkotuje. Rodina matky žije v malém bytě v sociálně vyloučené lokalitě, mají finanční potíže, protože matka nechodí do práce a otec neplatí výživné v plně výši.

Ochranné faktory

INDIKÁTORY ODOLNOSTI NA STRANĚ DÍTĚTE	
Dítě je zdravé	A
Dítě je starší a je schopno se samo postarat o své bezpečí	A
Dítě má přátelskou povahu	A
Dítě je schopno kontrolovat svoje chování	A
Dítě je bystré/inteligentní	A
Dítě má dobrou sebeúctu	?
Dítě má dobré vztahy	A
Pravidelná docházka do školy, školky	A
Dítě se zapojuje do mimoškolních aktivit	N
Dítě ví o individuálním plánu ochrany dítěte a spolupracuje při jeho vypracování a naplňování	N
Rodiče podporují tvorbu a realizaci individuálního plánu ochrany dítěte	?

INDIKÁTORY ODOLNOSTI NA STRANĚ RODIČŮ	
Rodič má s dítětem dobré vztahy	N
Rodič má na dítě pozitivní názor	N
Rodič chápe potřeby dítěte	N
Konzistentní péče odpovídající potřebám dítěte	N
Rodič vychovává dítě efektivním rodičovstvím	N
Rodič je pro dítě dobrým modelem rodičovství a odolnosti	N
Rodič projevuje motivaci ke změně	N
Rodič je ochotný přijmout pomoc a převzít zodpovědnost	N
Rodič má kapacitu pro provedení změny – má zájem, je iniciativní	N
Rodič je aktivně zapojen do plánování	N
Rodič je otevřen zpětné vazbě, radě od druhých, komunikaci o obtížných tématech	N
Dobré vztahy s profesionály	N
Schopnost ovládat chování	N
Relativně málo zdrojů stresu	N
Pevné vztahy s vlastními rodiči, pečovateli	N
Psychiatrické obtíže jsou kompenzovány léčbou	N

INDIKÁTORY ODOLNOSTI NA STRANĚ RODIČŮ	
Vyrovnění se s vlastním zneužíváním, týráním, zanedbáváním v dětství	N
Dobré zkušenosti z dětství	?
Bez předchozí zkušenosti se zneužíváním	?

INDIKÁTORY ODOLNOSTI NA STRANĚ RODINY a PROSTŘEDÍ	
Podpora širší rodiny	A
Pravidelný dobrý kontakt se širší rodinou	A
Schopnost zajistit si a využívat služby	?
Silná vazba na vlastní rodiče	N
Dostupnost podpůrné sociální sítě	A
Rodina je ve svém domově zabydlena	?
Rodina žije na bezpečném místě	N
Rodina má přístup ke komunitním zdrojům (zdraví, vzdělávání, atd.)	A
Dostatečný příjem a dobré materiální podmínky	N
Žádná předchozí profesionální pomoc	N
Služby mají stejný pohled na situaci rodiny a na plánování pomoci	A

CO NÁM TYTO INFORMACE ŘÍKAJÍ o ÚROVNI RIZIKA? (Zvažte frekvenci, délku trvání, závažnost, ojedinělost rizika či jeho opakování, důležitost faktorů pro posouzení úrovně rizika)

Aneta nemá zdravotní problémy, v 15 letech je schopna se sama o sebe postarat. Je velmi přátelská, zaleží jí na kamarádech a má velmi dobrý vztah s mladší sestrou. Své chování je schopná kontrolovat, žije ale v prostředí, kde je ponižována, a tak se v ní občas nahromadí vztek a Aneta vybuchne nebo odejde pryč. Má dobré vztahy s vrstevníky a s nejmladší sestrou. Do školy chodí pravidelně vyjma pár dnů, kdy po konfliktu s matkou šla za školu. Při rozhovoru Aneta uváděla, že se často stýká s bratřenci a sestřenicemi ze strany otce a také s prababičkou. Ty má ráda. Rodina je podporována ze strany sociálních pracovníků OSPOD a SAS. Holky mají kamarády, se kterými se stýkají ve volném čase. Aneta má přístup ke vzdělání, zdravotní péče je dostatečná, pravidelně chodí k lékaři. OSPOD a SAS se shodují na tom, že Aneta potřebuje stabilní domácí zázemí, psychologickou péči. Společně se setkávají a plánují, jak rodině a hlavně Anetce pomoci.

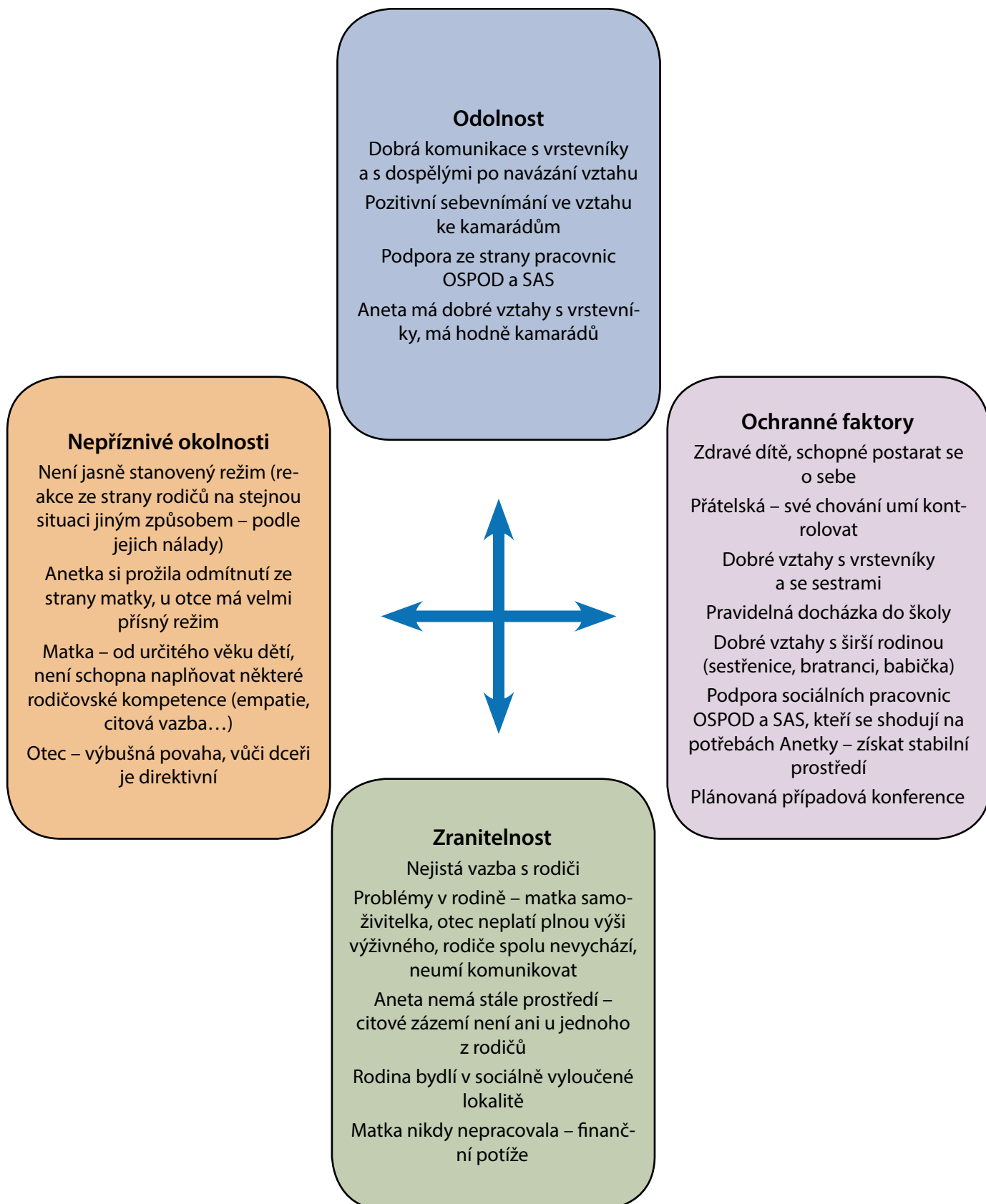
Graf odolnosti – zranitelnosti

Jméno dítěte: Aneta Bláhová

Věk dítěte: 15 let

Vypracoval/a: Mgr. Martin Holý

Datum vyhodnocení: 27. 8. 2017

4.4.3 Kruh změny

Kruh změny nebo také kolo změny je základním východiskem pro posouzení faktorů rezistence. Míru vzdoru nebo odporu u rodiny je velmi výhodné posoudit, protože nepřipravenost rodiny na nadcházející změny, nebo dokonce neochota připustit si, že existuje nějaký problém, může významně ovlivnit spolupráci s touto rodinou. Nástroj, který zde prezentujeme, se používá v mnoha odvětvích sociální práce a psychoterapie. Nejčastější využití má v oblasti adiktologie. My zde uvádíme kruh změny tak, jak je uveden v jednotném rámci pro vyhodnocování rizik.¹⁰⁵ Kruh změny pomáhá plánovat způsob zapojení rodičů či pečovatelů do procesu vyhodnocování rizik a jejich minimalizace.

Pomáhá pochopit a reflektovat témata, jako jsou:

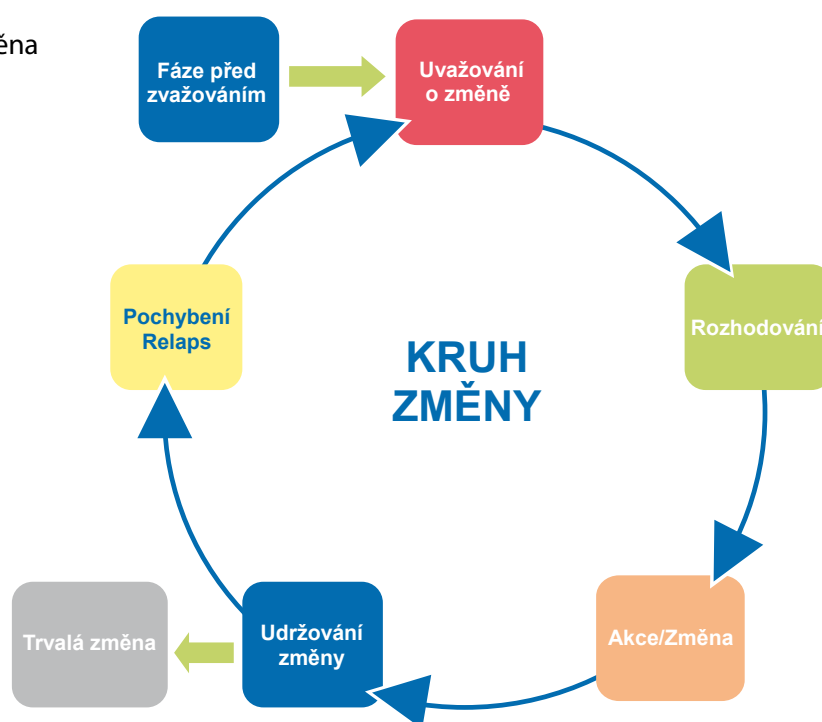
- Popření, že problém vůbec existuje
- Vzdor vůči změně
- Nedostatečný závazek dostát domluveným změnám
- Tendence rodičů/pečovatelů sklouznout zpět k předchozímu chování

Kruh změny je založen na dvou základních principech:

- Existuje několik fází, kterými musí člověk projít, než se podaří změnu prosadit a následně udržet, žádná z fází nemůže být vynechána
- Změna se odehrává v kruhu, což může vyžadovat i několik pokusů, než se podaří zajistit, aby změna trvala i v budoucnu

Kruh bývá různě graficky znázorněn, ale obecně lze konstatovat, že má 6 fází procesu změny:

- Fáze před zvažováním změny
- Uvažování o změně
- Rozhodování o změně
- Akce – změna
- Udržování změny, případně trvalá změna
- Pochybení, relaps

Obrázek č. 8: Kruh změny

¹⁰⁵ Calder, M., McKinnon, M., Sneddon, R.: National Risk Framework to Support the Assessment of Children and Young People. Published by the Scottish Government, November 2012. <http://www.gov.scot>.

Metody sociální práce, které při práci s lidmi používáme, aby se posunuli z jedné fáze do druhé, jsou odlišné podle toho, v jaké fázi se daný člověk v danou chvíli nachází. Proto je potřeba co nejpřesněji identifikovat, v jaké fázi se člověk nachází, když ho konfrontujeme s požadavkem na změnu chování, okolností, životního stylu apod.:

- a) Ve fázi **před zvažováním změny** rodič ještě neuvažoval o potřebě změny, nebo si dokonce není vědom, že problém existuje. Rodič je „neinformovaný“ v tom smyslu, že mu ještě žádný důvod ke změně nebyl přednesen.
- b) **Uvažování o změně** znamená, že je rodič nerozhodný, jestli změnu chce a jestli se o ni pokusí.
- c) Ve fázi **rozhodování** se rodič nedokáže rozhodnout, co udělá. Někdy má chuť ke změně, ale ne vždy.
- d) V další fázi se rodič připravuje na změnu a plánuje ji. Když je rodič připraven, může se pustit do **akce**.
- e) Následuje **udržování změny**, změna se stane součástí života rodiče. Rodič může potřebovat podporu i v této fázi. Rodič změnu vyzkouší, a jakmile je schopný udržet to, čeho dosáhl, může kruh opustit docela.
- f) **Pochybení** je dočasný návrat ke starým myšlenkám, pocitům nebo chování. **Relaps** je plným návratem ke starému chování.

Uklouznutí (selhání, relaps) je plnohodnotnou součástí kruhu změny a nemusí nutně znamenat neúspěch. To neznamena, že by bylo uklouznutí nebo relaps žádoucí nebo ve všech případech očekávané. Jednoduše to znamená, že změna je obtížný, ne vždy přímý proces a je přehnané očekávat od kohokoli schopnost změnit zásadně své chování bez jakýchkoli obtíží. Jakmile se objeví relaps, je potřeba projít opět jednotlivými fázemi kruhu, abychom zpět nastolili změnu a udrželi ji. Přitom je třeba podpořit rodiče, aby měl náhled a mohl se učit ze svých chyb.

Pokud se pohybujeme v oblasti podpory rodiny, máme více času a příležitostí pracovat s rodiči s kruhem změny. Jakmile jsme v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, musíme zohledňovat míru rizika pro dítě, a když musíme zajistit ochranu a bezpečí dítěte, čas může být proti nám.

Nástroj napomáhá profesionálům nahlížet na postoj rodičů či rodiny, usnadňuje hledání potenciálu ke změně a způsobu, jak nejlépe nasměrovat podporu a využít zkušeností rodičů z minula.

Zdroj: National Risk Framework to Support the Assessment of Children and Young People www.gov.scot

4.4.3.1. Použití nástroje

K usnadnění využití nástroje Kruh změny byla vytvořena baterie indikátorů, které lze využít stejným způsobem jako u vyhodnocení obecných rizik a při práci s grafem odolnosti – zranitelnosti.

Proces práce s kruhem změny lze rozdělit do několika fází:

1. Sběr dat (vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny)
2. Seznam indikátorů kruhu změny
3. Analýza za pomoci kruhu změny
4. Řízení rizik

1. Sběr dat

Vyhodnocení rizik předchází sběr dat. Abychom vůbec mohli vyplnit seznam obecných indikátorů rizika, musíme nejprve rodinu poznat. Využití nástroje tedy stejně jako u dvou předchozích nástrojů předchází vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Pro bližší poznání dítěte a jeho rodiny je vhodné využít pomocné nástroje, jako je ekomapa, genogram, časová osa apod.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Více k pomocným nástrojům viz publikace Lumos: Racek, J. a kol.: Pomocné nástroje pro vyhodnocování potřeb dítěte a komunikaci s dítětem. Lumos Foundation, Česká republika 2015. Dostupné na <http://www.wearelumos.org>.

2. Seznam indikátorů kruhu změny

Seznam obsahuje indikátory spojené s dítětem, rodiči a prostředím. Pro posouzení je třeba vyplnit všechny tři části, protože jen tak se vytvoří kompletní obraz o situaci v rodině.

Zatímco vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny probíhá ve spolupráci s rodinou, vyplnění seznamu obecných indikátorů rizika a následná analýza probíhá bez přítomnosti dítěte a rodiny. Sociální pracovník se zamýšlí nad situací dítěte a rodiny a sám seznam vyplňuje.

U každého indikátoru je třeba označit, zda se jedná o možné riziko v situaci dítěte, nebo jestli je indikátor pro dané dítě nerelevantní. Využít můžeme označení buď písmenné, nebo barevné (např. zvýrazňovačem).

Označení jednotlivých indikátorů:

A = ANO

Písmenem **A** označíme indikátor, u kterého víme, že se jedná o možné riziko v situaci dítěte.

Barevné označení – červená

? = NEVÍM

Otazníkem **?** označíme indikátor, u kterého nemáme dostatek informací, abychom riziko posoudili. Tedy oblast, kde ještě musíme zjistit podrobnosti.

Barevné označení – žlutá

N = NERELEVANTNÍ

Písmenem **N** označíme indikátor, u kterého si myslíme nebo víme, že není v situaci dítěte relevantní.

Barevné označení – zelená nebo bez označení

Při pilotním ověřování buď pracovníci používali pro rizikové i pro ochranné faktory stejné barvy (důležité informace, se kterými jsme dále pracovali, byly vždy červené), nebo někteří pilotující pracovníci na označení ochranných faktorů barvy vyměnili (důležité informace, se kterými dále pracovali, byly u rizik červenou barvou, u ochranných faktorů zelenou barvou). Důležité je, abyste vždy věděli, která odpověď je ANO, protože to jsou klíčové informace, se kterými dále pracujeme.

3. Analýza za pomoci kruhu změny

Jak již víme, samotné vyplnění seznamu indikátorů nestačí. Odpovědi na jednotlivé otázky musíme zanalyzovat a zvážit, jaký mají dopad na konkrétní dítě, jehož situaci posuzujeme.

Prvním krokem analýzy je pohled na seznam a indikátory, které jsme označili otazníkem, tedy zjištění, u kterých indikátorů nemáme dostatek informací, abychom je mohli zvážit. Toto zjištění pro nás může být podkladem pro rozhovor při další návštěvě rodiny.

Po vyplnění seznamu indikátorů je dobré odpovědět si na některé klíčové otázky pro zvážení přístupu k možné změně:

- Je pohled na obavu o bezpečí dítěte shodný u pracovníka a rodičů? Vnímají obě strany obavu stejně?
- Přemýšlí rodiče o potřebě změny?

Jaké faktory, které jsme identifikovali, mohou podpořit změnu, nebo naopak způsobit uklouznutí či relaps?

- Jsou rodiče motivováni ke změně?
- Jsou tu známky toho, že rodiče změnu plánují, nebo dokonce realizují?
- Jsou rodiče schopni/ochotni otevřeně spolupracovat se službami na zjištěné obavě?
- Mají profesionálové důvěru, že se rodiče angažují skutečně a upřímně?
- Dosahují rodiče změny a zlepšení?
- Když dojde k uklouznutí nebo relapsu, jaké faktory mohou být prospěšné?

Zodpovězením klíčových otázek a zamyšlením se nad celým procesem vyhodnocení indikátorů kruhu změny dojdeme ke zjištění, v které fázi kruhu změny se rodiče nacházejí. Oba rodiče se mohou nacházet ve stejné fázi, ale také každý z nich může být v jiné fázi. Na to je důležité pomyslet, protože pak bude nutné s každým z rodičů pracovat jinak.

K analýze je možné využít tabulky v příloze č. 1.

4. Řízení rizik

Pro další práci je tedy nezbytné vědět, ve které fázi se rodič nebo oba rodiče nacházejí. Každá fáze vyžaduje jinou podporu. Někdy je navíc jeden z rodičů již např. připraven ke změně, ale druhý ho drží zpátky. Proto je třeba se na rodinu dívat vždy jako na celek, ale zároveň vnímat individuální nastavení jednotlivých členů.

Samotné zjištění, ve které fázi se rodič nebo rodiče nacházejí, může sloužit jako pomůcka při dalším plánování práce s riziky. Můžeme také pracovat s rodinou přímo na motivaci ke změně. Můžeme rodičům vysvětlit, jak kruh změny funguje, a společně plánovat a monitorovat, jakých změn má být nebo bylo dosaženo.

Příklad řízení rizik v oblasti motivace ke změně¹⁰⁷

Datum	Současná pozice	Období pro změnu	Cílová pozice	Aktuální pozice při přehodnocení po uplynutí stanoveného období
15. 9. 2016	a)	4 týdny	b)	b)
14. 10. 2016	b)	5 týdnů	c)	c)
22. 11. 2016	c)	3 týdny	d)	Uklouznutí/relaps
10. 12. 2016	Uklouznutí/relaps	4 týdny	c)	c)

Pozn.: Pozice:

- Fáze před zvažováním změny
- Uvažování o změně
- Rozhodování o změně
- Akce – změna
- Udržování změny, případně trvalá změna
- Uklouznutí/relaps

¹⁰⁷ Calder, M., McKinnon, M., Sneddon, R.: National Risk Framework to Support the Assessment of Children and Young People. Published by the Scottish Government, November 2012. <http://www.gov.scot>.

4.4.3.2 Výhody a nevýhody

Výhody nástroje:

- Přínosná shrnující tabulka o úrovni rizika, uvědomění si fáze v kruhu změny u jednotlivých členů rodiny.
- Nový pohled na rodinu a jednotlivé členy.
- Jasný, malý, kompaktní nástroj, lze ho využít i v terénu.
- Konkrétně lze s klientem hovořit o jeho situaci, o tom, v které fázi se nachází a proč, co potřebuje k tomu, aby se posunul dál.
- Vhodné zejména pro dlouhodobé klienty – lze ukázat, jak se rodina točí pořád v kruhu.
- Dobré pro ověření, když se zvažuje návrat dítěte z pěstounské péče nebo z ústavní výchovy.
- Vhodné využití v oblasti závislostí.

Nevýhody nástroje:

- Není zaměřený na rizika, ale spíše na možnost změny.

4.4.3.3 Příklad z praxe sociálně aktivizační služby pro rodiny

Kruh změny

Jméno dítěte: Lucie Fermanová

Věk dítěte: 7 let

Vypracoval/a: Mgr. Zuzana Oulická

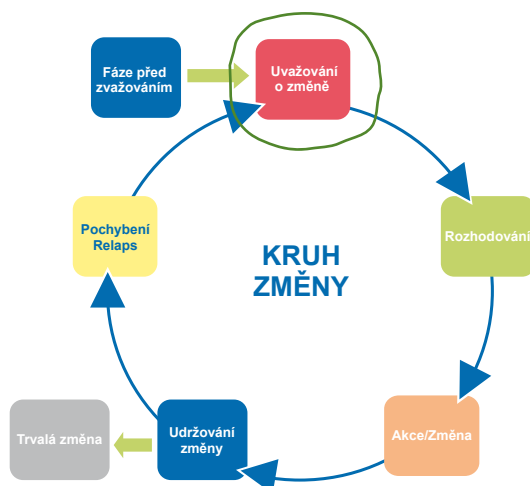
Datum vyhodnocení: 12. 3. 2018

INDIKÁTORY KRUHU ZMĚNY SPOJENÉ S DÍTĚTEM	
Na dítě je svalována vina za rodinné problémy	
Dítě má obavy nebo není ochotno odhalit cokoli více	
Dítě se identifikuje s pachatelem, má pro pachatele pochopení	
Dítě nalézá způsoby, jak se vyrovnat se zneužíváním (disociuje)	
Dítě považuje negativní jevy doma za běžné	

INDIKÁTORY KRUHU ZMĚNY SPOJENÉ S RODIČEM	
Zastrašování odborných pracovníků (fyzické/verbální)	
Nerozpoznání problémů	
Rodiče vnímají problémy a rizika odlišně	
Rodiče uznávají jen některé obavy pracovníků	
Ochota věci změnit je nulová nebo omezená nebo pouze na efekt	
Rodič (pečující osoba) je situací zahlcen	
Rodič dává různé informace různým odborníkům	
Rodič sděluje věci správně (tak jak ví, že by měly být), ale chování nebo činy tomu neodpovídají	
Negativní vztahy s odborníky v minulosti	
Rodič nemá nebo má jen omezené povědomí o dopadech vlastního chování	
Rodič nechápe, co se od něj očekává	
Rodič aktivně narušuje plány a činnosti odborníků	

INDIKÁTORY KRUHU ZMĚNY SPOJENÉ S RODINOU a PROSTŘEDÍM	
Špatná podpora rodiny nebo širšího okolí	
Řešení problémů vychází od odborníků, nikoliv od rodičů, pečujících osob	
Rozpory a neshody odborníků	
Zapojování rodiny je ovlivněno kulturními aspekty	
Na řešení daného problému nejsou dostupné odborné služby	
CO NÁM TYTO INFORMACE ŘÍKAJÍ o ÚROVNI RIZIKA?	
<p>Zvažte situaci s využitím následujících otázek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Je pohled na obavu o bezpečí dítěte shodný u pracovníka a rodičů? Rozumí obě strany obavě stejně? • Přemýšlí rodiče o potřebě změny? • Jaké faktory, které jsme identifikovali, mohou podpořit změnu nebo způsobit uklouznutí či relaps? • Jsou rodiče motivováni ke změně? • Jsou tu příznaky, že rodiče změnu plánují, nebo dokonce realizují? • Jsou rodiče schopni a ochotni otevřeně spolupracovat se službami na zjištěné obavě? • Mají profesionálové důvěru, že se rodiče angažují skutečně a upřímně? • Dosahují rodiče změny a zlepšení? • Když dojde k uklouznutí nebo relapsu, jaké faktory mohou být prospěšné? 	
<p>Pohled na obavy o bezpečí L. není stejný. Matka přílišnou obavu nemá, zatímco sociální pracovnice pociťuje obavy. Matka o změně přemýšlí. Faktorem pro rizikové chování matky je její okruh známých, kteří mají na matku špatný vliv (drogy, krádeže). Matku v červnu 2017 čeká výkon trestu odnětí svobody za její trestnou činnost. V současné době je matka ke změně motivovaná. Matka pod tíhou obavy, co ji ve výkonu trestu čeká a co bude s dětmi, začíná vyvíjet samostatnou aktivitu. Matka je ochotna spolupracovat, avšak jednání matky je momentálně účelové.</p> <p>Prospěšné faktory: velká psychická podpora matky ze strany sociální pracovnice i matky matky.</p>	

V KTERÉ FÁZI SE RODIČ NACHÁZÍ a CO JE POTŘEBA UDĚLAT
<p>Matka, kterou čeká výkon trestu odnětí svobody, je ve fázi, kdy si uvědomuje rizika svého chování – rozhodování o změně.</p> <p>Je potřeba podpořit matku, přesvědčit ji, aby ukončila kontakty s rizikovými známými. Zajistit pobyt dětí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc po dobu pobytu VTOS matky ve vězení. Pro matku je velmi důležitá psychická podpora v jejím rozhodování o změně.</p>

4.5 OZON

Na základě dvou výše představených nástrojů používaných ve Skotsku pro vyhodnocení rizik (Obecná rizika a Graf odolnosti – zranitelnosti) jsme vytvořili modifikovaný zjednodušený nástroj, který by sociálním pracovníkům v České republice mohl pomoci při pojmenování ochranných a rizikových faktorů v práci s dítětem a rodinou v sociálně-právní ochraně. Snažili jsme se sladit otázky v dotazníkových formulářích tak, aby se neopakovaly, a formulovali jsme je s ohledem na situaci v České republice, proto jsme některé otázky doplnili. První verzi zpracovaného nástroje jsme nechali pilotovat orgány sociálně-právní ochrany dětí a neziskovými organizacemi zaměřenými na práci s rodinami, kde je ohrožené dítě. Na základě připomínek jednotlivých pracovníků jsme otázky doplnili o ty, které v nástroji chyběly, a upřesnili (zejména pak kvůli jejich srozumitelnosti). Novou verzi jsme opět pilotovali ve spolupráci s odborníky z praxe. Znovu došlo k úpravě nástroje. Třetí fáze ověřování v praxi potvrdila, že se podařilo maximálně snížit subjektivní hodnocení jednotlivých pracovníků. Metodou objektivizace zkušeností tedy vznikl nástroj, který je zde předkládán.

Po vyplnění setu dotazníků v elektronické podobě se zjištěné informace o ochranných faktorech a rizicích automaticky zobrazí ve třech možných výstupech:

1. Přehled toho, jaké informace nám o případu chybí, tedy **Co ještě musím zjistit**
2. Vyhodnocení obecných rizikových a ochranných faktorů, tedy **Rizika a ochranné faktory**
3. Popis faktorů v rozložení odolnost – zranitelnost – ochrana – nepříznivé okolnosti, tedy **Graf OZON**

Nástroj jsme nazvali OZON podle prvních písmen grafu, který je jeho výstupem: Ochrana – Zranitelnost – Odolnost – Nepříznivé okolnosti. Nástroj je připraven v elektronické formě v programu MS Excel tak, aby byl přístupný všem potenciálním uživatelům a aby odpadla nutnost instalace nové samostatné aplikace. Elektronická verze umožňuje rychlejší práci, ale s tabulkami lze pracovat i v tištěné podobě. Nástroj pomůže lépe se orientovat v případě, získat popis rizikových a ochranných faktorů a mít přehled, co ještě potřebujeme o situaci dítěte zjistit. Nástroj nelze používat a chápat pouze jako mechanickou pomůcku, která by rozhodla, jak dále v práci s dítětem a rodinou pokračovat.

Část dotazníku funguje formou zaškrťování odpovědí, ale pro dobré pochopení situace je potřeba do dotazníků doplnit konkrétní informace, na jejichž základě si myslíme, že dítě je zranitelnější nebo naopak odolnější. Nástroj, tak jak je koncipován, nevytvoří sám posouzení rizik – „analýzu rizik“, nástroj pouze pomůže podívat se na situaci dítěte z jiného úhlu, upozorní, jaké informace chybí, a navede k popsání rizik a ochranných faktorů. Výstupy z dotazníku pak poslouží jako podklad k společnému rozhodování v rámci pracovního týmu, na případových konferencích nebo umožní reflexi na případové supervizi.

Při členění otázek v dotazníku vycházíme ze tří základních oblastí, které zjišťuje sociální pracovník při vyhodnocení situace dítěte. Jedná se o tzv. vyhodnocovací rámec, který je používán na celém území České republiky. Otázky jsou členěny tak, že kopírují oblasti stran trojúhelníku¹⁰⁸:

- indikátory rizik a ochranných faktorů ve spojitosti s dítětem,
- indikátory rizik a ochranných faktorů ve spojitosti s rodiči a jejich rodičovskou kapacitou,
- indikátory rizik a ochranných faktorů ve spojitosti s širší rodinou a prostředím, kde dítě vyrůstá.

Jednotlivé otázky na rizika i ochranné faktory se svým zaměřením snaží postihnout všechny zjišťované potřeby dítěte, rodičovské kompetence a aspekty prostředí a širší rodiny.

Zdroj: Lumos

¹⁰⁸ Více k trojúhelníku viz publikace Lumos: Racek, J. a kol.: Pomocné nástroje pro vyhodnocování potřeb dítěte a komunikaci s dítětem. Lumos Foundation, Česká republika 2015. Dostupné na <http://www.wearelumos.org>.

4.5.1 Použití nástroje

Nástroj OZON se skládá celkem ze 7 listů – tabulek. Na první list je třeba uvést základní údaje o dítěti a datum vyplnění formuláře. Další tři listy obsahují tabulky s dotazníky k vyplnění. Dotazníky jsou nazvány podle oblasti: Dítě, Rodiče, Prostředí.

Další tři listy – Co ještě musím zjistit, Ochranné a rizikové faktory a Graf OZON – se vyplní automaticky na základě zadání odpovědí v elektronické podobě do prvních tří listů.

Při vyplňování dotazníků je postup následující:

- a) pracovník vyplní list Základní údaje,
- b) pracovník vyplní listy Dítě, Rodiče, Prostředí,
- c) automaticky se vyplní výstupní formuláře – Co ještě musím zjistit, Ochranné a rizikové faktory, Graf OZON.

Pokyny k jednotlivým krokům

a) Vyplnění listu Základní údaje

První list obsahuje základní údaje vztahující se k samotnému vyhodnocení. Pracovník vyplní jméno dítěte, věk dítěte, své jméno a datum vyhodnocení. Tyto údaje je třeba vyplnit hned na začátku a pouze jednou. Do ostatních listů se následně automaticky vyplní samy.

b) Vyplnění listů Dítě, Rodiče, Prostředí

Přečtěte si otázku a odpověď zvažte na základě informací, které k situaci máte z vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny. Následně pomocí myši a kurzoru označte přepínač ve sloupci C, D nebo E:

- „**Ano**“, pokud situace u dítěte nastala, nastává, dané pole je pro dítě relevantním rizikem nebo ochranným faktorem,
- „**Zjistit**“, pokud nemáte dostatek informací k zodpovězení dané otázky,
- „**Ne, není relevantní**“, pokud se situace dítěte netýká nebo otázka není pro dané dítě relevantní.

Ve sloupci H je zobrazeno upozornění „Vyberte odpověď“.

V pravém sloupci F vedle přepínačů se vám pro kontrolu zobrazí vaše odpověď.

Pokud označíte odpověď Ano, zobrazí se vám v kontrolním sloupci odpověď „Ano“, zároveň se vám ve sloupci H objeví výzva „Doplňte komentář“. Pokud zaškrtnete „Zjistit“ nebo „Ne, není relevantní“, ve sloupci H se výzva nezobrazuje a komentář nevyplňujete.

V případě označení přepínače „Zjistit“ se vám ve sloupci F zvýrazní žlutou barvou kontrolní upozornění „Zjistit“.

	B	C	D	E	F	G	H	I	
1	Jméno dítěte: Lenka Chrástecká	Vyberte odpověď				Vypracoval/a: Kamila Šnajdrová			
2	Věk dítěte: 5					12. 12. 2018			
3	Dítě	Ano	Zjistit	Ne, není relevantní	Odpověď	Napište krátký komentář, specifikujte situaci			
4	Indikátory rizik ve spojitosti s dítětem								
5	Dítě mělo v minulosti zdravotní problémy, které mají vliv na jeho vývoj	☒	☐	☐	Ano		Doplňte komentář	1	
6	Dítě má zdravotní potíže vyžadující pravidelnou lékařskou péči	☐	☒	☐	Zjistit			2	
7	Dítě je opožděné ve vývoji	☐	☐	☒	Ne, není relevantní			3	
8	Dítě je mentálně postižené	☐	☐	☐			Vyberte odpověď		
9	Dítě má vývojovou vadu, tělesné, smyslové nebo i kombinované postižení	☐	☐	☐			Vyberte odpověď		

Obrázek č. 9

Komentář vyplníte tak, že umístíte kurzor do buňky ve sloupci G a krátce popíšete, z čeho usuzujete, že riziko nebo ochranný faktor jsou v řešeném případě přítomny.

U některých otázek je políčko pro komentář sdružené. Pokud vyplníte políčko Ano u více otázek, ve sdruženém poli můžete dopsat komentáře ke všem indikátorům, u kterých je vyplněno Ano. Viz obrázek č. 10. Postupujte takto: umístíte kurzor do okna pro komentáře za předešlý komentář a vepíšete informaci. Nebo umístíte kurzor do okna pro komentáře za předešlý komentář, zmáčknete tlačítko Alt a současně s ním Enter. Kurzor vám odskočí na další řádek, kde doplníte další komentář.

	B	C	D	E	F	G	H	I	
1	Jméno dítěte: Lenka Chrástecká	Vyberte odpověď				Vypracoval/a: Kamila Šnajdrová			
2	Věk dítěte: 5					12. 12. 2018			
3	Dítě	Ano	Zjistit	Ne, není relevantní	Odpověď	Napište krátký komentář, specifikujte situaci			
34	Dítěti činí potíže získávat přátele a poté si je udržet	☒	☐	☐	Ano	Lenka nemá ve školce žádné kamarády.		1	
35	Dítě prošlo obdobími separace od rodičů / nejbližších pečujících osob	☒	☐	☐	Ano	Lenka byla od 8 měsíců do 2 let umístěna v dětském centru. Lenka nemá vytvořenou vazbu ani na jednoho z rodičů. Umístění do dětského centra vidí Lenka jako zradu rodičů.		1	
36	Dítě nejvíce známky vytvořené vazby k rodičům nebo jeví slabé známky	☒	☐	☐	Ano			1	
37	Dítě zažilo ztrátu blízké osoby / odmítnutí ze strany pečující osoby	☒	☐	☐	Ano			1	

Obrázek č. 10

Takto postupujte i u ochranných faktorů a na následujících listech Rodiče a Prostředí.

	B	C	D	E	F	G	H	I	
1	Jméno dítěte: Lenka Chrástecká	Vyberte odpověď				Vypracoval/a: Kamila Šnajdrová			
2	Věk dítěte: 5					12. 12. 2018			
3	Dítě	Ano	Zjistit	Ne, není relevantní	Odpověď	Napište krátký komentář, specifikujte situaci			
47	Indikátory odolnosti a ochrany ve spojitosti s dítětem								
49	Dítě je zdravé	☒	☐	☐	Ano	Lenka je zdravé dítě, které nebývá nemocné.		1	
50	Dítě je komunikativní	☐	☐	☒	Ne, není relevantní			3	
51	Dítě pravidelně dochází do školy nebo školky	☐	☐	☒	Ne, není relevantní			3	
52	Dítě je bystré, inteligentní, má dobré školní výsledky	☐	☐	☒	Ne, není relevantní			3	
53	Dítě má zájmy, koníčky, pravidelně se věnuje mimoškolním aktivitám	☐	☐	☒	Ne, není relevantní			3	
54	Dítě má dobré vztahy s okolím	☐	☐	☒	Ne, není relevantní			3	
55	Dítě nemá závažné problémy v chování	☒	☐	☐	Ano	Učitelky v mateřské škole chválí Lenčino chování.		1	

Obrázek č. 11

Pokud jste označili odpověď „Ano“, je třeba vyplnit komentář ve sloupci G. Pokud si později svou odpověď rozmyslíte a změníte odpověď z „Ano“ na „Ne, není relevantní“, je třeba smazat komentář ve sloupci G. Pokud tento komentář nesmažete, objeví se vám ve sloupci H výzva „Smažte komentář“ (viz obrázek č. 12).

	B	C	D	E	F	G	H	I
1	Jméno dítěte: Lenka Chrástková					Vypracoval/a: Kamila Šnajdrová		
2	Věk dítěte: 5					12. 12. 2018		
3	Prostředí		Ne, není relevantní Ano Zjistit Odpověď		Napište krátký komentář, specifikujte situaci			
29	Indikátory odolnosti a ochrany ve spojitosti s prostředím, ve kterém dítě žije							
31	Podpora ze strany širší rodiny (např. pomoc od prarodičů)	☐	☐	☒	Ne, není relevantní			3
32	Pravidelný kladný kontakt s širší rodinou	☐	☐	☒	Ne, není relevantní			3
33	Rodiče mají vytvořenou vazbu na vlastní rodiče	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	Matka má dobrý vztah se svými rodiči.	Smažte komentář	3

Obrázek č. 12

Elektronický formulář lze vymazat a dostat do výchozí polohy. Přepínače (označovací body) dostanete do výchozí polohy „Nevyplněno“ tím, že vymažete hodnoty ve **sloupci i** a komentáře ve **sloupci G**. Hodnoty v **sloupci i** slouží pouze k technické funkčnosti formuláře. Když chcete mít formulář čistý, nezapomeňte vymazat sloupec i a sloupec i u všech listů dotazníků „Dítě, Rodiče, Prostředí“. Listy výstupů (např. graf OZON) se vyčistí automaticky.

Po vymazání sloupců i a G je formulář opět připraven k vyplnění odpovědí u dalšího dítěte (viz obrázek č. 13).

	B	C	D	E	F	G	H	I
1	Jméno dítěte: Lenka Chrástková					Vypracoval/a: Kamila Šnajdrová		
2	Věk dítěte: 5					12. 12. 2018		
3	Rodiče		Ne, není relevantní Ano Zjistit Odpověď		Napište krátký komentář, specifikujte situaci			
4	Indikátory rizik ve spojitosti s rodiči							
5	Mentálně postižení rodiče	☐	☐	☐				Vyberte odpověď
6	Nemoc rodiče, která ovlivňuje péči o dítě	☐	☐	☐				Vyberte odpověď
7	Prokazatelné užívání alkoholu nebo drog rodičem	☐	☐	☐				Vyberte odpověď
8	Tělesné postižení rodiče, které ovlivňuje péči o dítě	☐	☐	☐				Vyberte odpověď
9	Rodič samoživitel	☐	☐	☐				Vyberte odpověď
10	Rodič mladší 21 let nebo nevyzrálý rodič	☐	☐	☐				Vyberte odpověď

Obrázek č. 13

c) Automatické vyplnění výstupních formulářů – Co ještě musím zjistit, Ochranné a rizikové faktory, Graf OZON

„Co ještě musím zjistit“

Po vyplnění dotazníků „Dítě“, „Rodiče“ a „Prostředí“ dostanete v první fázi přehled, jaké informace o rizicích a ochranných faktorech vám ještě chybí. Toto najdete v listu „Co ještě musím zjistit“. Zde najdete vypsané otázky, které jste pro případ označili jako relevantní a na které je potřeba se doptat. Viz obrázek č. 14.

	A	B	C
1	Jméno dítěte: Petr		Vypracovala: Nováková Karla
2	Věk dítěte: 10		7.7.2018
3			
4	Co ještě musím zjistit		
5	Dítě	Rodiče	Prostředí
6	Dítě se sebepoškozuje	Prukazatelné užívání alkoholu nebo drog rodičem	Nedostatek zájmu o dítě a rodiče ze strany širší rodiny
7	Dítě bylo někdy dříve zneužito nebo zanedbáváno	Rodič nemá dostatečné rodičovské kompetence	V historii rodiny se vyskytly problémy ohledně výchovy dítěte
8	Dítěti činí potíže získávat přátele a poté si je udržet	Rodič není zapojen do své rodičovské role	V historii rodiny se vyskytla špatná spolupráce s odbornými službami
9	U dítěte lze pozorovat chování, které souvisí se syndromu CAN	Domácí násilí v rodině	Širší rodina není schopna nebo ochotna spolupracovat na změně situace
10	Dítě pravidelně dochází do školy nebo školky	Rodič v minulosti užíval alkohol nebo drogy	Nemoci v širší rodině
11	Dítě dobře snáší změny	Rodič byl v dětství zanedbáván, týrán, zneužíván	Jiné patologické jevy (návykové látky, kriminalita, jiné) v širší rodině
		Rodiče mají nízké sebevědomí	Konflikty v širší rodině
		Chaotická rodinná situace	
		Špatné vztahy mezi partnery	
		Rodič má nevyřešené trauma z dětství	
		Rodič má/měl dobré vztahy se svými rodiči	

Obrázek č. 14

„Ochranné faktory a rizika“

Druhým možným výstupem je výpis všech identifikovaných rizikových a ochranných faktorů. Jde o vaše konkrétní poznámky, které jste při vyplňování dotazníků vepsali do sloupce G, tedy do komentářů (viz obrázek č. 15).

	A	B
1	Jméno dítěte: Petr	Vypracovala: Nováková Karla
2	Věk dítěte: 10	7.7.2018
3		
4	Ochranné faktory	Rizika
5	<ul style="list-style-type: none"> • Málo nemocný. • Nebojí se zeptat, vyjadřuje své názory. • Petr je bystrý a inteligentní. • Má kamarády ve škole i mimo. • Je sebevědomý ve známém prostředí. • UVědomuje si, že jeho chování negativně ovlivnilo rodinu. • Pokud je potřeba, matka s Petrem navštěvuje lékaře. • Matka se stará o zajištění jídla, oblečení, místa na spaní, hygieny. • Rodiče spolupracují s Amaltheou a s OSPOD. • Matka chrání děti před nebezpečím. • Matka má přehled o tom, kde zrovna Petr je (ve škole, venku s kamarády). • Petr má jistotu, že mu matka zajistí základní péči. • Pokud je Petr nemocný, matka mu zajistí léčbu. • Rodině pomáhá nejstarší syn otce. • Již třetím rokem bydlí v pronajatém bytě. • Ve městě je dobrý přístup k sociálním službám. • Spolupráce se sociální službou Podpora rodiny a s OSPOD. V okresním městě je dostatek služeb podpory rodiny a dítěte. 	<ul style="list-style-type: none"> • Petr strávil 1,5 roku po narození v kojeneckém ústavu. • Petr by rád dělal nějaký sport, ale nemají finance. • V některých situacích Petr vybuchne, ačkoliv nemá podnět. • Ve škole časté krádeže (pomůcky spolužáků, peníze). • Spory mezi matkou a otcem. • Po narození strávil Petr 1,5 roku v kojeneckém ústavu. Ze strany matky častá kritika Petra. Nevidí na něm nic dobrého. Dle matky jen zlobí a jsou s ním problémy. Je prý jiný než ostatní sourozenci. • Matka reaguje často popudlivě, na syny často křičí. • Rodině zemřela dcera (jako malé miminko). Bližší informace neví. • Matka se nedokáže včítit do potřeb Petra. Nevěnuje pozornost jeho pocitům. Matka Petra vnímá jako problémového, říká, že jí dělá naschvály, jen se s ní hádá, nedá se s ním na ničem dohodnout. Neposkytuje Petrovi podporu, nevnímá jeho potřeby. • Jedná se o romskou mafišinu. • Nedostatečné finanční prostředky. • Matka je dlouhodobě nezaměstnaná. • Rodina má dluhy. • Matka vnímá diskriminaci hlavně u synů ve škole. • Ve škole má mnoho poznámek za osahávání a slovní sexuální napadání spolužáků (dle učitelů vulgární poznámky apod.). • Např. matka vidí, že Petr dělá něco, co by neměl.

Obrázek č. 15

„Graf OZON“

Posledním výstupem je promítnutí výstupů do grafu OZON. Ten je obdobný jako graf odolnosti – zranitelnosti v jednotném rámci pro vyhodnocování rizik ve skotském modelu (viz kapitola č. 4.4.2) Zde je vidět úroveň ochranných faktorů, která je rozdělena na:

- **Odolnost** – faktory, které jsou dané zejména na straně dítěte a umožňují mu lépe zvládat situaci,
- **Ochranné faktory** – faktory zejména vnější na straně rodiny a okolí dítěte, které mohou pomáhat řešit vzniklou situaci.

Následně je zde zobrazena úroveň rizik, která je rozdělena na:

- **Zranitelnost** – faktory a skutečnosti, které jsou dané zejména na straně dítěte, které přispívají k jeho menší kapacitě vzniklé situace zvládat,
- **Nepříznivé okolnosti** – skutečnosti v okolí dítěte, které nepřispívají k pozitivnímu vývoji vzniklé situace.

Do grafu se opět zobrazí vaše konkrétní poznámky, které jste při vyplňování dotazníků vepsali do sloupečku G, tedy do komentářů (viz obrázek č. 16).

	A	B
1	Jméno dítěte: Petr	Vypracovala: Nováková Karla
2	Věk dítěte: 10	7.7.2018
3		
4	OCHRANNÉ FAKTORY	
5	Odolnost	Ochrana
6	<ul style="list-style-type: none"> • Málo nemocný. • Nebojí se zeptat, vyjadřuje své názory. • Petr je bystrý a inteligentní. • Má kamarády ve škole i mimo. • Je sebedůvědomý ve známém prostředí. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uvědomuje si, že jeho chování negativně ovlivnilo rodinu. • Pokud je potřeba, matka s Petrem navštěvuje lékaře. • Matka se stará o zajištění jídla, oblečení, místa na spaní, hygieny. • Rodiče spolupracují s Amaltheou a s OSPOD. • Matka chrání děti před nebezpečím. • Matka má přehled o tom, kde zrovna Petr je (ve škole, venku s kamarády). • Petr má jistotu, že mu matka zajistí základní péči. • Pokud je Petr nemocný, matka mu zajistí léčbu. • Rodině pomáhá nejstarší syn Otce • Již třetím rokem bydlí v pronajatém bytě. • Ve městě je dobrý přístup k sociálním službám. • Spolupráce se sociální službou Podpora rodiny a s OSPOD. V okresním městě je dostatek služeb podpory rodiny a dítěte.
7		
8		
9		
10	RIZIKOVÉ FAKTORY	
11	Zranitelnost	Nepříznivé okolnosti
12	<ul style="list-style-type: none"> • Petr strávil 1,5 roku po narození v kojeneckém ústavu. • Petr by rád dělal nějaký sport, ale nemají finance. • V některých situacích Petr vypuchne, ačkoliv nemá podnět. • Ve škole časté krádeže (pomůcky spolužáků, peníze). • Spory mezi matkou a otcem. • Po narození strávil Petr 1,5 roku v kojeneckém ústavu. Ze strany matky častá kritika Petra. Nevidí na něm nic dobrého. Dle matky jen zlobí a jsou s ním problémy. Je prý jiný než ostatní sourozenci. • Matka reaguje často popudlivě, na syny často křičí. • Rodině zemřela dcera (jako malé miminko). Bližší informace neví. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ve škole má mnoho poznámek za osahávání a slovní sexuální napadání spolužáků (dle učitelů vulgární poznámky apod.). • Např. matka vidí, že Petr dělá něco, co by neměl. Napomeno ho. On se hned osočí, že nic nedělal, i když na něj matka celou dobu kouká (např. se pere se sourozenci). Neříká také pravdu, když třeba něco ztratí do školy, něco zapomene napsat apod. Časté konflikty ve škole s učiteli i se spolužáky. • S matkou nemá dobrý vztah. Otec momentálně 1,5 roku ve VTOS. Sám Petr říká, že z otce má respekt, většinou ho poslechnou. Otec na ně prý dost řval a dával časté zákazy. • Matka nevnímá některé jeho potřeby, nevěnuje jim pozornost • Některé z dohodnutých bodů matka neplní. Nepodporuje Petra v docházce na individuální konzultace. • Otec je ve VTOS. • Jediná emoce, kterou matka projevuje, je zlost. • Matku nezajímá Petřův názor. • Tělesné tresty (facky). Hranice jsou nejasné. Někdy matka věci povolí, jindy je zakáže. • Rodina se v minulosti často stěhovala, bydlela i na ubytovnách. Petr nemá soukromí. Pokud sdílí se sourozenci. • Rodina žije v sociálně vyloučené lokalitě (Mochkov nádraží).
13	<ul style="list-style-type: none"> • Matka se nedokáže vcítit do potřeb Petra. Nevěnuje pozornost jeho pocitům. Matka Petra vnímá jako problémového, říká, že jí dělá neschvály, jen se s ní hádá, nedá se s ním na nicem dohodnout. Neposkytuje Petrovi podporu, nevnímá jeho potřeby. • Jedná se o romskou menšinu. • Nedostatečné finanční prostředky. • Matka je dlouhodobě nezaměstnaná. • Rodina má dluhy. • Matka vnímá diskriminaci hlavně u synů ve škole. 	
14		
15		

Obrázek č. 16

Práce s výstupy:

Informace, které získáme po vyplnění formuláře, nám poslouží pro další práci s dítětem a jeho rodinou. Na základě nich se můžeme rozhodovat, jakým směrem se budeme v řešení případu ubírat.

Budeme vědět, které informace nám chybí a potřebujeme je ještě zjistit. Dále budeme mít přehledně vypsané ochranné a rizikové faktory pro analýzu ve vyhodnocování. Výstupy mohou sloužit jako stručný a jednoduchý podklad pro případovou konferenci, pro manažerské vedení případu, intervizní setkání s kolegy na pracovišti, případovou supervizi. Na základě zjištění rizik a ochranných faktorů můžeme vypracovat individuální plán ochrany dítěte tak, aby byly eliminovány nebo ošetřeny oblasti rizik a aby byl pozitivně využit potenciál ochranných faktorů.

Řízení rizik

Nástroj samotný neobsahuje svůj vlastní postup pro řízení rizik. Po identifikaci ochranných a rizikových faktorů je tedy třeba tyto faktory zohlednit v individuálním plánu ochrany dítěte nebo v plánu či pravidlech bezpečí. Více k řízení rizik viz kapitola 2.3.

4.5.2. Výhody a nevýhody**Výhody nástroje:**

Použití zaškrťování odpovědí urychluje práci.

Vyplnění komentáře vás nutí dodat konkrétní důkaz, proč si myslíte, že daná ochranná nebo riziková situace nastává.

Vše k rizikům a ochranným faktorům je v jednom souboru.

Výstupy se dají dobře vytisknout, nic se nemusí přepisovat.

Nevýhody nástroje:

Zaškrťování odpovědí může vést k automatizaci a formalizaci použití dotazníku.

Otázek je hodně a některé nejsou relevantní k určité věkové skupině.

4.5.3 Příklad z praxe orgánu sociálně-právní ochrany dětí

OZON

Formulář pro vyplnění ochranných a rizikových faktorů

Základní údaje:

Jméno dítěte: **Petr**
 Věk dítěte: **10**
 Vypracoval/a: **Nováková Karla**
 Datum vyplnění formuláře: **7.7.2018**

Jméno dítěte: **Petr**
 Věk dítěte: **10**

Vypracoval/a: **Nováková Karla**
 7.7.2018

Vyberte odpověď

Dítě

Ano Zjistit Ne, není relevantní Odpověď Napište krátký komentář, specifikujte situaci

Indikátory rizik ve spojitosti s dítětem					
	Ano	Zjistit	Ne, není relevantní	Odpověď	Napište krátký komentář, specifikujte situaci
Dítě mělo v minulosti zdravotní problémy, které mají vliv na jeho vývoj	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dítě má zdravotní potíže vyžadující pravidelnou lékařskou péči	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dítě je opožděné ve vývoji	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dítě je mentálně postižené	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dítě má vývojovou vadu, tělesné, smyslové nebo i kombinované postižení	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dítě má potíže s příjmem potravy, poruchy příjmu potravy	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Těžký porod dítěte	☒	☐	☐	Ano	Petr strávil 1,5 roku po narození v kojeneckém ústavu.
Nechtěné nebo neplánované těhotenství	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Matka v těhotenství prokazatelně nadužívala drogy nebo alkohol	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Předčasně narozené dítě / nízká porodní hmotnost	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dítě má potíže v oblasti verbální komunikace	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Čeština není matefským jazykem dítěte	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dítě nenavštěvuje žádné volnočasové aktivity (například nemá o ně zájem)	☒	☐	☐	Ano	Petr by rád dělal nějaký sport, ale nemají finance.
Dítě má problémy s učením	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Špatná školní docházka	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dítě často pláče, dítě nejde utiřit	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	V některých situacích Petr vybuchne, ačkoliv nemá podnět.
Chování dítěte je nevyrovnané, nedá se předvídat	☒	☐	☐	Ano	
Dítě se sebepoškozuje	☐	☒	☐	Zjistit	Ve škole má mnoho poznámek za osahávání a slovní sexuální napadání spolužaček (dle učitelů vulgární poznámky apod.).
Dítě užívá drogy nebo alkohol, dítě trpí jinou závislostí	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
U dítěte se objevuje nevhodné sexuální chování	☒	☐	☐	Ano	
Dítě se opakovaně dostává do konfliktu se zákonem, páchá přestupky nebo činy, který by jinak byly trestné	☒	☐	☐	Ano	Ve škole časté krádeže (pomůcky spolužáků, peníze).
Dítě lže, vymýšlí si	☒	☐	☐	Ano	Např. matka vidí, že Petr dělá něco, co by neměl. Napomene ho. On se hned osočí, že nic nedělal, i když na něj matka celou dobu kouká (např. se pere se sourozenci). Neříká také pravdu, když třeba něco ztratí do školy, něco zapomene napsat apod. Časté konflikty ve škole s učiteli i se spolužáky.
Dítě má konflikty s dospělými	☒	☐	☐	Ano	
Dítě má konflikty s vrstevníky (agresivita, šikanuje okolí)	☒	☐	☐	Ano	
Dítě se stalo obětí trestného činu	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dítě je opakovaně obětí šikany, násilí	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dítě se narodilo do rodiny, ve které se vyskytují konflikty	☒	☐	☐	Ano	Spory mezi matkou a otcem.
Dítě mladší šesti let	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	

Dítě bylo někdy dříve zneužito nebo zanedbáváno	☐ ☒ ☐	Zjistit	
Dítěti činí potíže získávat přátele a poté si je udržet	☐ ☒ ☐	Zjistit	
Dítě prošlo obdobími separace od rodičů / nejbližších pečujících osob	☒ ☐ ☐	Ano	Po narození strávil Petr 1,5 roku v kojeneckém ústavu. Ze strany matky častá kritika Petra. Nevidí na něm nic dobrého. Dle matky jen zlobí a jsou s ním problémy. Je prý jiný než ostatní sourozenci.
Dítě nejeví známky vytvořené vazby k rodičům nebo jeví slabé známky	☒ ☐ ☐	Ano	
Dítě zažilo ztrátu blízké osoby / odmítnutí ze strany pečující osoby	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě má špatné vztahy s rodiči	☒ ☐ ☐	Ano	
Dítě se bojí rodiče (pečující osoby)	☒ ☐ ☐	Ano	
U dítěte lze pozorovat chování, které souvisí se syndromu CAN	☐ ☒ ☐	Zjistit	
Dítě je aktuálně týrané, zneužívané nebo zanedbávané	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě žije v pěstounské péči	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě žije v ústavní výchově – DD, DDŠ, DOZP, VÚ, ZDVOP	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Pečující osoba není vlastním rodičem dítěte (osvojení, svěření, nevlastní rodič)	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě pečuje o sourozence místo rodičů	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě je vzhledem k věku nebo k postižení nadměrně závislé na rodičích	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	

Indikátory odolnosti a ochrany ve spojitosti s dítětem

Dítě je zdravé	☒ ☐ ☐	Ano	Málo nemocný.
Dítě je komunikativní	☒ ☐ ☐	Ano	Nebojí se zeptat, vyjadřuje své názory.
Dítě pravidelně dochází do školy nebo školky	☐ ☒ ☐	Zjistit	
Dítě je bystré, inteligentní má dobré školní výsledky	☒ ☐ ☐	Ano	Petr je bystrý a inteligentní.
Dítě má zájmy, koníčky, pravidelně se věnuje mimoškolním aktivitám	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě má dobré vztahy s okolím	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě nemá závažné problémy v chování	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě má přátelskou povahu	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě se dokáže ovládnout	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě má povědomí o svém individuálním plánu (IPOD) a spolupracuje při jeho naplňování	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě si dokáže říci o pomoc a podporu	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě má vytvořenou bezpečnou vazbu s pečující osobou	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě má kamarády	☒ ☐ ☐	Ano	Má kamarády ve škole i mimo.
Dítě má dobré vztahy se sourozenci	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě má dobré vztahy s rodiči	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě má dostatek sebevědomí	☒ ☐ ☐	Ano	Je sebevědomý ve známém prostředí.
Dítě dobře snáší změny	☐ ☒ ☐	Zjistit	
Dítě má pocit, že někam patří	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě vnímá svou vlastní identitu	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě si uvědomuje důsledky svého chování	☒ ☐ ☐	Ano	Uvědomuje si, že jeho chování negativně ovlivnilo rodinu.
Dítě si umí vyřídit věci adekvátně věku	☒ ☐ ☐	Ano	
Dítě má dostatek dovedností, aby zvládalo krizové situace	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	

Jméno dítěte: Petr
Věk dítěte: 10

Vyberte odpověď

Vypracoval/a: Nováková Karla
7.7.2018

Rodiče

	Ne, není relevantní		Odpověď	Napište krátký komentář, specifikujte situaci
	Ano	Zjistit		
Indikátory rizik ve spojitosti s rodiči				
Mentálně postižení rodiče	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Nemoc rodiče, která ovlivňuje péči o dítě	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Prokazatelné užívání alkoholu nebo drog rodičem	☐	☒	☐	Zjistit
Tělesné postižení rodiče, které ovlivňuje péči o dítě	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodič samoživitel	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodič mladší 21 let nebo nevyzrálý rodič	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodiče zažívají opakující se krizi v životě	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodič nemá dostatečné rodičovské kompetence	☐	☒	☐	Zjistit
Rodič nechápe potřeby dítěte	☒	☐	☐	Ano
Rodič nedovede anebo nechce naplňovat potřeby dítěte	☒	☐	☐	Ano
Rodič upřednostňuje svoje potřeby před potřebami dítěte	☒	☐	☐	Ano
Rodič není zapojen do své rodičovské role	☐	☒	☐	Zjistit
Rodič nespolupracuje s odborníky	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodič porušuje ujednání, rozhodnutí	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodič zanedbává lékařskou péči dítěte	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodič není schopen pro dítě zajistit dostatek stravy, oblečení	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Domácí násilí v rodině	☐	☒	☐	Zjistit
Rodič má impulzivní chování, které nemá pod kontrolou	☒	☐	☐	Ano
Výskyt agresivity vůči pracovníkům ze strany rodiče	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Sourozenc dítěte vyrůstá mimo rodinu	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
V rodině došlo k úmrtí dítěte	☒	☐	☐	Ano
U sourozenců dítěte docházelo ke zneužívání, zanedbávání nebo týrání ze strany rodičů	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
V rodině žijí více než čtyři děti	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodiče zakrývají skutečný stav věcí	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodiče nechtějí nebo neumějí využít podpory	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Pracovníci nemají přístup k dítěti, nemohou s ním mluvit o samotě	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodiče nespolupracují na realizaci individuálního plánu (IPOD)	☒	☐	☐	Ano
Rodiče nemají důvěru k pracovníkům	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodič v minulosti užíval alkohol nebo drogy	☐	☒	☐	Zjistit
Rodič má psychické potíže	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodič páchal nebo páchá trestnou činnost	☒	☐	☐	Ano
Rodič vystavuje dítě nebezpečným situacím	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodiče nemají dítě pod kontrolou	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodič byl v dětství zanedbáván, týrán, zneužíván	☐	☒	☐	Zjistit
Rodič je málo empatický	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodič odmítá dítě	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Vztahová vazba mezi rodičem a dítětem je nejistá	☒	☐	☐	Ano
Rodič neumí projevit dítěti emoce	☒	☐	☐	Ano
Rodič má nereálná očekávání od dítěte vzhledem k věku nebo postižení	☐	☐	☒	Ne, není relevantní
Rodiče nedávají dítěti prostor na vyjádření jeho názoru	☒	☐	☐	Ano
Rodiče vnímají dítě jako problémové	☒	☐	☐	Ano
Rodiče nejví o dítě dostatek zájmu	☒	☐	☐	Ano
				Matka nevnímá některé jeho potřeby, nevěnuje jim pozornost.
				Matka reaguje často popudlivě, na syny často křičí.
				Rodině zemřela dcera (jako malé miminko). Bližší informace nevím.
				Některé z dohodnutých bodů matka neplní. Nepodporuje Petra v docházce na individuální konzultace.
				Otec je ve VTOS.
				Matka se nedokáže vcítit do potřeb Petra. Nevěnuje pozornost jeho pocitům. Matka Petra vnímá jako problémového, říká, že jí dělá naschvály, jen se s ní hádá, nedá se s ním na ničem dohodnout. Neposkytuje Petrovi podporu, nevnímá jeho potřeby.
				Jediná emoce, kterou matka projevuje, je zlost.
				Matku nezajímá Petrův názor.

Rodiče mají nízké sebevědomí	☐ ☒ ☐	Zjistit	
Rodiče nepovažují vzdělání dítěte za důležité	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič uplatňuje vůči dítěti nevhodné výchovné postupy	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	Tělesné tresty (facky). Hranice jsou nejasné. Někdy matka věci povolí, jindy je zakáže.
V rodině není zaveden denní režim	☒ ☐ ☐	Ano	
Rodiče nedávají dítěti jasné hranice	☒ ☐ ☐	Ano	
Ve výchově převládají tresty	☒ ☐ ☐	Ano	
Rodiče nemají schopnosti pro řešení problémů	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Chaotická rodinná situace	☐ ☒ ☐	Zjistit	
Špatné vztahy mezi partnery	☐ ☒ ☐	Zjistit	
Nevyhovující péče o děti po rozvodu	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Žadatelé o azyl	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě zažilo více partnerských vztahů v rodině	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič má nevyřešené trauma z dětství	☐ ☒ ☐	Zjistit	
V rodině se vyskytují stresové faktory, jako je chudoba, vyloučení	☒ ☐ ☐	Ano	Nedostatečné finanční prostředky.

Indikátory odolnosti a ochrany ve spojitosti s rodiči			
Rodiče navštěvují s dítětem lékaře dle potřeby, absolvují preventivní prohlídky	☒ ☐ ☐	Ano	Pokud je potřeba, matka s Petrem navštěvuje lékaře.
V rodině jsou přítomni oba rodiče	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič chápe potřeby dítěte	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	Matka se stará o zajištění jídla, oblečení, místa na spaní, hygieny.
Péče rodiče odpovídá potřebám dítěte	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič používá efektivní výchovný styl	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dítě má zajištěnou základní péči	☒ ☐ ☐	Ano	
Rodiče jsou otevření ohledně řešení své situace	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	Rodiče spolupracují s Amaltheou a s OSPOD.
Rodiče využívají podpůrné služby	☒ ☐ ☐	Ano	
Pracovníci mohou mluvit s dítětem o samotě	☒ ☐ ☐	Ano	
Rodiče spolupracují při plánování i realizaci plánu	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Dobrá komunikace s rodiči	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič je motivován ke změně	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič má kapacitu pro změnu	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič dokáže dítě ochránit před nebezpečím	☒ ☐ ☐	Ano	Matka chrání děti před nebezpečím.
Rodič je na dítě pozitivně naladěný	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič umí dát dítěti najevo svoje emoce	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič je pro dítě oporou	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič má/měl dobré vztahy se svými rodiči	☐ ☒ ☐	Zjistit	
Rodič dává dítěti dostatečné podněty	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič má na dítě pozitivní pohled	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič je s dítětem v časté interakci	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič zvládá chování dítěte	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič má dobré sebevědomí	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič zažil dobré dětství	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
V rodině je zaveden denní režim	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	Matka má přehled o tom, kde zrovna Petr je (ve škole, venku s kamarády).
Rodiče přiměřeně dohlíží na dítě	☒ ☐ ☐	Ano	
Pozitivní rodinné prostředí	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodiče jsou pro dítě vzorem	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič oceňuje dítě za pozitivní chování	☐ ☐ ☒	Ne, není relevantní	
Rodič je pro dítě stabilní pečující osobou	☒ ☐ ☐	Ano	Petr má jistotu, že mu matka zajistí základní péči.
Nemoci, postižení jsou řešeny adekvátní léčbou a péčí	☒ ☐ ☐	Ano	Pokud je Petr nemocný, matka mu zajistí léčbu.

Jméno dítěte: Petr
Věk dítěte: 10

Vypracoval/a: Nováková Karla
7.7.2018

Vyberte odpověď

Prostředí

Ano Zjistit Ne, není relevantní Odpověď Napište krátký komentář, specifikujte situaci

Indikátory rizik ve spojitosti s prostředím, ve kterém dítě žije					
Nedostatek zájmu o dítě a rodiče ze strany širší rodiny	☐	☒	☐	Zjistit	
V historii rodiny se vyskytly problémy ohledně výchovy dítěte	☐	☒	☐	Zjistit	
V historii rodiny se vyskytla špatná spolupráce s odbornými službami	☐	☒	☐	Zjistit	
Širší rodina není schopna nebo ochotna spolupracovat na změně situace	☐	☒	☐	Zjistit	
Nemoci v širší rodině	☐	☒	☐	Zjistit	
Jiné patologické jevy (návykové látky, kriminalita, jiné) v širší rodině	☐	☒	☐	Zjistit	
Konflikty v širší rodině	☐	☒	☐	Zjistit	
Nedostatečné nebo nevhodné bydlení (bezdomovectví, chybí základní vybavení bytu)	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Domácnost rodiny je přeplněná	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dočasné bydlení (ubytovna, azylový dům)	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Časté stěhování rodiny	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	Rodina se v minulosti často stěhovala, bydlela i na ubytovnách. Petr nemá soukromí. Pokoj sdílí se sourozenci.
Domácí prostředí není bezpečné	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dítě nemá dobré podmínky pro spaní, učení, prostor pro vlastní věci	☒	☐	☐	Ano	
Dlouhodobá nezaměstnanost v rodině	☒	☐	☐	Ano	Matka je dlouhodobě nezaměstnaná.
Rodiče aktuálně nezaměstnaní	☒	☐	☐	Ano	
Finanční potíže (dluhy, exekuce, vysoké splátky)	☒	☐	☐	Ano	Rodina má dluhy.
Rasistické projevy okolí vůči rodině	☒	☐	☐	Ano	Matka vnímá diskriminaci hlavně u synů ve škole.
Diskriminace v rámci společnosti	☒	☐	☐	Ano	
Sociálně izolovaná rodina nebo sociálně vyloučená lokalita	☒	☐	☐	Ano	Rodina žije v sociálně vyloučené lokalitě (Mochkov nádraží).
Rodina způsobuje konflikty v komunitě	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Rodina žije ve čtvrti, kde dochází k častému narušování pořádku a k násilí	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
V lokalitě nejsou dostupné běžné komunitní zdroje	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Vysoká nezaměstnanost v regionu, komunitě	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Absence sociální podpory, sociální sítě, komunitních služeb	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	

Indikátory odolnosti a ochrany ve spojitosti s prostředím, ve kterém dítě žije					
Podpora za strany širší rodiny (např. pomoc od prarodičů)	☒	☐	☐	Ano	Rodině pomáhá nejstarší syn otce.
Pravidelný kladný kontakt s širší rodinou	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Rodiče mají vytvořenou vazbu na vlastní rodiče	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dítě má ve svém okolí vybudované blízké a pevné vazby	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Rodina má stabilní bydlení	☒	☐	☐	Ano	Již třetím rokem bydlí v pronajatém bytě.
Rodina žije v bezpečné lokalitě	☒	☐	☐	Ano	
Dítě má v bytě vlastní prostor, vlastní vybavení	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Stabilní zaměstnání rodiny, širší rodiny	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Dostatečný a stabilní finanční příjem rodiny	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Rodina má dobrý přístup k veřejným službám	☒	☐	☐	Ano	Ve městě je dobrý přístup k sociálním službám.
Podpora ze strany dospělých osob mimo vlastní rodinu	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	
Spolupráce více subjektů při tvorbě a realizaci individuálního plánu (IPOD)	☒	☐	☐	Ano	Spolupráce se sociální službou Podpora rodiny a s OSPOD. V okresním městě je dostatek služeb podpory rodiny a dítěte.
Dostupnost podpůrné péče	☒	☐	☐	Ano	
Rodičům se zdravotním postižením se dostává podpory	☐	☐	☒	Ne, není relevantní	

Jméno dítěte: Petr
Věk dítěte: 10

Vypracoval/a: Nováková Karla
7.7.2018

OCHRANNÉ FAKTORY	
Odolnost	Ochrana
<ul style="list-style-type: none"> • Málo nemocný. • Nebojí se zeptat, vyjadřuje své názory. • Petr je bystrý a inteligentní. • Má kamarády ve škole i mimo. • Je sebedůvěrný ve známém prostředí. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uvědomuje si, že jeho chování negativně ovlivnilo rodinu. • Pokud je potřeba, matka s Petrem navštěvuje lékaře. • Matka se stará o zajištění jídla, oblečení, místa na spaní, hygieny. • Rodiče spolupracují s Amaltheou a s OSPOD. • Matka chrání děti před nebezpečím. • Matka má přehled o tom, kde zrovna Petr je (ve škole, venku s kamarády). • Petr má jistotu, že mu matka zajistí základní péči. • Pokud je Petr nemocný, matka mu zajistí léčbu. • Rodině pomáhá nejstarší syn otce. • Již třetím rokem bydlí v pronajatém bytě. • Ve městě je dobrý přístup k sociálním službám. • Spolupráce se sociální službou Podpora rodiny a s OSPOD. V okresním městě je dostatek služeb podpory rodiny a dítěte.
RIZIKOVÉ FAKTORY	
Zranitelnost	Nepříznivé okolnosti
<ul style="list-style-type: none"> • Petr strávil 1,5 roku po narození v kojeneckém ústavu. • Petr by rád dělal nějaký sport, ale nemají finance. • V některých situacích Petr vybuchne, ačkoliv nemá podnět. • Ve škole časté krádeže (pomůcky spolužáků, peníze). • Spory mezi matkou a otcem. • Po narození strávil Petr 1,5 roku v kojeneckém ústavu. Ze strany matky častá kritika Petra. Nevídá na něm nic dobrého. Dle matky jen zlobí a jsou s ním problémy. Je prý jiný než ostatní sourozenci. • Matka reaguje často popudlivě, na syny často křičí. • Rodině zemřela dcera (jako malé miminko). Bližší informace nevím. • Matka se nedokáže vcítit do potřeb Petra. Nevěnuje pozornost jeho pocitům. Matka Petra vnímá jako problémového, říká, že jí dělá naschvály, jen se s ní hádá, nedá se s ním na ničem dohodnout. Neposkytuje Petrovi podporu, nevnímá jeho potřeby. • Jedná se o romskou menšinu. • Nedostatečné finanční prostředky. • Matka je dlouhodobě nezaměstnaná. • Rodina má dluhy. • Matka vnímá diskriminaci hlavně u synů ve škole. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ve škole má mnoho poznámek za osahávání a slovní sexuální napadání spolužáček (dle učitelů vulgární poznámky apod.). • Např. matka vidí, že Petr dělá něco, co by neměl. Napomene ho. On se hned osočí, že nic nedělal, i když na něj matka celou dobu kouká (např. se pere se sourozenci). Neříká také pravdu, když třeba něco ztratí do školy, něco zapomene napsat apod. Časté konflikty ve škole s učiteli i se spolužáky. • S matkou nemá dobrý vztah. Otec momentálně 1,5 roku ve VTOS. Sám Petr říká, že z otce má respekt, většinou ho poslechne. Otec na ně prý dost řval a dával časté zákazy. • Matka nevnímá některé jeho potřeby, nevěnuje jim pozornost. • Některé z dohodnutých bodů matka neplní. Nepodporuje Petra v docházce na individuální konzultace. • Otec je ve VTOS. • Jediná emoce, kterou matka projevuje, je zlost. • Matku nezajímá Petrův názor. • Tělesné tresty (facky). Hranice jsou nejasné. Někdy matka věci povolí, jindy je zakáže. • Rodina se v minulosti často stěhovala, bydlela i na ubytovnách. Petr nemá soukromí. Pokoj sdílí se sourozenci. • Rodina žije v sociálně vyloučené lokalitě (Mochkov nádraží).

Jméno dítěte: Petr
Věk dítěte: 10

Vypracoval/a: Nováková Karla
7.7.2018

Co ještě musím zjistit		
Dítě	Rodiče	Prostředí
<ul style="list-style-type: none"> Dítě se sebeпоškozuje Dítě bylo někdy dříve zneužito nebo zanedbáváno Dítěti činí potíže získávat přátele a poté si je udržet U dítěte lze pozorovat chování, které souvisí se syndromu CAN Dítě pravidelně dochází do školy nebo školky Dítě dobře snáší změny 	<ul style="list-style-type: none"> Prokazatelné užívání alkoholu nebo drog rodičem Rodič nemá dostatečné rodičovské kompetence Rodič není zapojen do své rodičovské role Domácí násilí v rodině Rodič v minulosti užíval alkohol nebo drogy Rodič byl v dětství zanedbáván, týrán, zneužíván Rodiče mají nízké sebevědomí Chaotická rodinná situace Špatné vztahy mezi partnery Rodič má nevyřešené trauma z dětství Rodič má/měl dobré vztahy se svými rodiči 	<ul style="list-style-type: none"> Nedostatek zájmu o dítě a rodiče ze strany širší rodiny V historii rodiny se vyskytly problémy ohledně výchovy dítěte V historii rodiny se vyskytla špatná spolupráce s odbornými službami Širší rodina není schopna nebo ochotna spolupracovat na změně situace Nemoc v širší rodině Jiné patologické jevy (návykové látky, kriminalita, jiné) v širší rodině Konflikty v širší rodině

Jméno dítěte: Petr**Vypracoval/a: Nováková Karla****Věk dítěte: 10****7.7.2018**

Ochranné faktory	Rizika
<ul style="list-style-type: none"> • Málo nemocný. • Nebojí se zeptat, vyjadřuje své názory. • Petr je bystrý a inteligentní. • Má kamarády ve škole i mimo. • Je sebedůvědomý ve známém prostředí. • Uvědomuje si, že jeho chování negativně ovlivnilo rodinu. • Pokud je potřeba, matka s Petrem navštěvuje lékaře. • Matka se stará o zajištění jídla, oblečení, místa na spaní, hygieny. • Rodiče spolupracují s Amaltheou a s OSPOD. • Matka chrání děti před nebezpečím. • Matka má přehled o tom, kde zrovna Petr je (ve škole, venku s kamarády). • Petr má jistotu, že mu matka zajistí základní péči. • Pokud je Petr nemocný, matka mu zajistí léčbu. • Rodině pomáhá nejstarší syn otce. • Již třetím rokem bydlí v pronajatém bytě. • Ve městě je dobrý přístup k sociálním službám. • Spolupráce se sociální službou Podpora rodiny a s OSPOD. V okresním městě je dostatek služeb podpory rodiny a dítěte. 	<ul style="list-style-type: none"> • Petr strávil 1,5 roku po narození v kojeneckém ústavu. • Petr by rád dělal nějaký sport, ale nemají finance. • V některých situacích Petr vybuchne, ačkoliv nemá podnět. • Ve škole časté krádeže (pomůcky spolužáků, peníze). • Spory mezi matkou a otcem. • Po narození strávil Petr 1,5 roku v kojeneckém ústavu. Ze strany matky častá kritika Petra. Nevidí na něm nic dobrého. Dle matky jen zlobí a jsou s ním problémy. Je prý jiný než ostatní sourozenci. • Matka reaguje často popudlivě, na syny často křičí. • Rodině zemřela dcera (jako malé miminko). Bližší informace nevím. • Matka se nedokáže vcítit do potřeb Petra. Nevěnuje pozornost jeho pocitům. Matka Petra vnímá jako problémového, říká, že jí dělá naschvály, jen se s ní hádá, nedá se s ním na ničem dohodnout. Neposkytuje Petrovi podporu, nevnímá jeho potřeby. • Jedná se o romskou menšinu. • Nedostatečné finanční prostředky. • Matka je dlouhodobě nezaměstnaná. • Rodina má dluhy. • Matka vnímá diskriminaci hlavně u synů ve škole. • Ve škole má mnoho poznámek za osahávání a slovní sexuální napadání spolužaček (dle učitelů vulgární poznámky apod.). • Např. matka vidí, že Petr dělá něco, co by neměl. Napomene ho. On se hned osočí, že nic nedělal, i když na něj matka celou dobu kouká (např. se pere se sourozenci). Neříká také pravdu,

5. Přehled jednotlivých přístupů

Přístup	Stručný popis přístupu	Výhody	Nevýhody
Znaky bezpečí	<p>Přístup je založen na uceleném rámci vyhodnocování rizik zahrnujícím všechny zúčastněné osoby (rodinu a odborníky), včetně posuzování újmy na dítěti, nebezpečí, komplikací, ochranných faktorů a bezpečí. Přístup je postaven na hledání pozitiv a na bezpečí dítěte. Základem je zapojení dítěte, rodičů a odborníků do hledání řešení. Proces je nastaven od zmapování rizik, konstatování nebezpečí ke stanovení cíle bezpečí a plánu bezpečí.</p> <p><i>Zdroj: www.signsofsafety.net</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Znaky bezpečí přináší komplexní přístup k pojetí rizika – nejen vyhodnocení rizik. • Přístup zahrnuje práci s rodinou, konkrétní nástroje pro zapojení rodiny. • Jednoduché nástroje pro zapojení dětí (i velmi malých) hravou formou. • Přináší nápady, jak zprostředkovat spolupráci s OSPOD a stanovené cíle a plán bezpečí také dítěti metodou slov a obrázků. • Přináší pozitivní pohled na celou situaci a konstruktivní řešení rizikových situací. • Počítá se zapojením více osob do rozhodování, rozhodnutí není na jedné osobě. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nelze použít ve zkrácené formě, jedná se o komplexní přístup, který je časově náročný. • K nástroji není v České republice dostupné školení (licence na školení je pouze v zahraničí).
Trojúhelníky ochrany a rizika	<p>Posouzení ochranných a rizikových faktorů je rozděleno do stejných tří oblastí jako vyhodnocování situace dítěte (dítě, rodič, prostředí). Nástroj je rozdělen na mladší a starší děti. Přináší obecné ochranné a rizikové faktory, které pracovník v tabulce dále konkretizuje.</p> <p><i>Zdroj: Lancashire Safeguarding Children Board</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rychlost využití nástroje pro ujasnění ochranných faktorů i rizik v situaci, kdy probíhá vyhodnocení situace dítěte v rámci tvorby individuálního plánu ochrany dítěte. • Vizualizace rizikových faktorů v porovnání s ochrannými faktory umožňuje ujasnit si, jakým způsobem směřovat kroky k nápravě situace a podpoře naplňování vývojových potřeb dítěte. • Sleduje silné stránky i rizika jak přímo u dítěte, tak v oblasti rodičovských kompetencí a širším prostředí dítěte. • Tento nástroj je jediný dříve publikovaný v České republice (součást publikace Lumos Vyhodnocování potřeb dětí. Praktický průvodce). • Nástroj je užitečný pro začínající pracovníky. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nejednoznačnost výstupů vzhledem k malému posuzovanému rozsahu, využití nástroje je velmi subjektivní proces, který nestanoví míru ochrany nebo rizika, ale pouze konstatování subjektivně vnímaného rizika nebo ochrany. • Nástroj pomáhá pouze konstatovat ochranné faktory a rizika; není určen pro řízení rizik. • Nástroj je využíván pouze jako součást dalšího vyhodnocování situace dítěte nebo dalších nástrojů na práci s riziky v sociálně-právní ochraně. • Zjištěné oblasti z trojúhelníku rizik nejsou přímo propojitelné („neutralizovatelné“) s trojúhelníkem ochranných faktorů. • Nástroj nepracuje s řízením rizik.
Rozhodujeme v zájmu dítěte	<p>Nástroj zaměřený na vyhodnocení rizik v oblasti rodičovské kapacity hodnotí čtyřstupňovou škálou 9 kritérií (s celkem 18 indikátory).</p> <p><i>Zdroj: Jana Kocourková a Ria Černá</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nástroj vychází z českého kulturního prostředí. • Spojení kvalitativního a kvantitativního úhlu pohledu na rodinu. • Bodová škála může být rodiče na cestě ke změně motivovat. • Vyjmenování indikátorů, kdy je nezbytné přizvat psychologa nebo psychiatra. • Možnosti využití na případové konferenci nebo na intervizi. • Rizika s vyšší bodovou hodnotou se automaticky vypíší do samostatné tabulky Výpis rizik, což zpřehledňuje práci. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vyhodnocuje pouze rodičovskou kapacitu a nezohledňuje další faktory. • Výpis rizik je obecný, není konkrétní. • Nástroj nepracuje s řízením rizik.

Přístup	Stručný popis přístupu	Výhody	Nevýhody
Obecná rizika (Jednotný rámec pro vyhodnocování rizik ve Skotsku)	<p>Stručný nástroj pro rychlé posouzení rizik je členěn do stejných oblastí jako vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny (dítě, rodič, prostředí). Pracovník jednotlivé obecné indikátory rizik označuje jako indikátory relevantní (rizikové), nerelevantní (nerizikové) a indikátory, k jejichž posouzení má nedostatek informací. Následuje analýza odpovědí, jak se promítají jednotlivé indikátory do úrovně rizika, a část věnovaná řízení rizik.</p> <p><i>Zdroj: National Risk Framework to Support the Assessment of Children and Young People www.gov.scot</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Výstupem je stručný pohled na celou rodinu. • Nástroj je časově nenáročný. • Seznam indikátorů je rozsáhlým výčtem, který může být dobře využit při prvotním mapování situace v rodině, může být nástrojem i pro následnou revizi. • Na první pohled je jasné, ve kterých oblastech bude rodina potřebovat podporu. • Nástroj napomáhá utřídění informací o dítěti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nástroj se zaměřuje pouze na rizikové faktory, nikoli na ochranné faktory. • Některé otázky jsou negativně formulované, proto je třeba se nad tvrzením více zamyslet, než je možné označit odpověď. • Při pilotním ověření chyběly pracovníkům některé otázky. • Nástroj je určen pro všechny věkové kategorie, nezohledňuje věk dítěte.
Graf odolnosti – zranitelnosti (Jednotný rámec pro vyhodnocování rizik ve Skotsku)	<p>Nástroj sestává z baterie ochranných a rizikových faktorů, které se graficky zobrazují na dvou osách (odolnost versus zranitelnost a nepříznivé okolnosti versus ochranné faktory). Pracovník označuje jednotlivé indikátory jako relevantní, nerelevantní a indikátory, k jejichž posouzení má nedostatek informací. Ke každé oblasti následuje stručná analýza, jak se indikátory promítají do úrovně rizika.</p> <p><i>Zdroj: National Risk Framework to Support the Assessment of Children and Young People www.gov.scot</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vizuálně přehledné grafické zpracování. • Graf je přehledný, dobře mapuje všechny oblasti – nejen rizika, ale i faktory, které rizika zmírňují. • Možnost využití na případové konferenci nebo na intervizi. • Rozsáhlý výčet indikátorů, který pracovníka vede (aniž by na něco zapomněl). • Stanovuje rizika, se kterými je dále potřeba pracovat. • Nový pohled na rizika, přínosem je oblast odolnosti a zranitelnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Některé otázky jsou negativně formulované, proto je třeba se nad tvrzením více zamyslet, než označíme odpověď. • Nástroj nepřináší nové informace, jen přehledně graficky ukazuje pohled na rodinu. • Časově náročné odpovědět na množství otázek.
Kruh změny (Jednotný rámec pro vyhodnocování rizik ve Skotsku)	<p>Nástroj zaměřený na zjištění míry vzporu nebo odporu u rodiny, se kterou pracovník spolupracuje v rámci sociálně-právní ochrany dětí. Pomocí indikátorů je posouzeno, ve které fázi změny (uvažování o změně, rozhodování, změna, udržení změny) se rodina nachází. Rozpoznání konkrétní fáze napomáhá určení dalšího postupu práce s rodinou.</p> <p><i>Zdroj: National Risk Framework to Support the Assessment of Children and Young People www.gov.scot</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Přínosná shrnující tabulka o úrovni rizika, uvědomění si fáze v kruhu změny u jednotlivých členů rodiny. • Nový pohled na rodinu a jednotlivé členy. • Jasný, malý, kompaktní nástroj, lze ho využít i v terénu. • Konkrétně lze s klientem hovořit o jeho situaci, o tom, v které fázi se nachází a proč, co potřebuje k tomu, aby se posunul dál. • Vhodné zejména pro dlouhodobé klienty – lze ukázat, jak se rodina točí pořád v kruhu. • Dobré pro ověření, když se zvažuje návrat dítěte z pěstounské péče nebo z ústavní výchovy. • Vhodné využití v oblasti závislostí. 	<ul style="list-style-type: none"> • Není zaměřený na rizika, ale spíše na možnost změny.
OZON	<p>Čistě elektronický nástroj zaměřený na posouzení ochranných a rizikových faktorů. Nástroj je inspirován Jednotným rámcem pro vyhodnocování rizik ve Skotsku. Výstupem je soupis ochranných a rizikových faktorů, graf odolnosti – zranitelnosti a soupis informací, které je třeba ještě zjistit.</p> <p><i>Zdroj: Lumos</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Použití zaškrťování odpovědí urychluje práci. • Vyplnění komentáře vás nutí dodat konkrétní důkaz, proč si myslíte, že daná ochranná nebo riziková situace nastává. • Vše k rizikům a ochranným faktorům je v jednom souboru. • Výstupy se dají dobře vytisknout, nic se nemusí přepisovat. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zaškrťování odpovědí může vést k automatizaci a formalizaci použití dotazníku. • Otázek je hodně a některé nejsou relevantní k určité věkové skupině. • Nástroj nepracuje s řízením rizik.

6. Literatura a internetové zdroje

6.1 Literatura

Analýza současného stavu v oblasti terénní činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí a stanovení optimálních podmínek výkonu sociálně-právní ochrany dětí ve vazbě na počet klientů. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha 2009.

Baird, C., Wagner, D.: The Relative Validity of Actuarial- and Consensus- Based Risk Assessment Systems. *Children and Youth Services Review*, Vol. 22, No. 11/12. 2000.

Barry, M.: Effective Approaches to Risk Assessment in Social Work: An International Literature Review, Final Report. Scottish Executive Social Research 2007.

Blahutová, M., Zdráhalová, M.: Informovanost ohrožených dětí o jejich právech a zapojování dětí do procesu sociálně-právní ochrany – zabíhající se praxe a budoucí výzvy. Prezentace ze dne 11. 9. 2017 na konferenci Participace dětí a informovanost o jejich právech. Dostupné na <http://www.prava-ditete.cz>.

Brůžková, Z., Hofschneiderová, A., Hanzlíková, I., Vítová, V.: Nemluví, stejně mě neposlouchají. MPSV 2015. ISBN: 978-80-7421-108-9. Dostupné na www.pravonadetstvi.cz.

Cash, S. J.: Risk Assessment in Child Welfare: The Art and Science. *Children and Youth Services Review*, Vol. 23, No. 11, 2001.

Doran, George T.: There's a S.M.A.R.T. way to write management's goals and objectives. *Management Review*, Nov 1981.

Gambrill, E., Shlonsky, A.: Risk Assessment in Context. *Children and Youth Services Review*, Vol. 22, No. 11/12. 2000.

Gillingham, P., Humphreys, C.: Child Protection Practitioners and Decision-Making Tools: Observations and Reflections from the Front Line. *British Journal of Social Work* 40, 2010.

Goddard, Ch. R., Saunders, B. J., Stanley, J. R.: Structured Risk Assessment Procedures: Instruments of Abuse? *Child Abuse Review*, Vol. 8, 1999.

Hanson, R. K.: Risk Assessment. Association for the Treatment of Sexual Abusers, 2000.

Kdy dítě (ne)zapojovat do rozhodovacích procesů v rodinných záležitostech – Metodika pro specializované odborníky (pracovníky sociálně-právní ochrany dětí, soudce a další). Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z. ú. 2016.

Komunikační bedna a společné setkání (Metodický manuál). Latus pro rodinu.

Kuchařová, V. a kol.: Zhodnocení a optimalizace řízení systému sociálně-právní ochrany (ohrožených) dětí a rodin ve vybraných regionech. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha 2010.

Littlechild, B.: Child Protection Social Work: Risks of Fears and Fears of Risks – Impossible Tasks from Impossible Goals? *Social Policy and Administration*. Vol. 42, No. 6, 2008.

Lyons, P., Doueck, H. J., Wodarski, J. S.: Risk assessment for child protective services: a review of the empirical literature on instrument performance. *Social Work Research*, Vol. 20, Issue 3, 1996.

Macela, M. a kol.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: Komentář. Wolters Kluwer, Praha 2015. ISBN 978-80-7478-727-0.

Manuál implementace Standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí pro orgány sociálně-právní ochrany. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha 2015. ISBN 978-80-7421-095-2.

Manuál implementace Vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte pro orgány sociálně-právní ochrany. MPSV, 2014.

Metodická příručka o dětech s dětmi, Dobrá praxe v zapojování dětí do rozhodovacích procesů (Sociálně aktivizační program). Ratolest Brno, z. s., Brno 2016.

Munro, E.: Effective Child Protection. Sage Publications, Los Angeles 2008. ISBN 9781412846957.

- Munro, E.: A simpler way to understand the results of risk assessment instruments. *Children and Youth Services Review*, No. 26, 2004.
- Munro, E.: Common Errors of Reasoning in Child Protection Work. *Child Abuse and Neglect*, Vol. 23, No. 8, 1999.
- Munro, E.: Improving practice: Child protection as a systems problem. *Children and Youth Services Review*, Vol. 27, Issue 4, 2005.
- Munro, E.: The Munro Review of Child Protection: Final Report a Child Centred System. Eileen Munro, 2011.
- Nosál I., Čechová I.: Participace a nové přístupy k práci s ohroženými dětmi a rodinami, Studie inspirované zkušenostmi ze Švýcarska. Česko-britská o. p. s., Brno 2014. ISBN 978-80-905598-1-3.
- Ofsted: The voice of the child: learning lessons from Serious Case Reviews. A thematic report of Ofsted's evaluation of Serious Case Reviews from 1 April to 30 September 2010. Dostupné na https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/526981/The_voice_of_the_child.pdf.
- Praktické techniky zapojení dětí do rozhodovacích procesů – Metodika pro odborníky pracující s dětmi (pracovníky NNO: psychology, sociální pracovnice, etopedy, speciální pedagogy a další). Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z. ú. 2016.
- Prezentace ke kurzu Na člověka zaměřený přístup k riziku. Quip, 2014.
- Racek, J. a kol.: Pomocné nástroje pro vyhodnocování potřeb dítěte a komunikaci s dítětem. Lumos Foundation Česká republika, 2015.
- Racek, J., Solařová, H., Svobodová, A.: Vyhodnocování potřeb dětí. Praktický průvodce. Lumos Foundation Česká republika, 2014. ISBN 978-80-260-5521-1.
- Risk and protective factors for child abuse and neglect. Australian Institute of Family Studies, Australian Government 2017. Dostupné na <https://aifs.gov.au>.
- Risk Assessment Instruments in Child Protection. Child Family Community Australia, 2016. Dostupné na <https://aifs.gov.au>.
- Risk Management Strategy, Haringey Local Safeguarding Children Board, Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeyscb.org/>.
- Ruscio, J.: Information Integration in Child Welfare Cases: An Introduction to Statistical Decision Making. *Child Maltreatment*, Vol. 3, No. 2. 1998.
- Smejkal, V., Rais, K.: Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích. Grada, Praha 2013. ISBN 978-80-247-4644-9.
- Sociologický slovník AV ČR, v.v.i., hlavní editor: Zdeněk R. Nešpor, dostupné na encyklopedie.soc.cas.cz.
- Stalker, K.: Managing Risk and Uncertainty in Social Work: a Literature Review. *Journal of Social Work*, 2003. Str. 211–233.
- Titterton, M.: Risk and risk taking in health and social welfare. Jessica Kingsley Publishers, 2004. ISBN 978-1-85302-482-5.
- Tranzitní péče o dítě, Metodika pro pomáhající profesionály z oblasti sociální práce, zdravotnictví, školství a složky integrovaného záchranného systému. Šafrán dětem, o.p.s., Praha 2016. Dostupné na www.safrandedetem.cz.
- Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Praha 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.
- Understanding Risk Assessment. Multi-agency Practice guidance, Local Safeguarding Children Board Haringey. Velká Británie 2010. Dostupné na <http://www.haringeyscb.org/>.
- Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.
- Wald, M. S., Woolverton, M.: Risk Assessment: The Emperor's New Clothes? *Child Welfare*, Vol. 69, No. 6, 1990.
- Wonnacott J.: Developing and Supporting Effective Staff Supervision handbook. Pavilion Publishing, Brighton 2014. ISBN 9781908993557.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

6.2 Internetové zdroje

<http://cdn.communitycare.co.uk/VPP/PageFiles/51646/Comm%20Care%2013%20-%20Final%20-%20NSPCC.pdf>

<https://managementmania.com/cs/rizeni-rizik>

<https://risk-engineering.org/>

<http://www.susannahertrich.com>

www.b-creative.cz/

www.sheffkids.co.uk/adultssite/Czech/resources-CRATE.html

www.signsofsafety.net

www.pravonadetstvi.cz

7. Poděkování

Za spolupráci na této publikaci děkujeme těmto osobám, úřadům a organizacím:

- Amalthea, z. s.
- Centrum pro dítě a rodinu Valika, z. s.
- Cestou necestou, z. ú.
- Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji, z. ú.
- Latus pro rodinu, o. p. s.
- Ratolest Brno, z. s.
- Mgr. Klára Trubačová
- Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.
- Orgány sociálně-právní ochrany dětí obcí s rozšířenou působností:
Magistrát Hradec Králové
Městská část Praha 10
Město Náchod
Město Přerov
Město Vsetín

Děkujeme organizaci Resolutions Consultancy za laskavý souhlas s publikováním textů, grafů a obrázků k přístupu Znaky bezpečí.

Pomáháme dětem. Nabízíme řešení.

Lumos byl založen J. K. Rowlingovou v roce 2005 a je pojmenován podle světelného kouzla z jejích knih o Harrym Potterovi. Lumos bojuje za svět, kde mohou rodiny zůstat spolu a děti mají láskyplnou péči a ochranu, kterou potřebují, za svět bez dětských domovů a ústavů. Upozorňuje na negativní dopady institucionalizace na dětský vývoj a naopak na velký přínos alternativního způsobu péče o ohrožené děti založeného na podpoře rodiny a komunity. Zaměřuje se na řešení základních příčin rozdělení rodin, mezi něž patří chudoba, diskriminace a obchodování s lidmi.

V České republice působí Lumos od roku 2008. Hlavním posláním je přispět ke změně systému péče o ohrožené děti, tak aby děti měly možnost především zůstat ve své biologické rodině nebo měly možnost odejít do náhradní rodinné péče. Lumos se zaměřuje hlavně na prevenci odebrání dětí z rodin a jejich přijímání do institucionální péče a podporuje úřady při rozvoji komunitních služeb pro biologické rodiny a při rozvoji náhradní rodinné péče. Hlavním cílem naší činnosti v ČR je pomáhat vládním a místním úřadům se zavedením národního akčního plánu pro transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti.

www.wearelumos.org

@Lumos na Twitteru, @WeAreLumos na Instagramu

Nadace Lumos, založená J. K. Rowlingovou, je společností s ručením omezeným a je registrovaná v Anglii a Walesu pod číslem 5611912.

Jako charitativní organizace je registrovaná pod číslem 1112575.

© Lumos 2018. Všechna práva vyhrazena